

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Mgr. Veronika Okoduwa

**Zážitková pedagogika
a její využití v muzejní a galerijní pedagogice**

Praha 2020

Vedoucí práce: doc. Mgr. Petra Šobánková, Ph.D.

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Praze dne 19. 5. 2020

Mgr. Veronika Okoduwa

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji své vedoucí práce, doc. Mgr. Petra Šobánkové, Ph.D., za trpělivé vedení a podporu.

Dále děkuji všem, kteří mi rozličnými způsoby pomáhali, umožňovali mi studium a nabytí kvalifikace nezbytné pro práci etopeda – terapeuta, která mne baví a naplňuje.

Tuto diplomovou práci věnuji své dceři Florence Yasmine Okoduwa jako kompenzaci za čas, který jsem jí nemohla věnovat.

ANOTACE, klíčová SLOVA

Jméno a příjmení:	Mgr. Veronika Okoduwa
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Doc. Mgr. Petra Šobánková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Zážitková pedagogika a její využití v muzejní a galerijní pedagogice
Název v angličtině:	Experiential Pedagogy and its use in Muzeum and Gallery Education
Anotace práce:	Diplomová práce <i>Zážitková pedagogika a její využití v muzejní a galerijní pedagogice</i> se věnuje zkoumání fenoménu zážitkové pedagogiky a její využití v konkrétním edukačním programu v muzeu. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části autorka popisuje principy zážitkové pedagogiky. Soustředí se na důležité poznatky pro aplikaci do praktické části, jež se zabývá návrhem, realizací, analýzou a zhodnocením dvoudenního programu navrhnutého pro Klášter svaté Anežky české a Národní galerii. Tento program je vhodný pro žáky prvního stupně základních škol.
Klíčová slova:	Zážitková pedagogika, Klášter svaté Anežky české, Národní galerie, edukační program, aktivity v přírodě
Anotace v angličtině:	The diploma thesis <i>The experience pedagogy and its use in museum and gallery pedagogy</i> is concerned with exploring of the phenomenon of the experience pedagogy and its use in a specific educational program in a museum. The thesis is divided into the theoretical and practical parts. In the theoretical part, the author describes the principles

	of experience pedagogy focusing on knowledge important for its application in the practical part. Design, implementation, analysis and evaluation of the two-day program designed for the St. Agnes Monastery of the Czech National Gallery suitable for primary school pupils are dealt with in the practical part.
Klíčová slova v angličtině:	Experiential Pedagogy, Convent of St. Agnes of Bohemia, National Gallery, educational program, activities in nature
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1: Myšlenková mapa – Klášter sv. Anežky a jeho možnosti pro program Příloha 2: Časový harmonogram dnů a aktivit Příloha 3: Seznam didaktických pomůcek na 2 dny Příloha 4: Informovaný souhlas pro zákonné zástupce Příloha 5: Pracovní listy
Rozsah práce:	112
Jazyk práce:	Český

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA	12
1.1 Situace a prožitek	12
1.2 Zážitek.....	14
1.3 Pedagogika	15
1.4 Vymezení zážitkové pedagogiky	16
1.5 Propojení muzejní pedagogiky a zážitkové pedagogiky	20
1.6 Závěr kapitoly	22
2 VÝVOJ ZÁŽITKOVÉ PEDAGOGIKY A HLAVNÍ ORGANIZACE	23
2.1 Ideové počátky	23
2.2 Hnutí zaměřená na pobyt v přírodě.....	23
2.3 Outward Bound a klíčové osobnosti	25
2.3.1 Outward Bound – Česká cesta, s.r.o	26
2.4 Prázdninová škola Lipnice	27
2.5 Další organizace	28
2.6 Závěr kapitoly	28
3 KOMPONENTY ZÁŽITKOVÉ PEDAGOGIKY.....	30
3.1 Srdce programu	30
3.2 Motivace.....	31
3.3 Dramaturgie.....	32
3.4 Řízení rizika	35
3.5 Zpětná vazba, reflexe	36
3.6 Závěr kapitoly	38
4 MUZEJNÍ PEDAGOGIKA A NÁRODNÍ GALERIE.....	40
4.1 Národní Galerie v Praze	41

4.2	Klášter svaté Anežky České a nabídka programů	42
PRAKTICKÁ ČÁST		44
5	TVORBA PROGRAMU	44
5.1	Časový rozsah	46
5.2	Místo	46
5.3	Cílová skupina.....	48
5.4	Časový rozsah a výběr aktivit	49
6	ZÁKLADNÍ INFORMACE O PROGRAMU	51
6.1	Bodový scénář edukačního programu	52
6.2	Realizace programu.....	66
6.2.1	První den programu – Klášter svaté Anežky	67
6.2.2	Druhý den programu – Prokopské údolí.....	72
6.3	Zhodnocení programu	77
ZÁVĚR		79
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....		82
SEZNAM OBRÁZKŮ		90
SEZNAM PŘÍLOH.....		91

ÚVOD

„Co slyším, to zapomenu. Co vidím, si pamatuji. Co si vyzkouším, tomu rozumím.“

Konfucius (Konfucius b.r.)

Žijeme v zemi, která se dnes řadí mezi ty demokraticky vyspělé. Nemusíme si namáhavě obstarávat potravu, do práce i za zábavou se dostaneme rychle, díky rozvinuté infrastruktuře. Máme peníze na nutné výdaje a čím dál více jednotlivců i rodin vydá nemalé částky i na zábavu.¹ Jsme kulturou, kdy často na prvním místě je právě trávení volného času, a teprve potom práce nebo potřeba mít rodinu.

Tento životní styl způsobil velký „boom“ komerčních a polokomerčních muzeí, galerií a science center (např. Muzeum čokolády, Muzeum smyslů, Art Illusion Museum Prague, History Park atd.). Klasická muzea na tyto změny reagují a snaží se přizpůsobit, oslovit širokou populaci. Muzea a galerie se stala místem zábavy i vzdělávání. Často je to místo, kde rodiny mohou strávit celý den díky kavárně, čítárně, restauraci, dětskému koutku pro mladšího sourozence, obchodu a dalším službám. Mohou sledovat exponáty a dění v muzeu také vzdáleným přístupem z pohodlí domova, či studovny.

První motivací k napsání této práce byla osobní zkušenost se zážitkovou pedagogikou. Tu jsem získala v době dospívání, prostřednictvím pravidelných letních setkání přátel na osamoceně chatě uprostřed lesů, poblíž města Česká Lípa. Šlo o chatu rodičů kamarádky, kteří se tou dobou zabývali čínskou medicínou, založili Českou aromaterapeutickou společnost a absolvovali terapeutické výcviky různých směrů. Ve skupině mladých lidí si tak testovali programy, které dlouho před jejich realizací po nocích vymýšleli. Na letní chatě se překonávaly hranice, utíkalo se lesem, plakalo, křičelo, objímalo se, šlapalo se v bahně, kreslilo rudkami z ohniště, dobře se spalo a časem se ukázalo, že se přátelství utužovala. Řada „absolventů“ se vydala do profesí překračujících každodenní městský komfort. Někdo pomáhá dětem ulice v africké Rwandě, někdo je speciální pedagog, jiný pracuje s migranty a migrantkami, další pořádá potní chýše atd. A jeden z nás je také andragog, který, laicky řečeno, pracuje ve firmě strategicky pomáhající vedení firem i zaměstnancům budovat pevné vztahy a hledat cesty k posouvání limitů. Osobních i těch pracovních. A to také díky zážitkové pedagogice. Pokud se zážitková praxe používá

¹ Česká republika delší dobu spadá do dvaceti osmi zemí s nejnižší mírou příjmové chudoby u lidí do 65 let. (ČTK 2019)

ve velkých firmách, určitě bude fungovat i v muzejním prostředí. Byl to první impulz ke zkoumání v této práci.²

Cíle práce

Práce se zabývá zážitkovou pedagogikou a jejím využitím v muzejní a galerijní praxi. Ambicí není jen přehled zakládajících organizací v českém prostředí a analýza stávajícího stavu, ale také hledání „esence“ zážitkové pedagogiky, využitelné pro přímou praxi tvorby programů v muzeích, galeriích a případně podobných institucích. Nejedná se o výzkumnou práci založenou na kvalitativním, či kvantitativním výzkumu, ale o metodické ověřování možností. Velký důraz je kladen na modelování projektu konkrétního programu, který bude v rámci práce uskutečněn dle předem daného časového harmonogramu a scénáře. Proběhne s cílovou skupinou na stanoveném místě a bude zaznamenána zpětná vazba.

Program bude situován do Anežského kláštera a jeho zahrad. Případně využije dalších prostor. Bude cílen na žáky základních škol v koedukované skupině, předpokládající počet maximálně dvanáct dětí a vedení dvou pedagogy³. Obsah edukačního programu bude čerpán ze zážitkové pedagogiky, která je zde chápána jako holistická metoda výchovy. Bude se jednat o hromadnou edukaci s využitím individualizace.

Připravený edukační program nebude pracovat s rámcovým vzdělávacím programem, ačkoliv svým reálným obsahem přibližuje učivo dějepisu a výtvarné výchovy (projektové vyučování). Je cílen na období prázdnin, víkendů a dnů volna. Cílem je ověřit využitelnost zážitkové pedagogiky v muzejní a galerijní edukaci.

² Byla využita možnost kromě sebezkušenosti a četby také konzultovat svůj praktický program s kamarádem a odborníkem, Mgr. Michalem Dvořákem. Bohužel tato spolupráce se neukázala jako ideální vzhledem ke specifickým oborům muzejní pedagogiky. Proto při druhé verzi diplomové práce ke konzultacím nedocházelo. (poznámka autorky)

³ Autorka vychází z učitelské praxe, kdy programů mimo instituci (školu) se mají vždy účastnit dvě dospělé osoby pro maximální ochranu dětí v případné krizové situaci (úraz, zdravotní komplikace, alergie). Nicméně i ve školní praxi takový stav není vždy možný. Záleží proto na možnostech instituce, aktuálního stavu zaměstnanců a jejich vytížení a také počtu přihlášených dětí a míra jejich speciálních vzdělávacích potřeb. (poznámka autorky)

Při kladení otázky je vycházeno z několika tezí:

1. Teze

Dříve preferovaná frontální výuka⁴ se odrazila i v praxi muzea jako přednáška, či komentovaný výklad bez většího zapojení návštěvníků. Různých koncepcí hledajících cesty k tomu, jak efektivně a zajímavě děti i dospělé vzdělávat, je od roku 1989 čím dál více. Často se používá slovního spojení „alternativní směry“ nebo „alternativní pedagogika“, popřípadě „nové pedagogické směry.“ Tato označení nesou všechny pedagogické koncepty, které nejsou v hlavním vzdělávacím proudu povinné školní docházky. Často zaujímají přední místa v pedagogice volného času dětí a mládeže, kdy je více kladen důraz na ochotu cílových skupin se vzdělávat, tedy na principu dobrovolnosti, oproti povinné školní docházce.

Autorka se domnívá, že zážitková pedagogika je optikou předchozího, vhodná pro prostředí muzeí a galerií, kde se mají formovat postoje, estetické citění a naladění se člověka, nejčastěji na umění.

2. Teze

Lze se domnívat, že zážitková pedagogika je koncept, který je velmi oblíbený, obecně laicky známý alespoň svým jménem a je hojně používán v různých oblastech práce s lidmi. O tomto svědčí i množství vydávaných knih, psaní studentských prací a pořádání kurzů s touto tematikou. Lze tedy předpokládat, že program v muzeu založený na zážitkové pedagogice by měl být pro návštěvníky zajímavý a přitažlivý.

3. Teze

Dá se očekávat, že návštěvníci muzeí a galerií přicházejí do připraveného prostředí v uvolněné náladě a očekávají netradiční postupy, styly práce a v menší či větší míře jsou připraveni se také aktivně zapojit. V muzeích a galeriích je dostatečně vzdělaný personál. Prostorové, časové i jiné podmínky jsou příznivé aplikaci zážitkové pedagogiky.

Práce je členěna do dvou hlavních částí s tím, že každá část je členěna na podkapitoly tak, aby bylo možné v ní dohledávat, případně, jen určité pasáže.

⁴ Jedná se o formu hromadné výuky, kdy jsou žáci jednotně vyučováni pasivní formou ve velké skupině s důrazem na autoritu učitele. Jako výhodu je předání většího množství informací k větší skupině posluchačů ve vymezeném čase bez nutnosti dalších pomůcek. Často se jedná jen o výklad, případně je využit psaný text ve formě tabule či textu. Přes značnou kritiku Průcha uvádí, že patří k nejrozšířenější typ výuky v našich školách. (in PRŮCHA 2009, s. 936)

První část se věnuje teoretickým základům. Vymezuje základní pojmy zážitkové pedagogiky, popisuje, co by měl správně sestavený program obsahovat. Předkládá příklady dobré praxe několika institucí, které se v českém prostředí snaží o aplikaci zážitkové pedagogiky a stručně seznamuje s jejich posláním a inspiračními vzory ze zahraničí.

Druhá část je praktická, zaměřená na jeden objekt v rámci Národní galerie. Je v ní popsán dvoudenní program protkaný zážitkovou pedagogikou a okolnosti jeho vzniku. Dále předkládá prezentaci s fotografiemi z jeho realizace, reflexi účastníků i sebereflexi se slabými a silnými momenty programu.

Práce je doplněna přílohami: dokumenty mapující přípravu projektu a dokument pro rodiče.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁŽITKOVÁ PEDAGOGIKA

„Největší radost přinášejí nikoli znalosti, ale proces učení, nikoli vlastnictví, ale proces získávání.“

K. F. Gauss (Gauss b. r.)

V posledních třiceti letech u nás získávají na oblibě různé nové vědecké obory a mezi nimi i zážitková pedagogika. Pro její správné pochopení a následné používání je třeba si vysvětlit základní pojmy, které jsou s ní spojeny a pro proces, kdy zážitek je cílem edukace, jsou přímo nezbytné. Tím se oddělí od pestré nabídky, převážně komerčně orientovaných programů, nabízejících vystoupení ze všedních dnů pomocí adrenalinových zážitků, které jsou často spojeny až s nepřiměřeným rizikem.

Následující upřesnění pojmů by mělo posloužit jako vhodná východiska k hlubšímu porozumění psychickým procesům, ze kterých cíleně zážitková pedagogika vychází.

1.1 Situace a prožitek

Jelikož v této práci mluvíme o tvorbě programu pro muzeum, jedná se o předem stanovený časový úsek naplánovaný z pohledu pedagogiky

Takový úsek můžeme obecně nazvat situací nebo událostí, která je vymezená prostorem, časem a obsahem neboli něčím, co se děje. Situace prožíváme v podstatě neustále od narození po smrt, jde tedy o plynutí, které může být zcela automatické. Pro pedagogiku je typické, že situace se snaží uchopit a organizovaně řídit, dát jim řád. Dále jednotlivé situace pojmenovávají a zaznamenávají různými formami. Může jít například o popis slovní či písemný, kde formulujeme myšlenky. Dále o více abstraktní pojetí expresivním projevem – tancem, kresbou, pantomimou atd. To, jak jedinec chápe situaci, kterou právě zažívá nebo kterou již prožil je založeno na osobní interpretaci. Tedy dle toho, jak ji aktér sám vnímá, jak si ji vykládá a nejde o zcela objektivní proces. Slavík (2001) ve své práci

o artefiletice⁵ popisuje nutnost uvědomění si situace, jako základ pro uchopení, a pro duševní a tvůrčí expresi. Autor (2001, s. 43) definuje situaci jako „určitou část života, kterou lze vyprávět či jinak vyjádřit jako časoprostorový a obsahový celek, jenž má děj, je vymezený počátkem, průběhem a ukončením a je uspořádán z dílčích, navzájem souvisejících složek.“

Pokud se tedy zamýšlíme nad jakoukoliv tvorbou, není důležitý jen věcný obsah, ale také naladění autora pro použití určitých barev, tónů, symbolů atd. Dále způsob, jakým byl obsah stvořen.

Zásadní pro uvědomění si situace je všímavost, schopnost pozorování současné situace se zapojením co nejvíce smyslů. Právě plné uvědomění si přítomnosti různých forem je také cílem snažení řady filosofů, psychologů atd. Všímavost může být závažně narušena, pokud jedinec není fyzicky či psychicky zdravý, nebo je v mimořádně vypjaté situaci. Hartl a Hartlová (2010) uvádějí, že behavioristé prožívání, jako předmět svého zájmu zcela vyloučili. Označili je jako neměřitelné a zaměřili se na pozorovatelné chování – výstupy prožívání.⁶ Autentický prožitek je dle Hartla a Hartlové (2010, s. 452) „citově zabarvené vnímání aktuálního, často dramatického životního okamžiku“ nebo také „náhlé poznání vzniklé ze zhodnocení okolní skutečnosti“, jako je konflikt, nebo třeba aha-moment.

Prožívání je tedy psychický jev, který se skládá z emocionálně zabarveného vědomí a určitého duševního obsahu a pojmenovaného myšlení. Jirásek (2019) ho uvádí jednoduše, jako průnik světa a daného jedince.

Pro zážitkovou pedagogiku a uměleckou výchovu je určitě velmi zajímavý druh prožitku, který se označuje anglickým slovem *flow*. Výraz se překládá jako stav plynutí či lehkého bytí. Pojem definoval psycholog Mihaly Csikszentmihalyi. Jde o příjemně prožívaný prožitek při úplném ponoření se do činnosti. Vychází z činnosti samotné a není motivován výhrou nebo hodnocením. Často je to intenzivní prožitek při tanci, výtvarné tvorbě nebo sportovní činnosti. Prožitky typu *flow* závisí dle Mana a Mareše (2005) na vnitřní motivaci

⁵ „Artefiletika je reflektivní, tvořivé a zážitkové pojetí vzdělávání a výchovy, které vychází z vizuální kultury nebo jiných expresivních kulturních projevů (dramatických, hudebních, tanečních). Vizuální kulturou zde rozumíme výtvarné umění, vizuální stránky médií a estetické stránky hmotné kultury a přírody.“ (Hublová, 2011)

Obecně jde o „průnik“ mezi výtvarnou výchovou a arteterapií. V podstatě jde o české specifikum spojené s osobností Jana Slavíka, CSc. (poznámka autorky)

⁶ Autorka je ve výcviku kognitivně-behaviorální terapie a aplikované behaviorální analýzy, takže uvádí toto hledisko, které je zásadně odlišné od jiných psychologických směrů, které více integrují další oblasti lidské psychicky, nicméně se tím stávají méně přehledné z pozice vědy a jejich cesta k cíli je mnohem delší. Behavioralistické přístupy jsou v současné době velmi oblíbené, protože nabízejí srozumitelné vědecké nástroje a rychlé výsledky, které jsou velmi dobře měřitelné. (poznámka autorky)

a zájmu. Aby dle nich mohlo dojít k flow prožitku je třeba najít rovnováhu mezi dovedností žáka a adekvátní výzvou v zadaném úkolu: „Závěry většiny výzkumů se shodují na tom, že pohybování se v zóně flow je důležité vzhledem ke kvalitě prožívání jedince a má jasnou vazbu na kvalitu života. Tím má i značný podíl na rozvoji osobnosti v různých směrech.“ (Kirchner 2009, s. 67)

Při výzkumech stavu flow bylo dále zjištěno, že:

1. Požadavky na jednání a následná zpětná vazba jsou prožívány jako jasné a bez interpretace. Člověk v průběhu činnosti ví, co má správně udělat, a nemusí o tom přemýšlet.
2. Člověk se cítí optimálně zatížen. I přes vysoké požadavky má ale pocit, že má průběh činnosti ještě pod kontrolou.
3. Průběh dění je prožíván jako hladký. Jednotlivé kroky přecházejí plynule do následných fází, jako by dění bylo řízeno (plynulo) vnitřní logikou.
4. Koncentrace přichází sama od sebe přirozeně jako dýchání. Dochází k vytěsnění všech kognic, které nejsou bezprostředně namířeny na současnou regulaci provádění.
5. Je značně ovlivněno prožívání času.
6. Člověk se zcela ponořuje do vlastní aktivity (jde o splynutí „já“ s prováděnou činností). Dochází ke ztrátě reflexivity a uvědomění. (Kirchner 2009, s. 61)

K rozvoji stavu však dle Csikszentmihalyi dojde jen při promyšlené reflexi, a čím více se bude aktivita podobat hře, tím spíše dá člověku zažít příjemné pocity, bez ohledu na dosaženou kvalifikaci.

1.2 Zážitek

Zážitek je prvním klíčovým slovem, které je již v názvu zážitkové pedagogiky, případně bývá obsazeno i v dalších používaných označeních.

Zážitek je laicky řečeno to, co nám zůstává z řady prožitků. Je výstupem z toho, co jsme prožili, ať už pasivně, či aktivně. Zážitek můžeme mít po namalování obrazu, ale také po zhlédnutí filmu v televizi. Ve velkém psychologickém slovníku je zážitek definován jako „každý duševní jev, který jedinec prožívá; vnímání, myšlení, představivost; vždy vnitřní, subjektivní, citově provázaný; zdroj osobní zkušenosti, hromadí se celý život a skládá jedinečné duševní bohatství každého člověka.“ (Hartl et al. 2010, s. 690)

Pokud jedinec něco prožije, vznikne mu zážitek, který je jeho osobním unikátním vlastnictvím. Pokud však chce svému zážitku porozumět nebo se o něj podělit s ostatními, musí svůj zážitek analyzovat v reflexi.

Autoři knih a dalších publikací o zážitkové pedagogice využívají různé definice. Řada autorů zážitek přímo nedefinuje a jen se opírá o definici výchovy člověka zážitkem (např. Pelánek 2008, s. 21), ale zážitek nevysvětluje. Jiří Kirchner (2009, s. 25) ve své knize „*Psychologie prožitku a dobrodružství*“ upozorňuje na kořen slova, tedy aktivní základ čerpající uvědomění a zvnitřnění. Vymezuje zážitek jako významem nadřazené slovo nad prožitkem, který je konkrétním obsahem jasně ohraničen. Zážitek, oproti tomu, čerpá ideálně z proudu zvnitřněných prožitků.

Dytrtová a Slavík (2016, s. 114) definují zážitek jako nutný předpoklad jakéhokoli poznání, tedy podmínku pro učení se v podstatě čemukoli. Zdůrazňují potřebu rozlišovat zážitek na minimálně čtyři dimenze:

- dimenze tematická (významová),
- dimenze konstruktivní (materiální a strukturální),
- dimenze empatická (expresivně-metaforická),
- dimenze prožitková (impresivně pociťovanou emoci).

Několik jazyků nerozlišuje mezi prožitkem, zážitkem a zkušeností, čímž se čeští autoři často složitě srovnávají třeba s anglicky psanými zdroji, kde výraz *experience* mění svůj význam.

Tato práce pojímá zážitek jako základní předpoklad pro muzejní edukaci. Aby šlo o zážitkovou pedagogiku, je třeba se zážitkem dále pracovat. Motivovat účastníky k rozlišení a pojmenování jednotlivých prožitků jejich zážitku, ať již slovní formou, případně dalšími aktivitami. Ideálem je stav flow.

1.3 Pedagogika

Pedagogika je společenská věda, která je především ve svém moderním pojetí vědou interdisciplinární a čerpá tak z oborů, jako psychologie, sociologie, filozofie a mnoha dalších. Zabývá se formováním člověka v nejrůznějších oblastech a dá se říci, že i různými způsoby. Pedagogický slovník definuje, že „*pedagogika je v odborném významu věda a výzkum zabývající se vzděláváním a výchovou v nejrůznějších sférách života společnosti. Není to tedy vázáno pouze na vzdělávání ve školních institucích a na populaci dětí*

a mládeže.“ (Průcha et al. 2013, s. 151) Dále se dělí na další pedagogiky zaměřující se na určitou oblast, ať již dle věku, či oboru. Definice pedagogiky se liší dle jednotlivých autorů nejen v Čechách, ale i v zahraničí.

Pedagogika pracuje s pojmy formální, neformální a informální vzdělávání. Formální vzdělávání se odehrává ve školních zařízeních a je stále obsahově rozšiřováno díky světové globalizaci. Tu politologové popisují jako ekonomickou, kulturní, technologickou i legislativní závislost a prodejnost světa. Děti, mládež i dospělí mohou také svobodně cestovat do většiny zemí světa, a tak se více srovnávají možnosti a výstupy studentů a pedagogové, lektoři či instruktoři mají možnost účastnit se konferencí, stáží atd. Ve společnosti často žijí děti ze smíšených manželství nebo děti diplomatů a rodičů migrujících za prací. Ocitáme se ve fascinujícím světě 21. století, kdy dveře vzdělávání jsou otevřené více než jindy. To se odráží i v pedagogických trendech s velkým důrazem na neformální vzdělávání (volnočasové aktivity) a informální vzdělávání lidí mezi sebou. Jednoduše vzdělávání je slovo současnosti, protože především v rozvinutých zemích světa se díky zrychlenému vývoji a častým změnám musí děti, dospělí i senioři stále vzdělávat. O tom svědčí i množství agentur, sdružení a institutů, které nabízejí různé kurzy, školení a rekvalifikace. To nahrává i zážitkové a muzejní pedagogice.

1.4 Vymezení zážitkové pedagogiky

Původně šlo o pedagogický koncept, dnes jde o pedagogickou disciplínu, která má své místo v rámci pedagogických věd. Je však vědou hraniční, stejně jako je tomu u arteterapie, dramaterapie nebo multikulturní výchovy. Řada učitelů se snaží o hledání cest, jak ji zapojit do výuky. Více se to daří ve školních družinách a ve volnočasových aktivitách. Spolu s přibývajícím zájmem, a z toho plynoucího množství literatury a kurzů, je třeba více vymezovat co je a co není zážitková pedagogika.

Spojení pojmů zážitku a pedagogiky vzniká oblíbené označení, které je však pro mnoho autorů nepřesné nebo zavádějící. Pedagogika je tradičně chápána jako vědecká disciplína týkající se vzdělání a učení a zážitková pedagogika tedy evokuje postupy, které se dají uplatnit ve školách či dalších oficiálních institucích. Zážitkovou pedagogiku by měl vést či vyučovat pedagog, který je také jasně definován zákonem o pedagogických pracovnících a spadá nejčastěji pod instituce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Spojení s pedagogikou dále podněcuje spojitost s dětmi a mládeží.

Samozřejmě existuje skupina autorů, kteří hledají možnosti uplatnění v běžné školní praxi. Například Slavík rozpracovává všechny prvky zážitkové pedagogiky do běžného vyučování výtvarné výchovy a používá vlastní pojem artefiletika. Hanuš a Chytilová používají název „zážitkové pedagogické učení“ nebo Kolář „zkušenostně-reflektivní učení.“

Většina autorů se proti využití v klasickém vyučování naopak vymezuje tak, že používá shodné označení „zážitková pedagogika“, ale specifikují podnázev: „*Teorie holistické výchovy*“ (v přírodě a volném čase), „*Metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*“ nebo například „*Příručka instruktora zážitkových akcí.*“ Shodné pro obě jmenované skupiny autorů je, že hledají alternativní název, který by lépe vystihoval zážitkovou pedagogiku v praxi. Vzniká tak pestrá směs pojmosloví a vysvětlení, která je pro obor matoucí a jen těžko se prosazuje odborná jednotná terminologie. Vzhledem k zaměření této práce se nebudeme dále věnovat přímo autorům, věnujícím se využití zážitků v běžném vyučování ve školním prostředí.

Zážitková pedagogika má za sebou dlouhou cestu formování se jako samostatného pedagogického směru, ačkoliv již tedy víme, že o pedagogickou vědu v pravém slova smyslu nejde. Jirásek (2004, s. 13) specifikuje, že „*Pro zážitkovou pedagogiku je typické (a tím se odlišuje od nepedagogických aktivit využívajících fenoménu prožitku) zakotvení prožitku do jeho širších souvislostí. Tedy nejenom vyvolání prožitku, ale především znalost cílů navozování prožitkových situací, zpracování prožitku a jeho převedení do zkušenosti, jež může být opětovně využita.*“ Pro obor navrhuje vhodnější označení jako výchova zkušeností, výchova prožitkem, či celostní výchova. Zároveň však poukazuje na složitost využívání metod, stylů a přístupů a podobně jako další autoři se přiklání k používání zážitkové pedagogiky, jako zavedeného označení pro daný obor. Alespoň, co se názvu týká. Přesto ve své nejnovější knize používá dvojí označení – holistická výchova pro praktický obor a zážitkovou pedagogiku jako „*teoretickou a vědeckou reflexi holistické výchovy.*“ (Jirásek 2019, s. 19) Jde o rozlišení, které vyplývá i z metodologické analýzy z roku 2014, která je publikována v časopisu pedagogiky Univerzity Karlovy. Nicméně se v praxi dvojí označení příliš neujalo. Kromě zážitkové pedagogiky se můžeme setkat se zkušenostním učením, environmentální výchovou, rekreací v přírodě nebo dokonce terapii dobrodružstvím, což je již velmi zavádějící, protože terapie neboli léčba je spjata s psychologií, sociální prací, speciální pedagogikou a medicínou.

Podobnou situaci v terminologickém chaosu je možno sledovat v anglicky mluvících zemích a zdrojích. I tam se vyskytují pojmy *education*, *pedagogy* a *learning* pro prostředí vzdělávání. Dále *leadership* pro oblast managementu. A často také *therapy* pro specializované prostředí léčby, jak bylo popsáno výše. Většinou ve spojení s výrazem *experience*, který byl vysvětlen v kapitole o zážitku.

Autoři se shodují, že zaměření zážitkové pedagogiky spatřují ve výchově, tedy celoživotním procesu rozvoje každého člověka v různých oblastech. Dle Jirásk (2019, s. 47) jde také o akulturaci, tedy o přijímání hodnot, norem dané společnosti a celkově začleňování se do společnosti. Jak již bylo napsáno výše, výchova je celoživotní proces, který je vzhledem k rychle měnícím se podmínkám ve světě kladen stále větší důraz, zatímco pro zážitkovou pedagogiku je cílovou skupinou člověk jakéhokoliv věku.

Ideálním pojmem se stává pojem edukace, který nachází své místo napříč všemi obory. Přiklání se k němu například i prof. PhDr. Jan Průcha, DrSc., dr. h. c., jako jeden ze stěžejních autorů v oblasti pedagogické vědy u nás. Navíc se tak významově sjednocujeme s anglickým pojmem *education*. Edukace je proces výchovy a vzdělávání chápáný v určitém vzdělávacím prostředí. „*Cílem je nejen získávání poznatků a vědomostí z určité oblasti, ale i dosažení změny v chování.*“ Kopecká (2015, s. 241) Edukovaná osoba už není jen žákem, jak tomu bývá u pedagogiky, ale edukant. Výchovný činitel tak není jen pedagogem, ale také lektorem, průvodcem, vůdcem atd. Tento pojem se běžně používá v oblasti vzdělávání v muzeích, v psychoterapii a mnoha dalších oborech a nejobecněji se dělí na edukaci individuální a skupinovou.

Nicméně Jirásek (2019, s. 204–205) uvádí, že se vyvíjí i odvětví, které opravdu zkoumá teoreticky obor zážitkové pedagogiky. Častěji se zaměřením na její využití v aktivitách v přírodě, které zahraniční autoři uvádí jako outdoor, experiential nebo adventure education. Fenomén prožitku, který vzniká při překonání určitých osobních hranic pohodlí, je dlouhodobě uznáván a vyhledáván. Postupně se prožitek v západní kultuře dostává i do filozofické sféry. Prožitky spojené s vnímáním uměleckého díla, ať již statického nebo představení, prožitky překračující hranici těla (často popisované jako vhledy do budoucnosti či minulosti) a další jevy se spolu s mnoha výzkumy neurovědy stávají předmětem zkoumání.

S ohledem na historické, mladými autory často opomíjené kořeny oboru, vycházející už z antických ideálů. I označení nejznámějšího periodika oboru, „*Gymnasion*“, není

náhodné. Proto další nevýhodou označení „zážitková pedagogika“ je v reakci na zážitek a dobrodružství cosi příjemného. Zejména pro volný čas, gradaci dosahování úspěchů a překonávání sama sebe bez dostatečného porozumění. I označení „prázdninová pedagogika“ či „výchova prožitkem“, které používala Prázdninová škola Lipnice, bylo shledáno nevhodným a bylo od něj upuštěno.

Z výše uvedených důvodů se v anglickém a českém prostředí diskutuje i o tom, kde se má zážitková pedagogika odborně vyučovat. Logicky spadá pod pedagogické fakulty, ale tím, že je tradičně spojována s pohybem, je také v zahraničí i u nás, v České republice, soustředěna i na fakulty tělovýchovy a sportu. Třetím zázemím jsou katedry andragogiky, které jsou u nás ve vyjmenované trojici zastoupeny nejkratší dobu. Můžeme tedy vyvodit, že zážitková pedagogika spadá do oblasti výchovy a vzdělávání dětí, mládeže, dospělých i seniorů, kultivací pohybem a pobytem v přírodě. Překračuje hranice školního prostředí i volnočasových aktivit. Ačkoliv se dá různě modifikovat, lze vždy aplikovat širší definici Ivo Jirásky (2004, s. 15), kdy popisuje, že zážitkovou pedagogikou „*nadále budeme rozumět teoretické postihu a analýzu takových výchovných procesů, které pracují s navozováním, rozbořením a reflexí prožitkových událostí za účelem získání zkušeností přenositelných do dalšího života.*“ Z toho také vyplývá určitý závazek pro lektora či pedagoga, který by měl umět pracovat především s poslední etapou procesu, o které ještě bude psáno v další části práce. Ta je totiž základním předpokladem k jakési nadstavbě pouhé činnosti.

V této práci nadále budeme používat obecného označení zážitková pedagogika. Jiráskova poslední definice spolu s následnými pravidly, bude zásadní pro tvorbu programu:

Podle Pelánka (2013) mají zážitkové akce v praxi plnit tato pravidla:

- Časově uzavřená událost, která trvá několik hodin až několik dní, či týdnů
- Zásadní částí programu jsou zážitky, dobrodružství a netradiční činnosti.
- O zážitcích se diskutuje pomocí řízené zpětné vazby.
- Akce je předem připravena skupinou instruktorů.
- Akce se účastní skupina o maximálně třiceti členech, která je předem vymezená určitými kritérii.
- Důležité je prostředí, které je často v přírodě nebo v jinak zajímavém prostředí.
- Program musí být pečlivě připraven, veden systematicky, aby byly naplňovány zvolené cíle. Účastníci by neměli znát podrobný program předem.

- Program by měl obsahovat různé typy činností, které se mají střídat. Například tvorbu, vzdělávání, pohyb.
 - Celý program by měl mít silnou atmosféru jako je tajemno, překvapení
 - Dalším důležitým pojem, na kterém se shoduje většina autorů, je práce s „komfortní zónou“ a jejím rozšiřováním. „Komfortní zóna je oblast, kde se cítíme dobře“.
- (Pelánek 2013, s. 22)

1.5 Propojení muzejní pedagogiky a zážitkové pedagogiky

„... muzejní pedagog usiluje o to, aby identifikoval a didakticky transformoval nosný obsah související se sbírkami muzea a jeho expozicemi a aby tento obsah – pokud možno kvalitní a relevantní pro danou návštěvnickou skupinu – vnášel do edukačního procesu vázaného na muzeum a zhodnocoval jej v učení.“

Petra Šobáňová (Šobáňová 2015, s. 25)

Oba obory, které se snažíme v této práci propojit, mají mnoho podobného. Oba jsou poměrně mladými vědeckými obory, které bojují s terminologickou nejasností, postupně si získávají respekt ve vědecké oblasti a povědomí u širší veřejnosti. Jsou to teoretické vědecké obory zkoumající vzdělávání, ale zároveň jsou to praktické obory pracující částečně se školním kurikulem, ale převážně v rámci volného času. Tedy podpora neformálního a informálního vzdělávání. Jeden z hlavních úkolů muzea se uvádí jako sociální a edukační funkce, což se dá říci i o zážitkové pedagogice. Obojí podporují rozvoj komunitního prostředí a občanské společnosti, mohou být nápomocné v integraci, jakkoliv znevýhodněných jedinců do společnosti, pomáhají pochopit genderové otázky, bourají stereotypy spojené s věkovými kategoriemi, probouzí uvědomění a úctu k našemu dědictví. Muzea převážně ke kulturnímu a estetickému a zážitková pedagogika k životnímu prostředí. Samozřejmě záleží také na zaměření muzea.

Používají řadu podobných metod, reflexi, pedagogické cíle. Jsou flexibilní v časové dotaci a aktivně hledají své klienty. Samozřejmě oba obory mají také svá specifika.

Muzejní a galerijní pedagogika má tradiční zázemí v institucích, tedy v objektech muzeí a galerií, i když její programy se mohou konat i mimo domovskou budovu.

Zážitková pedagogika oproti tomu vázaná na místo není. Mnoho programů je zcela putovních, tedy nevyužívají ani žádného zděného zázemí k programu či hygieně, spaní

i vaření. Nicméně zážitková pedagogika má své výrazné unikum v pohybu. Tento aspekt je mnoha autory v jejich publikacích vynecháván, jinými autory vyzdvihován. V českém prostředí však zážitková pedagogika vždy s aktivním pohybem byla a je spojována. Typická je například chůze v přírodě, která navazuje na podobu české turistiky. Opírá se také o fenomén putování, kterému se v českém prostředí věnuje především Ivo Jirásek, který vydal například monografii „*Putování a smysl života: proměna člověka v zimní přírodě*“ a mnoho odborných článků. Jak bude popsáno dále, tradičně česká zážitková pedagogika vyrostla na mnohých tradičních organizacích, které byly s přírodou spjaty. Již několikrát zmiňovaná „*Prázdninová škola Lipnice*“ byla vždy spojena s ideálem antické vzdělanosti a fyzické zdatnosti. Tedy její instruktoři museli být zdatní alespoň ve dvou sportech, a i program byl tak fyzicky náročný, že rozhodně nebyl určený pro širokou veřejnost, ale pro vybranou skupinu fyzicky odolných jedinců. Na druhou stranu je třeba říci, že nejde jen o aktivity venku, ale o nadstavbu zážitkové pedagogiky tak, jak bylo řečeno v předchozí kapitole.

Muzea se o takovéto sportovní a putovní aktivity zajímají jen zřídka a často se jedná spíše o přírodní muzea – skanzeny, environmentální a zemědělská muzea.

Můžeme mapovat i společné moderní prvky, jakými je například rolová hra, dnes často označován jako larp⁷. Dle wikipedie (2020b) se jedná o fenomén, který se objevil souběžně v Severní Americe, Evropě a Austrálii ve 20. století. Vychází z kombinace prvků psychodramatu, táborových her, historických rekonstrukcí a vojenských přehlídek, z improvizčního divadla a mnoho dalšího. V českém prostředí se její počátky spojují s fantazy příběhy především J. R. Tolkiena, ale po roce 2000 se spolu s rozšířením internetu a sociálních sítí rozvinuly různé druhy a styly. Dnes je mnoho spolků velmi profesionálních, pořádají vlastní konference a pouhý zážitek účastníků z vlastní akce v kostýmech se posunul. Opět díky technice a také přenosu sledování videozáznamů z jednotlivých akcí. Velké oblibě se těší v severských zemích. Tento přístup se často uplatňuje i ve výuce při animačních programech. Vstup do rolí v kostýmech a plnění určitých úkolů v rolích je od počátku typický i pro hnutí zážitkové pedagogiky a má své místo také v muzejní a galerijní pedagogice.

⁷ *Live Action Role Play*, v českém překladu hraní rolí naživo. Ačkoliv se jedná o zkratku, v českém prostředí se uchytilo psaní zkratky malými písmeny oproti gramaticky správné variantě používané v anglicky mluvících zemích. (poznámka autorky)

1.6 Závěr kapitoly

Vymezili jsme si základní pojmy, jakými jsou situace, prožitek a zážitek. Definice se opírají o znalosti pedagogů a psychologů. Důležitá je všímavost, která zapojuje do jakékoli aktivity co nejvíce smyslů a může tak vést k prožitku, který je velmi individuální, citově zabarvený, a tedy objektivně neměřitelný. Ideálním typem prožitku pro vzdělávání obecně, tedy i pro program této práce, je stav flow. Jde o příjemně prožívaný prožitek při naprostém ponoření do činnosti, který je velmi prospěšný pro rozvoj osobnosti a lze k němu dojít při hře přirozenou cestou. Většina autorů se shoduje, že zásadní nebo velmi prospěšné pro uchopení prožitku nebo skupiny prožitků, které se transformují do zážitku, je analýza v reflexi neboli zpětná vazba. Právě vzniklý zážitek je předpokladem výchovy a vzdělávání. Autoři se shodují, že zaměření zážitkové pedagogiky spatřují ve výchově, jako v celoživotním procesu rozvoje každého jedince v různých oblastech. Stanovili jsme, že z mnohých variací označení se budeme držet zavedeného názvu zážitková pedagogika, ačkoliv jde spíše o holistický přístup, zaměřující se na praxi mimo školní prostředí.

Srovnána byla také situace s terminologickým vymezením a praxí v zahraničí, kde je situace podobně nejednotná.

Česká zážitková pedagogika je historicky i v současnosti stále ovlivňována řadou přístupů a organizací. Především je velmi často spojena s aktivním pobytem v přírodě, filozofickým aspektem starořeckých ideálů, fenoménem putování nebo her v rolích (larp). Důležité je neredukovat tento přístup jen na zážitky nebo pobyt v přírodě. Jde o komplexní vzdělávací přístup, který navozuje zážitkové události určitými postupy, které plánuje, řídí a reflektuje v závěrečném rozboru.

2 VÝVOJ ZÁŽITKOVÉ PEDAGOGIKY A HLAVNÍ ORGANIZACE

„Cesty do neznáma jsou tím nejlepším lékem na civilizační pocity vykořenění, odcizení a ztráty hodnot. Výpravy do divočiny, cesty do krajiny se mohou stát životní potřebou, mentální hygienou, očištným rituálem.“

Vít Erban (Hájek 2002b, s. 117)

Pro každý obor je důležitá jeho historie. To, z čeho vychází, čím se inspirovala. V následujících kapitolách budou popsány hlavní organizace formující zážitkovou pedagogiku v Evropě. Vzhledem k rozsahu práce není cílem podrobný vyčerpávající seznam, nehledě na to, že se tomu již věnují samostatné diplomové práce a odborné studie. Určité zdroje jsou zásadní pro celý směr, ale česká zážitková pedagogika má také svá specifika a předchůdce, kteří ji formovali.

2.1 Ideové počátky

Ideové počátky zážitkové pedagogiky se v evropském prostředí vážou k tradičním zdrojům – křesťanství a antickému Řecku. Z Řecké kultury čerpá obor „*Základy pro výchovu obecně*“, ale opět zde nalézá i oporu pro výchovu v přírodě v podobě ideálů všestranného tělesného rozvoje, ale také rozvoje ducha. Tematika řeckých olympijských her, řeckých bohů s jejich dobrými i špatnými vlastnostmi, filozofické debaty a další témata v rolových hrách v českém prostředí velmi zdomácněla.

V křesťanství jsou formující biblické příběhy počínaje mýtem o vyhnání Evy a Adama z ráje, tedy oddálení se přírodě. Tento mýtus je zdůrazňován především zastánci tzv. přírodně orientované „*zážitkovky*“ v čele s Pelánkem, Jiráskem a všemi dalšími autory ideově vycházejícími z okruhu lektorů Prázdninové školy Lipnice.

2.2 Hnutí zaměřená na pobyt v přírodě

„Skauting může být klíčem k nové výchovné metodě, k tomu, jak zaujmout mládež. Tisíce a statisíce mladých lidí! Bude to druh bratrství bez rozdílu původu, rasy a vyznání, bohatství i chudoby.“

Robert Baden Powell (Powell b. r.)

Skauting vznikl roku 1907 v Anglii s cílem cvičit mladé muže pro účely Britského impéria. Brzy se rozšířil do celé Evropy a postupně do celého světa, včetně států s totalitními režimy. V současnosti existuje kolem pěti ústředních mezinárodních skautských organizací. V České republice má skauting dlouhou historii, a také je rozdělen do několika organizací, které ideově vycházejí ze skauta. Liší se však v organizaci a některé jsou spojené s křesťanstvím (Junák, Skaut ABS, Svaz skautů a skautek ČR atd.). Jejím zakladatelem byl Antonín Benjamin Svojsík, který zpočátku aplikoval na výchovu dětí a mládeže vojenský dril, zaměřený na rozvoj fyzické zdatnosti a společenské morálky v rámci společenství. Prvky skautingu a branné výchovy se v té době již objevovali i u nás, zejména v organizacích Sokol a Orel. Postupně se však dril zjemnil do podoby neformální výchovy, která vychází z povinností k Bohu⁸, druhým a v poslední řadě k sobě. Děti jsou organizované podle věku, často také podle pohlaví do družin, které jsou vedené staršími kamarády v roli vedoucích. Kromě týdenních pravidelných schůzek v klubovnách je hlavní náplní společné trávení pravidelných víkendů, prodloužených svátků (většinou v době školních prázdnin) a vše vrcholí dvou až čtyřtýdenním táborem v přírodě. Skaut využívá široké palety nástrojů, od zmíněných víkendů ve stylu larp, přes hry, hudební rozvoj (nejčastěji zpěv a kytara, orffovy nástroje), zálesáctví atd. Mnohé aktivity, které jsou pro skaut tradiční, přebírají nebo inspirují zážitkové pedagogy a lektory.

Roku 1902 v Americe vzniká hnutí Woodcraft, které se v českých zemích ujalo jako Zálesácká liga a dnes jako „*Liga lesní moudrosti*.“ Je spojena se zakladatelem Ernestem Thompsonem Setonem a do Česka se dostalo přes Německo, ve stejné době jako skauting. Obě organizace fungovaly zpočátku spolu a využívaly i stejného označení (Junák, Skaut). Postupně však došlo k jejich ideovému oddělování, především před 2. světovou válkou. Skaut byl v té době levicově orientován, a tak byly založeny dvě odlišné organizace, ačkoliv mají společný základ v lásce k přírodě, organizaci svých členů atd. Pro Woodcraft je typické spojení s indiánskou kulturou, což v malém měřítku převzal i skauting.

Někteří autoři, především zástupci Letní prázdninové školy v čele s Jiráskem, ještě vyzdvihují jako samostatný fenomén knihy Jaroslava Foglara a jejich následování. Jiní autoři tohoto spisovatele neuvádí, ale i tak se shodují, že kultura vycházející nebo i prolínající se skautem shromažďovala lidi, tzv. trempy, kteří preferovali pobyt v přírodě a úctu k ní.

⁸ Tento bod je tradičně uváděn vzhledem k odkazu k původnímu britskému skautingu, nicméně v České republice je hlášení se k Bohu v rámci organizací většinou formální nebo je transformována k vyššímu principu, většinou v rámci přírody. (poznámka autora)

Dalším aspektem se stal celostní rozvoj fyzických schopností a kultivace myšlení formou hádanek, kvízů, speciálních abeced ke komunikaci a také vzájemnou pomoc dalším lidem.

2.3 Outward Bound a klíčové osobnosti

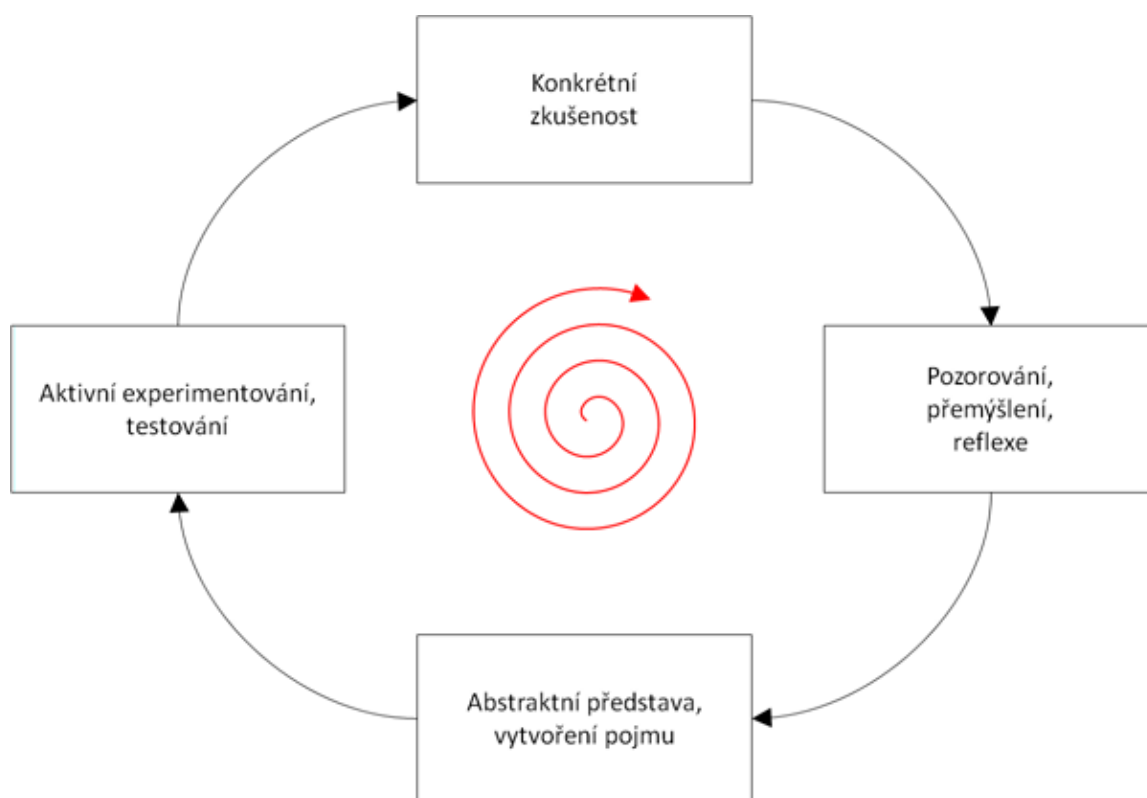
“Jen málokdo si uvědomuje, čeho je možné dosáhnout prostřednictvím vzájemné pomoci a týmové spolupráce.”

*Pedagogická filosofie Outward Bound
(in Prázdninová škola Lipnice 2020)*

Klíčovou osobností novodobé historie zážitkové pedagogiky byl Skot Kurt Hahn, který založil hnutí „*Outward Bound*.“ Ten vidí, jako zásadní, pobyt v přírodě na delší dobu, bez civilizace a drahého vybavení, kde se musíte spoléhat sami na sebe a na svou skupinu. Navozuje často až krajní situace, což souvisí s prvním střediskem ve Velké Británii, které vzniklo pro účely přípravy námořníků na přežití v extrémních podmínkách. Název organizace pochází ze slangové mluvy námořníků a označuje loď, která z klidného přístavu vyplouvá na volné moře, tedy do jistého nebezpečí.

Ústředí organizace se v současné době nachází v Americe, kde jsou mnohé kurzy inspirací také pro utváření školního kolektivu při školách v přírodě. Pobočky nalezneme skoro na všech kontinentech. Více než původní myšlenky Hahna, již uplatňují teorii zkušenostního učení a různé učební styly Američana Davida Kolba. Jeho vědecké poznatky přímo přispěly ke vzniku zážitkové pedagogiky. Známy je Kolbův cyklus učení, kterého dodnes využívá jak pedagogika, tak management jako jednu z nejrozšířenějších teorií. Vycházel z toho, že 80 % poznatků vychází z vlastních specifických zážitků, které zvyšují pravděpodobnost zapamatování nového. Kolbův cyklus popisuje jednotlivé fáze učení z běžného života:

1. Setkání s konkrétní zkušeností, zážitek.
2. Pozorování, přemýšlení, reflexe zkušenosti.
3. Vytvoření abstraktního pojmu, představy.
4. Experimentování na základě získané zkušenosti, testování naučeného.

Obrázek 1 Kolbův cyklus učení
(ManagementMania.com 2016)

2.3.1 Outward Bound – Česká cesta, s.r.o

Českou odnoží světového hnutí je Outward Bound – Česká cesta, s.r.o., která se od svého počátku v roce 1993 zaměřuje na firemní vzdělávání. V republice jako první rozvinuli metodu „*outdoor management trianon*“, praktikovanou původně ve čtyřdenních setkáních v přírodě. Postupně se, podobně jako většina teambuildingových firem v oboru, vyhranila na čtyři hlavní oblasti své činnosti, které uvádí na svých internetových stránkách:

- Teambuilding – budování a rozvoj týmů.
- Trénink a rozvoj manažerských dovedností.
- Vzdělávání a rozvoj manažerských znalostí.
- Teamspirit – akce, motivace, zábava.

Právě firemní vzdělávání je oblastí, kde se zážitková pedagogika velmi uplatňuje ve všech výše zmíněných kategoriích. V České republice se dá zážitkové pedagogice věnovat například v rámci vysokoškolského studia andragogiky a rekreologie. Touto oblastí se práce nebude blíže zabývat.

2.4 Prázdninová škola Lipnice

„Chceš-li postavit loď, nedělej to tak, že svoláš chlapy, aby sehnali dřevo a začali stavět, ale dej jim, aby sami zatoužili po širém, nekonečném moři.“

Antoine de Saint-Exupéry (Hanuš et al. 2016, s. 135)

U nás přes čtyřicet let funguje Prázdninová škola Lipnice, která pořádá zážitkové kurzy většinou spojené s extrémními zátěžovými situacemi a pobytem v přírodě. Samostatně funguje od roku 1987, kdy ukončila své spojení se Socialistickým svazem mládeže⁹. *„Cílem se stala výchova jedince v aktivní a spolupracující osobnost, ovlivňující dění kolem sebe. Svoji metodu nazvala intenzivní rekreační režim.“* (Prázdninová škola Lipnice 2020) Svým názvem odkazuje k původnímu působení v prázdninovém středisku Lipnice nad Sázavou.

Mezi historické kurzy, které se roky opakují, jsou například *„Budeme tři“* pro nastávající rodiče, *„Quo vadis“* výhradně pro muže nebo *„Tady a teď“*, jenž je zaměřen na prožívání současné chvíle a místa. V posledních letech se také zaměřuje na metodické kurzy pro školky, školy, firmy i širokou veřejnost. Unikátní je dlouhodobě fungující Lipnický stipendijní fond, který poskytuje možnost zapojit se i lidem, které nemají dostatečné finanční prostředky, ale rády by pracovali na svém rozvoji. Je propojená s Outward Bound – česká cesta a tradicí českého Junáka a skautingu, které se rovněž zabývají pobytem v přírodě, a navíc utvářením společenství. Svou centrálu má dnes v Praze a kurzy pořádá na různých místech České republiky i v zahraničí. Svými zkušenostmi je tato nezisková organizace spojena s množstvím lektorů a lektorek zážitkové pedagogiky napříč obory a nabízí své kurzy i v dalších organizacích nebo organizuje své vlastní kurzy. Většina lektorů a jiných škol zážitkové pedagogiky v České republice čerpá právě z *„Prázdninové školy Lipnice.“* Pár let nově nabízí své know-how formou certifikovaného cyklu pěti setkání, pod názvem *„Metodika zážitkové pedagogiky“* a také kurz s jedním setkáním a názvem *„Řízení psychického rizika.“* Dále je možné individuálně objednat konzultaci ve firmě nebo škole, workshopy na míru a další. Je to organizace, která se stále vyvíjí a iniciuje sdílení zkušeností napříč organizacemi. Tuto myšlenku šíří ve svém periodiku Gymnasion, který vychází v online dostupné verzi dvakrát ročně a od roku 2004 i v omezeném nákladu tiskem. Redakce si klade za cíl vytvořit komunikační platformu spojující kurzovní činnost i studie

⁹ Socialistický svaz mládeže fungoval v tehdejší Československé socialistické republice mezi lety 1970 až 1989 jako organizace sdružující mládež ve věku 15 až 35 let. Svou činností navázala na Československý svaz mládeže. (Wikipedia 2020a)

a výzkumy z vědecké oblasti. Nakladatelství Gymnasion podporuje také vydávání knih. Přínosné jsou i jejich ročenky, lektorské peer setkání, volně přístupná instruktážní videa, metodické příručky ke stažení apod. Bez Prázdninové školy Lipnice by pravděpodobně obor zážitkové pedagogiky v České republice nebyl tak populární a obecně známý.

2.5 Další organizace

V rámci České republiky existuje několik menších lokálních organizací zabývajících se kurzy zážitkové pedagogiky.

Hnutí „Go!“ je občanské sdružení fungující přes dvacet let při katedře rekreologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Působí jako experimentální centrum, vědecké pracoviště (výzkum), školicí středisko a v současné době organizuje týden před začátkem školy sedmidenní poznávací soustředění pro studenty na vybraných školách. Na svých stránkách píše:

„Prvotním cílem je připravit studenty na změnu školy a na práci v novém kolektivu. Intenzivní programová nabídka kurzu přináší zábavu i trénink rozmanitých životních situací. V těchto situacích poznávají studenti sami sebe, své spolužáky i budoucí třídní učitele, kteří se většiny aktivit účastní s nimi. Učí se spoléhat jeden na druhého, komunikovat spolu a každému je dána možnost vyniknout.“ (Baobab Jeseník 2018)

Pražská organizace „Velký vůz“ se specializuje na kurzy pro lidi, kteří chtějí vystoupit ze své komfortní zóny a strávit svůj volný čas zajímavými aktivitami.

Občanské sdružení „Instruktoři Brno“ jsou především studentskou organizací, která dlouhodobě pořádá různé typy kurzů a také nabízí možnost se za minimální náklady stát lektorem tím, že budete dlouho jezdit na kurzy a pomáhat. Na jejich stránkách se dočteme: *„Zážitky. V netradičních formách a rozmanitých podobách. Recesní víkendové akce i propracované týdenní kurzy. Pro outdoorové drsnáky i tvořivé pohodáře. Pro mladé i zkušené.“* (Instruktoři Brno 2018)

2.6 Závěr kapitoly

V této kapitole byl nastíněn vývoj zážitkové pedagogiky, která čerpá již z antického Řecka a křesťanské tradice biblických příběhů. Zásadně je ovlivněna organizacemi typu Junák

a Skaut, které se později v českém prostředí rozdělili ve skauting a Ligu lesní moudrosti, která je více ovlivněna indiánskou kulturou.

Skot Kurt Hahn byl zakladatelem dnes celosvětové společnosti Outward Bound, kterou později ovlivnil především Američan David Kolb, který přišel s teorií zkušenostního učení. Kolbův učební cyklus byl proto velmi důležitý i pro pochopení systému vzdělávání v zážitkové pedagogice.

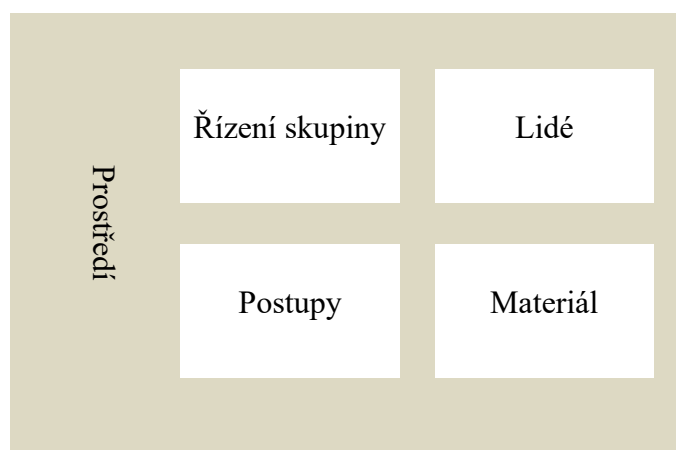
Kromě několika menších organizací je klíčovou lodí Prázdninová škola Lipnice, která se stále vyvíjí a v rámci naší republiky se stala klíčovou pro tento vědecký obor. Významná je, nejen svým know-how, ale i kurzy, dlouhodobým vydáváním periodika Gymnasion, ročenek a příruček.

3 KOMPONENTY ZÁŽITKOVÉ PEDAGOGIKY

Z předešlých kapitol je jasnější, co je a není zážitkovou pedagogikou a také jaké jsou její kořeny a organizace, které ji spoluutvářely. V následující kapitole bude popsáno vše, co je při plánování a realizaci programu v muzeu důležité vzít v potaz. Vzhledem k rozsahu práce není možné se všem komponentům věnovat dopodrobna, ale při tvorbě programu byly důležité.

3.1 Srdce programu

Většina autorů zážitkové pedagogiky se shoduje, že ať už jde o několikahodinový, či týdenní program, je třeba dodržet osvědčené postupy a pravidla. Často jejich autoři mluví o „projektech“, protože vychází z toho, že naplánované programy si klient či organizace platí. Dále může jít o projekty, na míru realizované v rámci instituce specializovanou firmou. Obecně můžeme projekt definovat jako „jedinečnou soustavu činností směřujících k předem stanovenému cíli, která má určitý začátek i konec. Vyžaduje spolupráci různých profesí, váže či spotřebovává jejich kapacity a využívá je pro vytvoření výstupu“. (Pokorná 2008, str. 2) Tato definice je uplatnitelná v rámci plánovaného programu i v Národní galerii, spolu s následující tabulkou toho, na co je při organizaci důležité myslet. Pro účel této práce se nadále budeme držet označení program (muzejní edukace).

Obrázek 2 Oblasti řízení

(Grafika autorky dle tabulky Aleše Pokorného (Hanuš 2016, s. 309))

Je tedy důležité sepsat si, jaké je konkrétní prostředí pro program. V našem případě jde o prostory konkrétního objektu Národní galerie. Jací pracovníci z naší instituce jsou k programu k dispozici, jaké máme materiální zázemí, případně jaké finance na nákup. Dále, které postupy máme osvědčené a dobře je umíme a které máme k dispozici. Taktéž jaké

máme plány a zkušenosti s řízením skupiny zaměstnanců a klientů. Vhodné je využít metody myšlenkových map, SWOT analýz celé akce i jednotlivých prvků. U všech kategorií je možné hledat alternativní zdroje. Tedy klást si otázky, zda je například možné využít nějaké další prostředí, pokud není zázemí zcela vhodné pro program. Je také možné najít dobrovolníky, či studenty na určitý počet klientů, a ptát se, co to bude obnášet v rámci řízení skupiny atd.

Na základě předchozí analýzy přichází důležitý úkol, a to vymyslet vhodné téma, srdce programu. V prostředí muzejní edukace by lektor či pedagog měl myslet na souvislost s konkrétní expozicí, či výstavou. Ideálně tak, aby program nebyl příliš zjednodušující, tedy aby nešlo jen o zábavu. Je třeba určit si cíle celého programu, kterých chceme dosáhnout. Mělo by vzniknout ústřední téma, které bude prostupovat každou chvilku programu a postupně jednotlivými aktivitami směřovat k danému cíli, pomocí muzejního obsahu.

3.2 Motivace

Motivace je naprosto zásadní pro systém zážitkové pedagogiky i pro fungování každého programu. Lidé často plní náročné úkoly, posouvají své komfortní zóny, a přitom o tom v podstatě nesmí přemýšlet. Je důležité vytvářet tzv. dramaturgické oblouky. Motivaci můžeme popsat dle Nakonečného (1997) jako potřebu, kterou účastník chce svou fyzickou, psychickou, sociální či intelektovou činností, nebo jejich kombinací dosáhnout cíle. Úzce souvisí s uměním úvodního slova, které motivuje v každé části programu a vede příběhem jako nit, na kterou se navlékají korálky dle velikosti.

Můžeme mluvit o osobní motivaci, kterou každý ovlivní sám a v případě programů hlavně o vnější motivaci, kde základními aspekty jsou hodnoty a potřeby.

Dle Šimíčkové-Čížkové (2001) lze motivaci charakterizovat třemi aspekty:

- *množstvím energie* nahromaděné v organismu,
- *perzistencí*, projevující se odolností organismu vůči vnějším vlivům do té doby, dokud nebylo dosaženo uspokojení potřeby či její redukce
- a *variabilitou*, což znamená dosažení téhož cíle různými prostředky.

Motivace vychází z osobnosti každého člověka. Obecně se dá mluvit také o motivaci (Nakonečný, 1996) k začlenění (sociální), motivaci úspěchu (individuální potřeba zlepšovat se, soustředit se) a motivaci moci (kontroly a ovlivnění pro chování druhých).

K motivaci se dá v zážitkové pedagogice použít celá řada prostředků. Média motivace mohou dle Hanuše a Hákové (2016, s. 136–140) být členěny například takto:

- film,
- videozáznam,
- rozhlasová hra,
- kniha,
- povídka,
- báseň,
- fotografie,
- obrazy,
- snímky (fotografie, obrazy nebo promítaný obraz),
- legenda (pověst, příběh, báje),
- myšlenka (citát, motto),
- přednáška (pravdivá či fiktivní),
- hudba, píseň (ze záznamu, živá),
- lektor (setkání se zajímavou osobností k tématu),
- hra,
- vlastní zapojení se (lektor by neměl být jen rádcem),
- vlastní prostředí.

Motivací je mnoho druhů a také mnoho možností, jak s ní pracovat. Je důležité pro program definovat cílovou skupinu i proto, aby se dalo dle psychologických zákonitostí vývojové psychologie pracovat se skupinou koherentní alespoň věkem, a aby lektor mohl skupinu i jednotlivce motivovat. Při programech pro děti původní motivace cíleným výběrem často chybí, protože program bývá vybrán rodiči či školou.

3.3 Dramaturgie

Po ujasnění si našich možností a stanovení centrálního motivu programu s motivačním podkladem, je třeba začít vybírat konkrétní akce a hry. Hry jsou důležitým specifickým zážitkové pedagogiky. Hry je možné vymýšlet nebo vybírat z nepřeberného množství publikovaných osvědčených publikací. Například legendární Zlatý fond her I. - VI. Jedná se o hry a programy připravované pro kurzy Prázdninové školy Lipnice s teoretickým úvodem a mnoha stránkami abecedně řazených her s podrobným popisem – kdy, kde, jak

a proč se má hra hrát – a pro koho je, či není určena. Nebo množství příruček pro skauting. Vždy je vhodné hry citlivě přizpůsobit specifickým potřebám programu tak, aby na sebe navazovaly.

Dalším krokem je promyslet skladbu jednotlivých aktivit, jejich pořadí a návaznost ve vztahu ke stanovenému cíli edukačního programu. Je dobré jednotlivé aktivity například napsat na lepící lístečky a posouvat jejich pořadí na nástěnce dle toho, jak se program vyvíjí. Správně uspořádat všechny aktivity podle řady proměnných je umění, které se lektoři a pedagogové učí jen dlouhodobou praxí, kdy se tento proces stává více intuitivní. Je dobré mít v záloze také několik souvisejících aktivit pro případ nenadálé události. Těmi může být extrémní rychlost účastníků, úraz a tím oslabení týmu, pokles nálady a úbytek jednoho lektora, aj.

Dle Hanuše (2016, s. 65) je třeba rozlišovat mezi třemi typy dramaturgií:

- plánovanou (původní teoretický plán)
- reálnou (praktická v terénu)
- evaluovanou (výslednou na základě ověření)

Při plánování bychom se měli držet také toho, zda jsou aktivní všechny tři části osobnosti: duše, mysl, tělo, a to ideálně v harmonii. Prostředků, které můžeme použít je nespočetně mnoho. Ernest Thompson Seton (1991) ve své *Knize lesní moudrosti* říká, že je možné použít cokoliv pro lidský rozvoj. Důležité je opět správné nastavení cílů a pedagogické vedení s reflexí.

Přesto se zpočátku můžeme držet několika dramaturgických postupů, které jsou sepsány s ohledem na muzejní a galerijní přesah:

- Dynamika kurzu – a to vnitřní (míra prožívání, hloubka, o jaký program jde, intenzita niterné práce aj.) a vnější (střídání aktivit, intenzita programu, fyzická náročnost, tempo aj.)
- Gradace – od jednoduššího k těžšímu, od lehčích aktivit k těm složitějším atd. Maximální využití daného času.
- Vrchol kurzu – ke konci programu by měla být zařazena hra, která je vrcholem, ať už fyzickým, emočním či sociálním. Jednoduše závěr, který přinese účastníkům intenzivní pocit, se kterým odejdou. Zároveň všechny předchozí aktivity

by k plánovanému vrchu měly směřovat. Může to být sbírání indicií nebo vědomostní příprava na poslední velký zážitek.

- Zlatý řez – Podle Hakové a Hanuše (2016) jde o převzatý pojem, který stejně jako na obrazech určuje místo v programu, které přirozeně vnímáme více než celek. „*V zážitkové pedagogice mluvíme zhruba o přelomu druhé a třetí třetině dlouhého autorského kurzu jako o momentu, který má potenciál zasáhnout účastníka hlouběji.*“ (2016, s. 114)
- Přesah – co si mají účastníci odnést po skončení kurzu? Nejde jen o účastníky samotné, ale i o možný přesah na další lidi. V případě tvorby v přírodě vznikne něco, co potkají náhodní chodci, při využití barevných fáborků vznikne odpad, při velkém zážitku budou děti příběh vyprávět dál a pokud si fyzicky z programu odnesou třeba pracovní list nebo artefakt, může to v nich vyvolávat vzpomínku i působit na ostatní.
- Přejít – na počátku účastníci vstupují do programu ze svých běžných životů a ten je pro ně zcela nový a jiný. Na konci musí opět vystoupit. Je vhodné tyto dva momenty ohraničit, udělat z nich rituál nebo je citlivě uvést.
- Nejistota – program by měl být překvapením, i když účastníci tuší téma a místo, neměly by vědět více. Měly by být fascinovány, maximálně vtaženy do děje. K tomu je třeba také bezpečné a přátelské prostředí, které dovolí nechat se unášet programem.
- Pružnost – lektori a pedagogové nesmí nikdy ustrnout. Stále musí sledovat vývoj skupiny, jednotlivce, program a jeho plynutí a nebýt rigidní. Umět včas zasáhnout a v případě potřeby pružně reagovat drobnou změnou či výhybkou v programu. Je to pět um získaných praxí.
- Prostor – důležitý dramaturgický prvek propojený s tématem, metodami i programem. Jak pro zážitkovou pedagogiku, tak pro muzejní a galerijní pedagogiku základ pro celé fungování aktivit.

Cílem lektora seznámeného s principem dramaturgie bude ucelený plynoucí program, který je velmi dobře promyšlen, ale přesto tvořivě sleduje veškeré dění a je připravený ke změně či alternaci. Ideálně bez toho, aby to narušilo tok děje a klienti nic nepostřehli. Pokud se program odehrává pod oficiální státní institucí, je třeba očekávat více limitů ze strany administrativy a možných omezení. I s tím se dá počítat, pokud je vše zmapováno ze vstupní analýzy a všechny alternace budou řádně připravené. Proto s alternacemi bude počítat i program pro klášter.

3.4 Řízení rizika

V zážitkové pedagogice jsou účastníci i lektori často vystaveni podmínkám, které jsou více rizikové. Řízení rizika nebo používaný anglický název risk management je nedílnou složkou příprav a také realizace všech projektů. Kurzy zážitkové pedagogiky jsou většinou delší než vyučovací blok, jsou situovány v přírodě a vystavují účastníky extrémním situacím, často fyzicky a psychicky náročným.

Vynecháme právní problematiku zodpovědnosti za fyzická zranění účastníků i otázky pojištění institucí, organizací a jednotlivců. To je zásadní prvek, který musí řešit každý jednatel a musíme se jím zabývat, pokud pracujeme speciálně s nezletilými lidmi.

Důležité je uvědomění si rizik a schopnost zvládnout je, což je i klíčovou životní kompetencí související s pedagogikou a lektorováním, více než v jiných oborech. A samozřejmě rizikům předcházet.

Základní trivium prevence rizik:

- Co se může stát?
- Proč by se to mělo stát? (materiál, postup, místo, absence pomůcky)
- Co s tím můžeme udělat?

Opět může pomoci podívat se na pět základních faktorů programu a projít si jejich rizikovost.

Prostředí, řízení skupiny, lidé, postupy, materiál. K materiálu patří dobře vybavená lékárnička, nabitý mobilní telefon s fotoaparátem, kontakty na zákonné zástupce nezletilých a formální vzdělání v poskytování první pomoci i další vzdělávání. Vhodný je kurz krizové intervence nebo sebezkušenostní kurz, který nabízí například Červený kříž, Prázdninová škola Lipnice nebo Lékaři bez hranic, ale to je již pro opravdu pokročilé. Pokud program děláme v rámci instituce, tak je dobré se informovat o knize úrazů, vnitřních řádech a jiných dokumentech, které často určují, jaký je postup při zranění zaměstnance i klienta/návštěvníka. Řada organizací má svá vnitřní pravidla řízení rizik, systém práce s úrazy a jejich zpětného rozboru. Například jednotlivé organizace hnutí Outward Bound, každé dva roky, musí projít auditem řízení rizika, jinak jim hrozí odebrání licence.

V prostředí muzejní a galerijní edukace dětí a mládeže je situace trochu odlišná. Děti bývají na programech většinou samy. Z vývojové psychologie, a díky rámcovému vzdělávacímu programu, mohou pedagogové očekávat míru toho, co by měly umět a zvládnout. Zároveň

jsou závislé na informacích od rodičů, u nezletilých dětí je nutný k mnoha úkonům a ošetření souhlas rodičů nebo jiných zákonných zástupců. Proto je třeba při samotném programu nejen zvážit náplň, její rizika a možná řešení, ale také jak vše „ošetřit“ dopředu s dospělými. Samozřejmě i u programů v muzeích a galeriích platí důležitost zpětného pohledu, tedy najít si čas na zhodnocení, co fungovalo a co ne, co je třeba změnit atd. Důležité je řešení s dalšími kolegy, případně s vedením.

Pokud se nějaká příhoda přihodí, je dobré ji nejen vyřešit, ale i zpětně analyzovat.

Obecně je možné používat:

- pravidelnou osvětlu,
- povzbuzení, podporu,
- vynucovací prostředky pro klienty (normy, pravidla, legislativa),
- systém pro pedagogy/lektory (vlastní formuláře, postupy, knihy úrazů, kodexy atd.).

Závěrem je řízené riziko určitě také jedním z klíčových bodů zážitkové pedagogiky, i když ne tak citované. Řízená rizika ochraňují především fyzické zdraví klienta a reflexe jejich psychické zdraví a upevnění. Vzhledem k tomu, že v zahraničí – ať již v evropské či americké praxi – je právě oblast risk managementu velmi rozvíjena oblastí související s trendem vyšší ochrany jedince. Obecně lze tedy očekávat tento trend i v České republice.

3.5 Zpětná vazba, reflexe

„Zkušenost není to, co zažijeme, ale to, co uděláme s tím, co jsme zažily.“

Aldous Huxley (Hilská 2013, s. 15)

Zpětná vazba neboli reflexe je to, co odlišuje rekreační aktivity od těch, které mají mít výchovný charakter. Stále více se stává součástí nejen managementu, ale i všech pomáhajících profesí a vzdělávání. V tomto případě je důležitá neurověda a její aplikované poznatky. Na druhou stranu lze i podotknout, že silný prožitek může proměnit další vývoj i bez reflexe, bohužel pozitivně i negativně. V případě negativního zážitku je však reflexe zásadní k odborné pomoci nebo nasměrování na ni.

Definic reflexe je mnoho. Například dle Neumana, který se zabývá hrou, je „*řízený proces hodnocení aktivity, který využívá informací ze zpětné vazby k hledání širších souvislostí a významů.*“ (Reitmayerová et al. 2007, s. 12). Jde o odkryvání emocí, které účastníci kurzů

mají z předchozího zážitku a akt společné důvěry a utváření sociální vazby se skupinou. Zpětná vazba by měla následovat po každé aktivitě, po celku aktivit, na konci dne a na konci kurzu. Pedagog či lektor by měl zvládnout udržet nebo nasměrovat zpětnou vazbu k tématu (k cíli). Případně se rozhodnout přejít k jinému tématu, ale pak u něj setrvat. Pokud je původní téma vypuštěno je třeba se k němu vrátit a uzavřít tak obě témata.

V reflexích po jednotlivých aktivitách je vhodné reflektovat dvěma směry:

- směrem k pedagogickým cílům (téma, cíl aktivity),
- směrem k procesům ve skupině (individuální pocity, porušení pravidel, silný společný zážitek, aj.).

Hloubka možné zpětné vazby vychází z individuální osobnosti lektora a z jeho zkušeností. Dále z jeho rozpoložení (nálada, pocit bezpečí, temperament, aj.). V praxi přichází i hledisko času, časového managementu. Zpětné vazbě není třeba se nijak složitě učit, nejde o psychoterapii, krizovou intervenci, ani o psychologické vedení. Na druhé straně je dobré vědět, že pokud dospělý či dítě už má například traumatickou zkušenost a my určitou aktivitou či děním během aktivity nevědomky uvolníme tento skrytý zážitek, povrchní reflexe nemusí stačit. Nicméně k těmto situacím může dojít i při mnoha jiných činnostech, i když zážitková pedagogika, ve své praktické činnosti, má k odkrývání a uvolňování blíže. Hranice toho, jak moc do hloubky v reflexi se jde, udává lektor. Měl by si tedy ohlídat, zda věnuje čas, který reálně má, a také to, že se reflektuje prožitek (minulost), tady a teď a budoucnost (změna, rozvoj). Ne však hluboká minulost, protože to již může přecházet do kompetence psychoterapeuta, etopeda či jiné profese s psychoterapeutickým výcvikem. Dále je důležité to, že se ke slovu dostanou všichni, ideálně rovným dílem. Reflexe může být i poměrně direktivní.

Často se setkáváme s pojmem zpětná vazba, který je však odborně spjat především s pomáhajícími profesemi nebo dalšími organizacemi, kde dochází k vedení týmu supervizí. Supervize pomáhá pracovníkovi rozvíjet určité kompetence, pomáhá mu zorientovat se v různých prožitých situacích s pomocí supervizora a případně dalších lidí (rozlišujeme individuální a skupinovou). Cílenou zpětnou vazbu Reitmayerová et al. (2007, s. 13) definují jako „*označení procesu, při němž skupina verbálně zpracovává zážitek z předcházející aktivity pod vedením instruktora.*“

Zpětná vazba může probíhat diskuzí, doplňováním věty (např. dneska se mi líbilo... a každý doplní) nebo třeba jedním slovem. Ve verbálním projevu je důležité umět správně klást

otázky. Pokud se při programu mělo něco důležitého stát, co je třeba propracovat, je vhodné účastníky uvést například otázkami „*Popište, co konkrétně jste dělali od vysvětlení pravidel.*“, „*A když jste natírali tu barvu, jak jste se cítili?*“, „*K čemu myslíte, že to bylo dobré?*“

U dětí je vhodné používat různé jasné metody, jako zvednutí palce nahoru či dolů dle oblíbenosti aktivity, škály, postavení se do kruhu, podle toho, jak se cítí apod. U delších programů je vhodné učit je o svých pocitech a zážitcích stručně mluvit. Existuje řada dalších metod, jak vyjádřit zpětnou vazbu. Ty jsou vhodné nejen u menších dětí, ale i osob s mentální retardací či oslabení kognitivního vývoje, pro osoby se smyslovým, či tělesným postižením, u lidí s oslabenými komunikačními schopnostmi nebo ve skupině, která se osobně nezná a panuje v ní ostych. Je důležité jasně odlišit takovou reflexi od samotné hlavní aktivity, například vhodným rituálem, kterým může být třeba zazvonění zvonku či stejná písnička.

Další možnosti zpětné vazby jsou například:

- výtvarná – modelování tvarů, barvené osy, koláž, obrázky aj.,
- prostorové – škály (postavte se na určité místo), teploměr (jak se hodnotíte), pokládání předmětů (symbolické předměty dávané za odvalu, za úspěch aj.,
- tělesné – pantomima pocitů, ukazování na prstech, sochy pocitů aj.,
- zvukové – tleskání, výběr nástroje dle pocitu, vydávání zvuků atd.,
- škálová – hodnocení od jedné do deseti, vějíř se smajlíky a šklebeny, teplometr (pozor na jasné nastavení škály).

Závěrem lze říci, že sice prožívat a utvářet osobnost je možné i bez reflexe, ale jde spíše o zásadní životní momenty. My ji budeme brát jako jeden z důležitých pilířů zážitkové pedagogiky, který lze pojmout různými způsoby. Zásadní je, abychom děti učili hledat souvislosti mezi výsledkem činnosti jednotlivce či skupiny. Bude přihlédnuto k tomu, že děti mají při reflexi určitá specifika a je třeba hlídat prostor pro každého. Tomuto tématu byl věnován širší prostor, protože je třeba v rámci programu v galerii i obecně dobře odlišit, co reflexe je a není, a proč se jí věnovat.

3.6 Závěr kapitoly

Ve třetí kapitole bylo řečeno vše, co je důležité pro konkrétní plánování a realizaci programu zážitkové pedagogiky v muzeu. Podstatné je si uvědomit základem pilíře, a to prostředí,

materiál, postupy, lidské zdroje a řízení skupiny. Je třeba analyzovat své zdroje a možnosti a srovnat je s tím, co k cíli potřebujeme. V praxi nám může pomoci řada metod.

Jelikož každé jednání člověka je motivováno, je jedna kapitola věnovaná právě motivaci. Motivace je v zážitkové pedagogice určující pro získávání zážitků spolu s dramaturgií programu. Vhodný výběr aktivit, pestrost aktivit, řazení, time management a další. V souladu by měla být oslovena mysl, duše i tělo.

Řada aktivit zážitkové pedagogiky je náročných, proto je nezbytné se obeznámit také s konceptem řízeného rizika. Rizika je třeba nejen minimalizovat, ale také na ně být připraveni, a to u programu pro menší děti platí dvojnásob.

Poslední podkapitola je věnovaná zpětné vazbě, která, jak již bylo napsáno, je alfou i omegou zážitkové pedagogiky. Je třeba se obeznámit s teorií reflexe a osvojit si několik metod, aby reflexe byla pestrá, stejně jako program.

Celkově jsou výše popsané postupy konkrétními návody k sestavení programu se všemi nutnými aspekty, vedoucími ke kvalitnímu programu zážitkové pedagogiky.

4 MUZEJNÍ PEDAGOGIKA A NÁRODNÍ GALERIE

„Do muzea lidé přicházejí, aby spatřili srozumitelný model světa, ujistili se o jeho řádu a hledali porozumění sobě samému, svým kořenům, lidské kultuře i přírodě.“

Petra Šobáňová (Šobáňová 2015, s. 7)

Muzea a galerie v České republice i zahraničí hledají cesty, jak zaujmout široké spektrum diváků. Nejde již jen o zhlédnutí výstav, ale o trávení času v muzeu nebo i mimo něj. V současné době mají silnou konkurenci v širokých možnostech trávení času všemi věkovými kategoriemi.

Původní komentované prohlídky, otevřené i uzavřené dílny pro děti, mládež nebo dospělé již nestačí. Všechny velké galerie a muzea mají v dnešní době svá lektorská oddělení, která často, kromě zaměstnanců, zaměstnávají externě i specialisty na různé skupiny obyvatelstva (senioři, osoby se zvláštními vzdělávacími potřebami atd.) nebo specialisty k programům (zlatník, aranžér, módní návrhář, filmový animátor atd.). Programy nabízí i mnoho menších muzeí a galerií, i když v omezené míře.

Prodlužuje se také nabídka délky doby strávené v instituci. Muzea a galerie ve velkých městech nabízejí pravidelné dílny formou pololetních kurzů, víkendové kurzy, zájezdy, a dokonce příměstské tábory. Příměstské tábory probíhají docházkovou formou, kdy rodinný zástupce ráno dítě přivede a večer odvede. Často také nemusí být zajištěna strava, ale děti a mládež si přináší své vlastní jídlo na celý den, případně se společně stravují v restauraci. Tábor obvykle trvá od pondělí do pátku. V době jarních, velikonočních, a hlavně letních prázdnin je tato forma táborů velmi populární, hlavně z důvodu nedostatku dovolené pracujících rodičů a vlivem sociologických změn, kdy rodiny s dětmi často žijí bez pomoci ostatních členů širší rodiny. Příměstské tábory nabízejí pestré aktivity a možnost prezentace a využití svého potenciálu různým klubům, oddílům, organizacím neziskového i komerčního charakteru. Na příměstské tábory je možné žádat dotace, které snižují jeho konečnou cenu.

Dále se v muzeích a galeriích zlepšuje propagace, a to nejen klasickými tištěnými prostředky (letáky, noviny, ročenky, aj.), ale především moderní sociální sítě jako je Twitter, Facebook WhatsApp nebo My space, kde zodpovědný pracovník či pracovnice pohotově reagují na komentáře, vystavují fotografie, animace a krátká videa, vymýšlí soutěže atd. Učitelé

i rodiny si mohou řadu pracovních listů či jiných aktivit přímo stáhnout na stránkách a volně použít.

Celkově tedy muzea a galerie rozšiřují svá působení i mimo fyzický prostor svých objektů. Často už není nutné do instituce fyzicky dojít, ale stačí připojit se k internetu a využít online, či offline možnosti. V reálném prostoru se otvírají stále nové možnosti pro hledání mezioborových přístupů v nabídce pro klienty – návštěvníky.

4.1 Národní Galerie v Praze

Jednou z největších organizací, která zpřístupňuje široké veřejnosti v hlavním městě nejen své sbírky umění je Národní galerie. Proto byla vybrána pro tuto práci i pro program. Je to jedna z největších sítí pražských galerií a lze tedy předpokládat zájem návštěvníků o její sbírky a také potřebu široké nabídky programů, pro všechny věkové kategorie návštěvníků.

Národní galerie funguje od roku 1796 a postupně se rozrostla do národní organizace spravující devět budov v Praze, ale také ve Fryštátu a Žďáru nad Sázavou.

Na internetových stránkách se můžeme dočíst:

„Národní galerie v Praze je výzkumnou organizací, jejímž hlavním účelem je provádět základní i aplikovaný výzkum a experimentální vývoj a šířit jejich výsledky prostřednictvím vědeckých publikací, výstav, výukových programů, metodik, příp. převodem technologií. Prvotní myšlenka, stojící u zrodu NG, je přítomná ve všech složitých peripetiích jejího vývoje: prostřednictvím uměleckých děl povznést ducha národa. V tomto ideálu spatřujeme poslání Národní galerie v Praze i dnes.“ (Národní galerie Praha 2018a)

Na internetových stránkách galerie si po rozkliknutí záložky „programy“ můžeme vybrat mezi nabídkou oddělení vzdělávání, NG dětem, pro dospělé a mládež, návštěvníci se speciálními potřebami, keška v galerii a nabídku dvou aktuálních velkých projektů Anežka LIVE! a Studio Maria Lessnig. Galerie nabízí také spolupráci školám.

Kromě toho, galerie jako jedna z prvních přišla se zajímavou nabídkou Klubu přátel, což je forma dárcovství, kdy individuální nebo firemní dárci odměnou za stanovený minimální limit (nebo vyšší částku dle svých možností) získává kartičku, která jednotlivce nebo skupinu opravňuje nejen k neomezenému navštěvování všech budov NG, ale také na účasti na akcích pořádaných jen pro členy, tedy pro uzavřenou společnost. Mezi takové

akce patří kulturní program v zahradách objektů s komentovanými prohlídkami, autorské prohlídky, slavnostní otevření nových krátkodobých výstav a mnoho dalšího.

V rámci spojitosti se zážitkovou pedagogikou jsou nejbližše letní ateliéry, které koná po dobu celých letních prázdnin pro různě staré skupiny žáků, v rozmezí sedm až šestnáct let, a to s různou tematikou. Programy probíhají každý všední den od pondělí do pátku, od deseti do čtyř hodin odpoledne. Dle popisu probíhají v ateliérech, expozicích i v přilehlých parcích. Cena jednoho ateliéru je orientačně 2.300 Kč včetně výtvarného materiálu a oběda.

4.2 Klášter svaté Anežky České a nabídka programů

Klášter svaté Anežky České je stálým objektem Národní galerie, který zatím plně nevyužil své prostorové možnosti pro veřejnost. O potřebě, toto magické místo zviditelnit a oživit, ukazuje právě projekt Anežka LIVE!, který byl vystavěn a realizován soukromou PR agenturou.

Dlouhodobě klášter vystavuje sbírku středověkého umění v Čechách a střední Evropě v rozmezí let 1200 až 1500. K vidění jsou vzácné deskové malby Mistra Theodorika, za kterými cestují milci umění zdaleka. Kromě deskových maleb je zde široká sbírka soch – především piety a madony. Samotný objekt je architektonicky zajímavý. V přízemí je možné vidět prostory, spjaté s řeholním životem Anežky. Prostor se využívá také ke krátkodobým výstavám aktuálních umělců. V prostorách jsou panely pro žáky s otázkami, které však vyžadují pomoc lektora. Dále je volně k dispozici haptická výstava napodobenin různých sochařských artefaktů a úchvatný ateliér. V tom si rády děti i dospělí napodobí středověké písmo husím brkem, tlakem vytisknou obrázek, přes šablonu si vymalují gotické mozaikové okno či madonu. Dále je možné otiskovat písmena, posedět a číst si cokoliv z knihovničky, postavit si puzzle s dílem z expozice aj. Pravidelně se tu také konají akce pro děti, většinou v návaznosti na aktuální expozici a trvající několik hodin s tím, že přihlášené děti mohou přijít a odejít, kdy chtějí. Hlavní zahrada je zpřístupněna každý den, kromě pondělí, a je možné v ní pobýt, posedět v luxusní francouzské restauraci, která je součástí objektu. V zahradě jsou mnohé sochy moderních umělců a magický domeček Františka Skály pro děti.

Obrázek 3 Komiksová grafika ANEŽKA LIVE!

(The Pudil Family Foundation 2020)

Tři léta bylo možno navštívit zajímavou akci s názvem Anežka LIVE!. A to od června 2017 do září 2019, kdy byla definitivně ukončena. Národní galerie ji na svých stránkách popisuje takto: „*Zahrady Anežského kláštera ožívají v létě hudbou, divadlem, výtvarnými workshopy, netradičními sportovními aktivitami a bohatým programem pro rodiny s dětmi.*“ (Národní galerie Praha 2018b). Je možné si zacvičit jógu, přijít na koncert, večerní letní kino, na bazárek nebo se projít večerní haštalskou čtvrtí s lektorem. Konají se tu také speciální akce jen pro členy klubu Národní galerie, kteří jsou zvaní emailem, jak již bylo popsáno výše. V rámci projektu probíhaly postupně i další malé projekty s vlastními podnázvky, často prezentovány různými kanály. Jedním z nich je například smyslová procházka mladého skladatele Ivana Mikysky, který připravil prodejní publikaci, se kterou mohli návštěvníci hledat určité zvuky, a v závěru i poklad. Autorce se povedlo zažít jednu z mála nabízených smyslových procházek, která spočívala v zesílení smyslů zavázáním očí a v doprovodu dobrovolníka ve společné chůzi rušným i klidným okolím objektu.

Národní galerie je jedna z velkých státních institucí shromažďující a vystavující výtvarné umění. Anežský klášter je zajímavý objekt disponující svou vlastní zahradou, a kromě svých lektorských programů napříč objekty, nabízí také unikátní projekt, realizovaný outsorsingově PR agenturou. Ten je v Českém prostředí unikátní svou šíří. Bohužel, program by si zasloužil větší propagaci, jednotnější formu propagace a přehlednost při realizaci akcí a programů pod společným zastřešujícím programem. Na tento krásný prostor a lákavý program ANEŽKA LIVE! by autorka ráda navázala s hledáním programu se zážitkovou pedagogikou jakožto vhodnou platformou pro její realizaci i cílovou skupinu.

PRAKTICKÁ ČÁST

Edukační program založený na zážitkové pedagogice, který je náplní druhé části diplomové práce, vznikal postupně. V první fázi došlo k plánování vhodného muzea, stanovení si kritéria programu a výběru cílových návštěvníků. Dále přišlo vymýšlení vhodných aktivit a někdy také jejich ověřování.

Dále přišlo na řadu ověřování v praxi, tedy realizace programu a jeho vyhodnocení.

Při doplnění práce došlo k revizi programu. Na druhý pokus se zdařila komunikace s muzejní pedagožkou galerie. Přibylo více variant možného programu a pracovní listy, které činí program více muzejní. Bohužel, kvůli situaci s pandemií koronaviru nebylo možné doplněný program realizovat, a tím ověřit jeho účinnost.

5 TVORBA PROGRAMU

„Cesty do neznáma jsou tím nejlepším lékem na civilizační pocity vykořenění, odcizení a ztráty hodnot. Výpravy do divočiny, cesty do krajiny se mohou stát životní potřebou, mentální hygienou, očistným rituálem.“

Vít Erban (Hájek 2002b, s. 117)

Základní myšlenkou této práce je vytvořit program založený na zážitkové pedagogice. Po přečtení mnoha knih, po několika rozhovorech, jednom semináři a workshopech pro děti, po jednom teambuildingu pro sekundu gymnázia a zážitkovém semináři pro dospělé, přišlo i sebevědomí a odvaha pustit se do vlastní práce. Z předchozích kapitol je zřejmé, že zážitková pedagogika má pevné jádro, ale je možné ji uchopit z různých pohledů a obohacovat zážitkovými základy jinak běžné aktivity. Jde o kreativní uchopení a děti jsou k tomuto programu ideálními klienty, díky jejich ochotě zkusit, bavit se a bez studu také projevit nepohodlí, kritiku či nepochopení.

Pobyt venku je důležitým požadavkem, který zmiňuje většina autorů zážitkové pedagogiky. Zároveň pro děti, které alespoň ve velkých městech, čím dál více volného času tráví na kroužkách nebo s digitálními médii (televize, počítač, tablet, X-box atd.) mi přišlo vytvoření poutavého programu v přírodě jako velká výzva. Zahrada i blízká doprava jsou důležité.

V rámci Národní galerie bylo požádáno o kontakt na muzejní pedagožku zodpovídající za programy v Anežském klášteře. Byl předán kontakt na PhDr. Marinu Kořínkovou,

Ph.D., která byla při vzniku druhé verze práce velmi nápomocna po návratu z mateřské dovolené. Proběhla tři osobní setkání a telefonická emailová komunikace. V rámci organizace je paní Hořínková kurátorkou pro edukační činnost a pracuje na čtvrt úvazek. V edukačním oddělení pracuje ještě jedna pracovnice, taktéž na čtvrt úvazek.

Během první schůzky byl představen koncept práce a stanoveny okruhy, které by mohly být pro práci přínosné. Paní Kořínkovou mi bohužel bylo oznámeno, že projekt Anežka LIVE! byl kompletně vymyšlen, propagován a realizován externí PR agenturou díky grantu, který Národní galerie získala. Kontakt na agenturu nemohl být předán vzhledem k vnitřním předpisům. Autorka práce byla seznámena se zázemím pro přípravu muzejních aktivit.

Při další schůzce byly předány různé propagační materiály k programům, podobajícím se tématu práce. Bohužel kurátorka nenašla žádný z materiálů v elektronické podobě a řadu materiálů nebylo dohledáno. Proběhla domluva k návštěvě konkrétních edukačních programů pro školky a školy, které pro klášter zajišťují externí pracovníci na dohodu o provedení práce na základě podkladů od kurátorek, ale s možností si program upravit dle svých možností a oblasti zájmu. Došlo také k diskuzi o uplatnění programu z této diplomové práce a nabídky spolupráce ho realizovat.

V prosinci 2018 byly autorkou shlédnuty tři různé muzejní aktivity v rozsahu devadesáti minut pro mateřskou školu a pro první stupeň ZŠ. Každý z programů vedl jiný lektor a všechny programy byly opravdu naplněny individualitou daného lektora či lektorky. Vždy šlo o kombinaci komentované prohlídky expozic, v jednom případě s pracovním listem a s následnou výtvarnou aktivitou u stolů, která má zázemí ve sklepních prostorech. Při posledním setkání s paní Kořínkovou šlo o zpětnou vazbu ke shlédnutým programům a uzavření spolupráce.

Při tvorbě programu bylo přihlédnuto i k tomu, aby se neopakovaly aktivity, které již má edukační centrum Národní galerie v klášteře ve svém portfoliu programů a aktivit. Záměrem bylo i to, aby program nebyl vytvořen jen pro diplomovou práci, ale aby byl živý a mohl být reálně použit či používán.

5.1 Časový rozsah

Původní představa byla program minimálně na 8 hodin, což se prakticky nedá realizovat s cílovou skupinou dětí či mládež při běžných edukačních programech v muzeu, protože obvyklé programy trvají 60 až 120 minut.

Dále jsou nabízeny letní příměstské tábory, které si kladou za cíl navázat hlubší vztah s dítětem či mladistvým, využití skupinové práce, větší časovou dotaci k hlubšímu poznání tématu a práce v celcích. Všechny tyto cíle jsou shodné s programem zážitkové pedagogiky spolu s dostatkem času na zpětnou vazbu, v ideálním případě, alespoň v části programu využít přírodní prostředí a zajištění bezpečnosti a klidu i pro aktivity, které mohou být rizikovější. Pětidenní program je však příliš náročný pro první program tohoto typu a vytvoření dostatečně velké skupiny dobrovolníků, ochotných se ho účastnit z řad dětí. Navíc při psaní první práce nebylo možné jej v létě uspořádat do odevzdání diplomové práce.

Padl tedy kompromis v podobě dvoudenního programu. Ten může být reálně využit jako dva dny programu standardního pětidenního tábora bez přespání nebo formou víkendové aktivity na sobotu a neděli. Tato poskytne rodičům prostor pro práci, zábavu nebo třeba možnost klidné prohlídky dané výstavy. A do třetice je možné dvojdenní program využít v době kratších prázdnin, například v květnu, kdy jsou prodloužené víkendy a žáci mají často volno. Případně na podzimní prázdniny, což je nejzazší termín na realizaci outdoorových aktivit. Jednotlivé aktivity bylo možno „testovat“ v rámci výtvarného kroužku, který autorka vedla ve Svobodné škole na Praze 7, s možností chodit do Letenských sadů a Stromovky. Dále se svou dcerou a jejími kamarády a kamarádkami nebo v rámci programu Montessori v základní škole Na beránku a její družiny. Samotný program byl realizován koncem května. Při druhém psaní práce byla situace složitější z důvodu nařízené karantény v souvislosti s koronavirem Covid-19, takže šlo již o úpravy testované na vlastní dceři či online, pomocí aplikací jako Zoom, Skype či Hangouts Meet.

5.2 Místo

„Anežka je z panovnického rodu. To, že se tak sklonila k lidu, ji činí výjimečnou.“

Jan Royt (Royt 2011)

Bylo třeba vybrat muzeum, které je v blízkosti velkého městského parku nebo v dobré dojezdové vzdálenosti přírody. Zároveň tento bod je vnímán jako problematický

u nezletilých dětí a mládeže, které mohou trpět alergiemi, a proto je nutno řešit problematiku klíšťat, bezpečnosti a mít mnoho vybavení od standardní lékárníčky přes informovaný souhlas rodičů s pohybem dětí v přírodě. Vhodná je i prosba o funkční pohodlné oblečení a obuv adekvátní počasí dle předpovědi. S programem venku je spojeno riziko vysokých teplot, prudkého deště, bouřky či velké zimy, kdy je nutno improvizovat, vhodně prohazovat aktivity nebo vymýšlet alternativy. Na druhou stranu program v přírodě je velmi vhodný také pro děti s živou povahou, s poruchami učení a chování nebo poruchami pozornosti a hyperaktivity, které jsou díky legislativním úpravám inkluzí zařazeny do běžných škol a neměly by být vyčleňovány z žádných státních institucí.

Bylo vzpomenu na Prokopské údolí, které sice není od kláštera úplně blízko a cesta s dětmi městskou hromadnou dopravou s přestupem a jízda vlakem budou organizačně jistě náročné. Na druhou stranu je autorce známo, jak je to velký zážitek, vyjet s dítětem i pár stanic vlakem. Pobyt v přírodní lokalitě bude pro všechny účastníky pravděpodobně zajímavý. Poskytne jiné možnosti než park. Dá se využít vody, stromů, různých povrchů. Prostý život abatyše Anežky zaměřený na plné spojení s Bohem a jeho projevy na zemi je jistě v přírodě více blízké.

Anežský klášter byl vybrán pro jeho unikátnost, ke které autorku přivedla skvělá pedagožka a umělkyně Mgr. Eva Drgoňová, která učí na prestižním Waldorfském lyceu v Praze, a na Akademii Waldorfské pedagogiky. V rámci autorčiny závěrečné práce na akademii byl cyklus akvarelů antroposofickou metodou mokré do mokrého a některé vznikaly na základě črt madon v galerii. Dále byla v galerii a muzeu navštívena řada aktivit pro dospělé i děti, jak již bylo popsáno výše. Anežský klášter byl také navštíven s několika cizinci a v rámci muzejní noci. Autorce se tak potvrdilo, že ačkoliv jde o skvostný klášter s úžasnou historií a skvělou sbírkou, je celkem málo navštěvován. Respektive méně, než by si zasloužil a jaké jsou jeho kapacity. Při všech aktivitách, kterých se autorka účastnila, jednoduše narůstala chuť něco pro klášter vytvořit. Možná bylo inspirací i to, že jí bylo dáno vyrůstat u Břevnovského kláštera v dobách před jeho rekonstrukcí a bylo to její nejoblíbenější hřiště a místo hledání pokladů. Kláštery a klášterní život s sebou nesou tolik tajemství, které děti nepochybně přitahují i dnes. Je výzvou hledat příběhy spojené s krásným místem a nechat je ožít a propojit s poznáváním sebe, druhých i ducha místa aktivní cestou. Místo je jednoduše protkané historií, ale ještě ne zcela známé. To bylo potvrzeno i muzejní pedagožkou i interními statistikami. Více lidí navštíví Veletržní palác než tento unikátní klášter. Už samotná historická budova u dopravního uzlu s plnou zahradou moderních

sochařských děl vyvolává otázky a možná i představy, co vše mají společného. Co může vyprávět. Co se tu událo. Řada autorů poukazuje na spirituální rozměr zážitkové pedagogiky.¹⁰ Mystika místa opravdu přímo vybízí k zážitkové pedagogice. Svatá Anežka Česká, která žila mezi lety 1211 až 1282 je bezesporu významnou osobností českých dějin. Byla dcerou Přemysla Otakara I., sestrou Václava I. a sestřenicí sv. Alžběty Uherské. Dokázala změnit pohled na ženy jako méněcenné potomky králů a s klidem měnit nelehké rodinné vztahy. V zemi s padesáti procentní rozvodovostí rodičů s dětmi, je toto téma velké. Rozhodla se vzepřít vybranému osudu a odmítla řadu vlivných nápadníků. Založila klášter se špitálem, což byla dříve doména mužů. Vzorem se pro ni stal svatý František z Assisi a dle jeho vzoru začala žít skromně, v odříkání a snažila se o reformaci řádu klarisek tak, aby měly větší práva a pravomoci. Svůj život věnovala Bohu a v jeho jménu pomáhala všem potřebným. V roce 1289 byla svatořečena, což je poměrně brzy po její smrti, ve srovnání s jinými svatými. Jejími symboly jsou beránek, klášter, lilie, koruna a řeholní hábit/šat klarisek. (Pospíšilová, 2013)

Příběh svaté Anežky je plný hodnot, které děti milují – láska, vytrvalost, dobro, zázraky, vznešený rod a hledání cesty, kudy se její život bude ubírat i přes mnohé překážky. Je jako pohádková kniha či dobrodružný příběh, ale založený na pravdě. Nese v sobě potenciál inspirovat, posilovat i posouvat dětské návštěvníky o kruček dál, naučit je milovat umění a historii i skrze zážitky a dobrou atmosféru tak, aby se tam rády vracely, jako do cukrárny či McDonaldu. Srovnání možná vyznívá trochu skandálně, ale právě psychologický marketing ovlivnil to, že muzea hledají, jak nalákat návštěvníky zpět, takže jde o reálný příklad budování kultury, spojené s příjemnými prožitky a zážitky.

5.3 Cílová skupina

Původní záměr byl udělat program pro děti na druhém stupni, konkrétně na druhém stupni gymnázia, kde studentka působila. Většina dostupných programů zážitkové pedagogiky, které autorka poznala, jsou koncipovány pro dospělé nebo náctileté, případně pro rodiče s malými dětmi. Díky tomu je možné volit fyzicky náročnější úkoly a propracovaně používat zpětného hodnocení, cílit otázky atd. Zvítězila autorčina zvědavost, jak by program fungoval na mladší školní děti i proto, že případně úspěšný program by ráda galerii věnovala. Školáci

¹⁰ Na toto téma pojednává například I. Jirásek (2014).

prvního stupně dle informací edukačního pracovníka muzejní programy navštěvují výrazně více.

Finální rozhodnutí bylo stanoveno pro smíšenou skupinu od 7 do 12 let s tím, že pro program je dle konzultace návštěvnicky úspěšnější, pokud osloví širší skupinu, a je možné využít vzájemné spolupráce starších a menších dětí. Tento princip je autorce dobře znám, díky pracovní i výcvikové zkušenosti na Montessori školách, kde právě spolupráce různě starých dětí je při společné práci klíčová. Pro žáky běžných škol může být tato zkušenost obohacující. Ideální je, aby děti uměly číst a byly zvyklé vydržet delší čas v méně komfortních situacích, bez rodičů.

Řadu aktivit bylo třeba samostatně vyzkoušet s dětmi předem, aby byla dobře odhadnuta časová dotace, náročnost a schopnost pracovat s určitým muzejním obsahem. Šlo o jiné děti než ty, které se účastnily finálního programu v celé délce.

V rámci vyhlášky č. 27/2016 Sb. v aktuálním znění o inkluzi bylo myšleno na to, že se může přihlásit i žák se speciálními vzdělávacími potřebami. V konkrétních bodech programu jsou proto uváděny i drobné možné alternativy. Národní galerie je také členem Mezinárodního sněmu muzeí (ICOM) jejíž členové přijímají etický kodex, podle kterého se zavazují poskytovat vzdělávání všem skupinám obyvatel. (Cummnis 2006) Stejně tak je třeba myslet na žáky nadané a talentované.

5.4 Časový rozsah a výběr aktivit

Další zásadní otázkou pro tvorbu programu bylo, jak má být program dlouhý, aby mladší školáci udrželi pozornost a program měl potřebnou dynamiku. Časová dotace se postupně vyvíjela. Nakonec jde o 6 hodin denně s tím, že část je samozřejmě i na přestávky. Děti přichází na program později než do školy, což kopíruje otvírací dobu muzea.

Při delších programech než 120 minut by měli pracovat aspoň dva lektori. V zážitkové pedagogice, kde je třeba počítat s tzv. řízeným rizikem, zpětnou vazbou a často náročnou přípravou jsou dva pedagogové či lektori nezbytným základem.

Výběr vhodných aktivit a jejich řazení za sebe bylo nejnáročnějším bodem. Snaha myslet na konkrétní cíle aktivity, na věk dětí, na konkrétní místa (kde přesně bude aktivita probíhat, bude tam dost prostoru, klid na aktivitu atd.) a také na to, aby se aktivity vhodně střídaly

(výklad, fyzická aktivita, výtvarná aktivita atd.) a přitom dávaly dohromady podobné časové bloky.

Nakonec byly vytvořeny dva poměrně odlišné programové dny. Jeden klidnější seznamovací v klášteře a druhý náročnější v přírodě. V té se již předpokládají bližší interpersonální vztahy účastníků a lektorů i zkušenost s určitým vedením. Děti tedy mohou pracovat na více úkolech z oblasti hlubšího prožívání s emocemi. Dále se předpokládá, že budou schopni již pracovat v delších úsecích.

6 ZÁKLADNÍ INFORMACE O PROGRAMU

Název programu: Anežka ALIVE!¹¹

Anotace programu: Cítit, myslet, chutnat, slyšet... bystří smysly. Kolik smyslů vlastně máme a co má pro nás smysl? Aneb poznáváme Anežku českou, sebe i druhé.

Ucelený program, založený na zážitkové pedagogice, pracující se skupinovou dynamikou a zpětnou vazbou. Ve dvoj denním programu se střídají výtvarné, pohybové i intelektuální aktivity v prostorách muzea, v klášterních zahradách a jeden celý den probíhá v podmanivé přírodě Prokopského údolí v dojezdové vzdálenosti od muzea. Děti si mohou zažít outdoorové aktivity a zároveň se přiblížit meditativnímu naladění středověkého duchovního člověka. Poznají základy křesťanské kultury, které jsou kořeny naší evropské civilizace.

Místo: Klášter sv. Anežky České, Prokopské údolí

Cílová skupina: děti 7–11 let

Délka programu: 12 hodin (6 a 6 hodin)

Počet účastníků: 12

Počet lektorů: 2

Vize: využití zážitkové pedagogiky

Cíle programu:

1. Žák dokáže říci, kdo byla svatá Anežka česká a říci o ní několik informací.
2. Žák rozpozná některé znaky vycházející z křesťanské tradice.
3. Žák pracuje samostatně i ve skupině.
4. Žák si osvojuje principy zpětné vazby.
5. Žák pracuje s hlinou, pastelem, a dalším výtvarným materiálem na základní úrovni.
6. Žák rozvíjí komunikaci.
7. Žák posiluje schopnost empatie.
8. Žák zkouší týmové role a zvyšuje svůj pocit zodpovědnosti za členy skupiny.
9. Žák si uvědomuje sám sebe, formuje své myšlení, cítění a prožívání.

¹¹ Anglické ALIVE znamená *živý, plný života, oživený či existující*. Tento název úmyslně navazuje na kampaň Anežka LIVE!, kde je použito slovíčko LIVE znamenající *živě*. Zároveň dostatečně vystihuje podstatu muzejní edukace. K překladu byl použit slovník na seznamu.cz. (poznámka autorky)

6.1 Bodový scénář edukačního programu

První den

1. Ranní setkání

Čas: 30 minut

Cíl: zabavení dětí při příchodu, vyrobení si jmenovek pro první den

Program začíná v 10 hodin ráno, v prostorách venkovní části restaurace. V případě nepříznivého počasí je možné všechny aktivity prvního dne dělat také ve vnitřních prostorech, a to v ateliéru v podzemí nebo v přízemí v expozici. Děti obvykle přicházejí s rodiči až do půl 11. Příchozí si zatím mohou vyzdobit samolepku na oblečení se svým jménem a nalepit si ji, volně si hrát s nabídnutými pomůckami (malé puzzle z reprodukcí uměleckých děl z expozice, kinetický písek, omalovánky aj.)

2. Poznávání se

Čas: 10 minut

Společně děti uvítáme. Jako pedagožky se představíme jmény. Řekneme základní údaje o tom, kolik času tu spolu budeme trávit, jak bude den organizovaný, a to zejména čas na pauzy (orientační časy svačin, oběd, konec) a informace o tom, že dnešní den budeme trávit hlavně v prostoru zahrad a expozice Anežského klášteřa.

2.1. Horká židle

Čas: 15 minut

Cíl: Seznámit se. Uvolnit případné napětí.

Metody: pohyb, formulace vět, postřeh, sociální vztahy

Místo aktivity: venkovní část restaurace

Didaktické pomůcky: židle

K poznání účastníků a rannímu rozehrání dobře poslouží oblíbená hra, kdy do kruhu dáme o jednu židli méně, než je účastníků. Kdo nesedí, řekne o sobě pravdivou větu, která může být i záporná, a všichni kdo souhlasí, si musí předsednout. Na koho nezbude židle, je na řadě s povídáním. Začíná pedagog, aby děti pochopily příkladem princip hry.

Metodická poznámka: hru je možné obměnit jako orientační diagnostický nástroj pro pedagogy a nechat děti přesouvat podle toho, kdo je například upovídaný, kdo rád chodí do muzea, kdo už někdy v Anežském klášteře byl atd. V takovém případě říkají věty jen pedagogové. Funguje hlavně u skupiny dětí 1. - 3. třída.

Obměna: Tajné společenství kláštera

Jelikož je hra poměrně známá a může být problém například se židlemi, je možná těžší alternativa spíše pro pár starších dětí. Kdy jedno dítě (případně více) pošleme stranou a ostatním vysvětlíme, že musí zcela přesně kopírovat vše dělané i říkané a přijetí do tajného společenství proběhne v době, kdy kdokoli z přítomných není schopen něco napodobit. Příchozímu nic nevysvětlujeme. Opakujeme, co říká, jak se chová. Dříve či později dítě udělá něco, co někdo neumí. Ze zkušeností například udělá nějaký taneční krok, jazykolam a zkouší co ostatní přestanou dělat, aniž tuší smysl. V tu chvíli vysvětlíme, že je přijat do sněmovny a proč.

Cílem je zde uvědomit si svou jedinečnost a také odlišnost. Některé děti si užívají, jak po nich všichni opakují, jiné jsou z toho nervózní nebo si sednou a rezignují.

2.2. Pravidla

Čas: 25 minut

Cíl: Sepsání pravidel společného fungování na základě společné diskuze a komunikace.

Metody: práce s textem

Místo aktivity: venkovní část restaurace nebo zahrada (plácek s lavičkami, dřevěné stoly)

Didaktické pomůcky: dostatečné množství fixů, nastříhané proužky papírů, tibetský (jiný) zvon, 3 rozstříhané pohledy na 4 části (tematické), papíry bílé A4, velká čtvrtka nebo karton, tlustý černý fix, lepidla v tyčinkách

Metodická poznámka: při nedostatku času je možné program krátit, např. rovnou pracovat ve skupinách, možnost doplnit pracovním listem ve složce. Rozstříhané pohledy na rychlé rozčlenění do skupin náhodou, je třeba přizpůsobit počtu dětí, případně narychlo zvolit jinou metodu (rozpočítávání). Ideální jsou zalaminované obrázky z expozice, které můžeme použít opakovaně.

Pracovní list: List 3 (jaká pravidla asi byla v klášteře...)

Říci účastníkům, že tu spolu budeme trávit dva dny, což není úplně málo. A tak, aby nám tu bylo dobře, pojďme se dohodnout na tom, jak se tu budeme chovat.

Každý dostanete několik proužků papírů a sami za sebe vymyslete několik pravidel, jak by se tu lidé měli chovat. Čas maximálně 5 minut. Po pěti minutách zazvoníme a pochválíme je, že to vidíme napsané papírky.

„Ted děti dostanete rozstříhané pohledy, každý z vás dostane jeden proužek ze 4. Pohledů je ale několik. Je potřeba se podívat mezi kamarády a složit celý pohled.“

Vzniknou tím tři skupinky, které se společně podívají na svá pravidla chování. Některá budou možná stejná, některá jiná, zkuste se pobavit společně o tom, která pravidla se Vám líbí a která ne, zda ještě chcete něco dodat. Čas 5 minut. Potom opět zazvoním.“

Zazvoníme. Následuje finální sestavení pravidel. Pravidla se můžou sepsat na karton či čtvrtku černou fixou nebo přímo nalepit proužky, pokud děti píšou čitelně. Postupně vybízíme děti, aby vždy každá skupinka přinesla lísteček a na karton ho nalepila. Kontrolujeme, zda tam už není podobné pravidlo. Po nalepení či přepsání všech pravidel by mělo zůstat místo na pravidla pedagogů, která dopíšou fixy. „*Všechno jste to skvěle vymyslely a my bychom ještě rády dodaly něco za nás.*“ Je dobré dodat pravidla typická pro skupinovou práci a zážitkovou pedagogiku, jako pravidla stop, možnost nezúčastnit se maximálně jedné aktivity denně, respektování ostatních, domluvený signál na svolávání, pravidlo jednoho mluvícího atd.

Pauza na svačinu 15 minut

3. Hlavní program dne

3.1. Příběh Anežky

Čas: 30 minut

Cíl: Hravou formou seznámit žáky se životem svaté Anežky české a ověřit jejich vědomosti.

Metody: pohybová činnost, brainstorming, dialog v kruhu, praktická činnost, práce s textem

Místo aktivity: zahrada kláštera

Didaktické pomůcky: připravené kartičky s textem o sv. Anežce na tvrdém papíru ve folii nebo zalaminované (20ks).

Metodická poznámka: Pokud se sejdou příliš malé děti, je lepší pořadí příběhu z druhé strany kartiček očíslovat a nechat je jen seřadit a přečíst jim to jako pohádku.

To by mělo být jasné před programem dle přihlášených dětí.

„Milé děti nacházíme se na moc důležitém a zajímavém místě, které se jmenuje podle svaté Anežky.“ Můžeme rovnou uvést aktivitu nebo v případě času udělat s dětmi rychlý brainstorming¹² o tom, co už o místu a sv. Anežce vědí, zda rozumí tomu, co je klášter, řehole atd.

¹² Metoda používaná v mnoha oborech k reflexi všech dosavadních vědomostí, případně asociace k danému tématu. Ve školství a lektorování často používaná jako úvod k aktivitě nebo aktivitám. Zásadou je rychlost, nemělo by jít o dlouhé přemýšlení a napovídání. (poznámka autorky)

Pracovní listy: Je možné odkázat na složku pracovních listů – List 1 a slovníček pojmů na konci

„Anežka byla princezna a možná se divíte, proč jsme tady v klášteře, a ne na zámku, kde princezny většinou žijí. Ona to totiž neměla v životě úplně jednoduché. Podle jedné legendy o svých trápeních a cestách sem do kláštera napsala dopis. Ten však rozstříhala a ukryla údajně tady v zahradách. Kdo ví, možná by se nám ho podařilo najít. Podle legendy byl dopis rozstříhán na 20 kousíčků a někde v zahradách schován. Tak mě napadá, že když už jsme tu, co ho zkusit najít?“

Děti v zahradách hledají viditelné kousky lístečků s příběhem o životě svaté Anežky, který je zkrácenou verzí podle Štěpánky Chlumské (2017). Lístečky postupně nosí pedagožkám. Ty sledují, zda se děti v zahradě chovají ohleduplně, zda všechny děti zažívají úspěch a případně je navádí k úspěchu.

Po nasbírání všech kousků, starší děti čtou sestavený příběh o svaté Anežce a o jejím rozhodnutí, stát se ženou Ježíše Krista. Mnoho dětí možná nebude znát řadu pojmů spojených s příběhem a s duchovním životem klášterů. Můžeme jim základní pojmy vysvětlit a slíbit jim, že se během dvou dnů ještě hodně dozvíme. Zavádíme pravidlo, že mluví ten, kdo má v ruce poslaný kamínek. Ostatní poslouchají nebo se hlásí o kamínek.

Pracovní listy: Děti si udělají brainstorming, List 4 (Co už víme o Anežce).

Dále si mohou srovnat svůj den se dnem klarisek – List 5 a vymyslet svůj řád – List 1. Pokud budou pomalejší s hledáním je možné listy vzít s sebou do restaurace a využít je k zabavení dětí při čekání na jídlo, případně jsou to dobrovolné úkoly, které si odnáší domů.

Pauza na oběd 1 hodina.

(společný oběd v blízké restauraci, pokud zbude čas – volná hra, odpočinek dětí)

3.2. Sochařská akademie¹³

Čas: 30 minut

Cíl: Vyzkoušet si vžít se do pocitů někoho jiného a tyto pocity také hádat na druhých.

Metody: Dramatická a výtvarná činnost, výklad

Místo aktivity: zahrada

Didaktické pomůcky: záznamové archy, tužky, případně velký papír/karton/flip chart, připravené 4 kartičky s emocemi (např. vztek, strach, radost)

¹³ Tato hra je převzata a volně upravena pro potřeby mladších účastníků z knihy Zlatý fond her I. (Kolektiv autorů 2002, s. 122)

Metodická poznámka: V případě nedostatku času se dá zkrátit o hodnocení. Děti mohou jen hádat název sousoší a hodnotit podobu slovně nebo palcem nahoru, do středu či dolů.

Pracovní listy: List 6

Zvolíme čtyři děti, které si k sobě do skupinky přivou další dvě děti. Můžeme použít některou z losovacích metod z aktivity o pravidlech. Vzniknou tedy čtyři skupinky po třech dětech. Zástupce každé skupiny vyzveme, aby si přišel vylosovat téma. Úkolem každé skupiny je vymyslet a propracovat sousoší na dané téma – emoci. *„Děti už jste určitě viděly mnoho zajímavých soch, a i tady v zahradách a expozicích jsou. Buďte však originální a vymyslete ještě zajímavější.“* Důležité je, že jejich dílo musí vydržet nehybně aspoň jednu minutu. Časový limit na přípravu je 5 minut. V sousoší musí být všichni ze skupiny. Děti pošleme na různá místa, aby navzájem neslyšely rozhovory a nemohly vědět emoci předem.

Po zazvonění zvoncem slavnostně uvedeme závěrečné hodnocení vzniklých soch na akademii. V ideálním případě pedagog vstoupí do role přehozením pláště, spuštěním slavnostní hudby například z telefonu. Akademii je třeba prostě povznést. Postupně vyzveme každou skupinu, aby šla do popředí a předvedla svou sochu. Po jedné minutě ostatní hádají, co měla socha znázorňovat. Pokud někdo uhádne, získají všichni ze sousoší 5 bodů. Na rozdané hodnotící archy ještě každý ohodnotí každého ze sousoší hodnocením 1-5 jako ve škole. V ideálním případě ihned zapisujeme na velký karton.

Po vystřídání všech čtyř družstev sečteme body a slavnostně vyhlásíme vítěze, kterému se klaníme, tleskáme a provoláváme slávu a snažíme se posunky k tomu nadchnout i ostatní.

3.3. *Návštěva expozice a kreslení madon*

Čas: 45 minut

Cíl: Seznámit žáky s expozicí středověkého umění, obeznámit je se základními pojmy a pravidly chování v muzeu. Podpořit kreativitu při zpracování madony a vyzkoušení si nových materiálů a technik kreslení. Seznámení se s dílnou muzea. Samozřejmě pokud je nepříznivé počasí, seznámení s dílnou a vstupem do muzea proběhne již na začátku dne, případně v průběhu.

Metody: výklad, pozorování, výtvarná činnost – kresba

Místo aktivity: zahrada (výklad), expozice NG (expozice soch madon, piet) a dílna (praktická práce).

Didaktické pomůcky: železné šablony madon, papíry, dostatek různorodého výtvarného materiálu (pastel, úhly, tužky, bločky, pastelky, aj.).

Metodická poznámka: Skupinu je možné také rozdělit na dvě části. Vždy by se jeden pedagog věnoval šesti dětem. Pokud jde o živější děti, můžeme tak na ně lépe dohlédnout a zachovat klid pro ostatní návštěvníky.

Při nepřízní počasí může být vynechána například další aktivita a jedna skupina může po návštěvě expozice v ateliéru tvořit, druhá v prostorách v přízemí pracovat s pracovními listy, které se nestihly vyplnit a vyzkoušet si haptickou výstavu soch u ateliéru. Je možné projít celé přízemí a povídat o kuchyni za dobách kláštera a dalších tématech. Potom se opět vystřídat. Pokud lektoři zvládnou celou skupinu, a bude to také možné vzhledem k návštěvnímu dni a návštěvníkům, je ideální skupinu nedělit a udržet skupinovou dynamiku.

Pracovní listy: List 7

„Asi jste si, děti, všimly, že tady v zahradě kolem sebe vidíme řadu soch. Jsou to sochy možná trochu zvláštní, protože za života Anežky tu určitě nebyly a všichni z její doby by se nad nimi asi velmi podívovali. Tyto sochy vytvořili moderní sochaři z našich dob. Ve středověku, za života Anežky to bylo se sochami takto. Sochařství bylo v gotice zprvu těsně svázáno s architekturou. Později již ale vznikaly také volné plastiky. Byly to kamenné a dřevěné sochy madon, kříže s tělem Krista, piety, což jsou sedící madony s mrtvým Kristem na klíně i sochy světců. Sochařství i další druhy středověkého výtvarného umění byly u moci církve silně motivovány křesťanstvím a zdobily se jimi převážně chrámy, kostely a také různé předměty ze zlata.“

„Tak a my se teď úplně potichoučku půjdeme podívat do kláštera na to, jak sochy v dobách Anežky vypadaly.“ Následuje poučení o tom, jak se chovat v expozici, jak se tam budeme pohybovat.

Pokusíme se navodit jakousi sváteční tichou atmosféru, se kterou vstupujeme do expozice a během 10 ti až 15 ti minut odcházíme.

Přejdeme do dílny, kde si děti mohou vzít papíry a rozličný materiál na kresbu a vlastní kresbou či pomocí kovových šablon mohou znázornit madonu s dítětem, jeden z nejčastějších motivů z expozice.

Venku si opět můžeme udělat výstavku a připomenout si, proč se Marie s Ježíškem znázorňovala. Je vhodné mluvit o tom, že dodnes má mnoho lidí k panně Marii velkou úctu, protože byla maminkou spasitele světa a její úloha nebyla vůbec lehká.

Můžeme jim příběh vyprávět, případně využít znalostí některého žáka¹⁴.
„A až přijдете dnes domů, tak maminky můžete tímto obrázkem potěšit.“

Pauza 15 minut na svačinu

3.4. Mozaiky

Čas: 30 minut

Cíl: Nechat děti zažít radost z kombinace barev. Umožnit jim pochopit práci umělce pracujícího s mozaikou.

Metody: výtvarná činnost, experiment

Místo aktivity: zahrady

Didaktické pomůcky: připravené čtverečky všech barev a odstínů v dostatečném množství ve velkých obálkách pro čtyři skupiny, velké čtvrtky či kartony, případně lepidla v tyčinkách

Metodická poznámka: Děti je možné rozdělit dle věku nebo jako koedukované skupiny. V případě starších dětí je možné pracovat bez lepení s opravdovými zbytky dlaždiček.

„Děti možná jste si už všimly, že tady v klášteře byla výzdoba složená z malých barevných kousků. Tomuto umění se říká mozaika, a i dnes se ho lidé opět učí. My si teď vyzkoušíme práci s kousíčky sklíček, které ale máme z papíru.“

Rozdělíme děti na čtyři skupiny po třech dětech (volně nebo např. jim rozdáme po barevném čtverečku a děti se stejnou barvou jdou k sobě). Dáme každé skupině na rovnou plochu (stůl/zem) nastříhané větší množství různě barevných čtverečků včetně bílých a černých. Před ně dáme větší tužší papír či karton. A vyzveme je, aby vyzkoušely rytmus různých barev skládaných těsně vedle sebe jako na šachovnici. Nejdříve je necháváme volně tvořit a zkoušet. Potom je můžeme obcházet a dávat jim další náměty, a to střídání studených a teplých tónů, rytmus výrazných a klidných tónů.

Nejhezčí variantu mohou děti nalepit (pokud máme čas) nebo jen posbírat čtverečky zpět do obálek. Aktivitu uzavírá rychlé kolečko, kdy každý řekne opravdu jen jednou větou, jaké to bylo.

¹⁴ Z mé osobní zkušenosti většina dětí už nezná biblické souvislosti, pokud někdo z rodiny není věřící. Vzhledem k tomu, že jsme jednou z nejvíce ateistické zemí a výuka všeho spojeného s náboženstvím je v rámci tohoto faktu i v kontextu globální migrace citlivým tématem. V těchto souvislostech může muzejní edukace sehrát významnou roli nositele kulturního dědictví. (poznámka autorky)

4. Závěr

4.1. *Poznaly jsme se?*

Čas: 10 minut

Cíl: Ověřit si kolik toho víme o druhých ze skupiny. Aktivizovat se.

Metody: Práce s hlasem. Vžívání se do druhého.

Místo aktivity: zahrada, pokud je již chladno – spodní ateliér i s mozaikou

Didaktické pomůcky: papíry a psací potřeby

Metodická poznámka: Děti mohou věty nejdříve napsat, protože mohou mít problém si je rychle vymýšlet. Obměnou je, že každé dítě o sobě napíše několik pravdivých vět. Ty hodíme do klobouku. Postupně losujeme a čteme. Děti hádají, o koho jde.

„Děti a teď zjistíme, nakolik už se známe. Souhlasíte?“

Vysvětlíme, že každý řekne o sobě tři věty s tím, že jen jedna je pravdivá a ostatní lživé. Snažíme se říci každou stejným hlasem. Hádáme, která je pravdivá.

Reflexe: Co nás překvapilo? Známe se?

4.2. *Reflexe a uzavření*

Čas: 30 minut

Metodická poznámka: nechat dostatek času na závěr i za cenu krácení programu, neměla by být časová tíseň, protože tato část je klíčová pro další den

Zůstaneme sedět v kolečku a pedagog shrne všechny aktivity, které jsme dnes dělali.

Můžeme děti nechat u každé hlasovat, zda je bavila.

Vyzveme, aby se teď každý vyjádřil velmi stručně k tomu, co se jim dnes líbilo (spíše než aktivity, jaké chování, momenty) a co naopak ne, s čím odcházejí domů. Rovnou s kamínkem v ruce začne jeden a druhý pedagog, abychom jim to ukázali. Necháme potom jedno po druhém dítěti mluvit, pokud nemluví příliš dlouho, neusměřujeme je a necháme mu prostor.

Rozloučíme se. Na závěr zazvoníme zvoncem, který symbolicky ukončuje aktivitu i den.

4.3. *Odchod*

Čas: 15 minut

Posledních patnáct minut si už děti vyzvedávají rodiče, a proto už jen pomáháme dětem sbalit věci, rozdat podepsané obrázky, případně lze využít pracovní listy.

Druhý den

1. Ranní setkání

Čas: 30 minut

Ranní setkání opět 10 – 10:30 v zahradě Anežského kláštera. Děti už se po prvním dni znají, mají možnost si spolu povídat, hrát. Mohou využít zahradní prvky k hrám (domeček, vláček) nebo opět si hrát s připravenými aktivitami, které jsou stejné jako první den, vymalovávat kopie obrázku Anežky.

V případě absolutní nepřízně počasí (déšť) se dá neodjet a zůstat ve sklepním ateliéru a v části s ateliérem pro veřejnost včetně místností. Programově však děti přijdou o nejpřínosnější část programu zážitkové pedagogiky. Stavění z kamenů a pochod ke studánce by se přirozeně musel vynechat. Ušetřený čas spolu s časem na cestu je možné využít doplňováním pracovních listů, prací s knížkou „*Po stopách svaté Anežky*“ od Štěpánky Chlumské (2016), více času ve výtvarném ateliéru a expozici.

2. Cesta do Prokopského údolí

Čas: 60 minut

Místo aktivity: Anežský klášter – Staroměstské náměstí – Malostranské náměstí – Smíchovské nádraží – Prokopské údolí

Metodická poznámka: Pokud by nám ujel vlak, zde je největší časová ztráta, protože další jede až za hodinu. V tom případě dát prostor na svačinu, hrát krátké hry z náhradních aktivit na nádraží, využít pracovní listy a program na místě krátit například o následující aktivitu – kamenné stavby. Je dobré mít s sebou lano – na přetahování, podlézání, přeskakování atd. Dá se využít v různých čekacích chvílích. Případně vzorky koření, kandovaného ovoce atd. na ochutnávkovou hru při čekání na nádraží. Je nutné myslet na to, zda nějaké dítě nemá alergie.

Před půl jedenáctou pedagožky opět děti informují o dnešním dni, hlavně řeknou zásadní informace k tomu, že dnešní program je mimo areál Anežského kláštera a jedeme vlakem do Prokopského údolí, kde si vyzkoušíme trochu z toho, co zažívají řádové sestry.

Ideálně to bylo den předem připomenuto i rodičům, zmíněno i dětem. Zkontrolujeme, že děti s sebou mají vše potřebné na celodenní pobyt venku a všichni mají batohy na zádech.

V 10:30 se se všemi účastníky pedagogové vydávají pěšky na Staroměstské náměstí. Tramvají, s jedním přestupem, dojedou na Smíchovské nádraží, odkud jede malý

lokální vlak do Prokopského údolí, kde vystupujeme. Dětem stačí Open card, Lítačka či lístek na Pražskou hromadnou dopravu.

Pauza na svačinu 15 minut

(většina dětí se pravděpodobně nají již cestou, pauzu lze operativně dát či nedat...)

3. Hlavní program

3.1. Kamenné stavby

Čas: 25 minut + 5 minut přesun

Cíl: Zažít práci s přírodním materiálem, projevit kreativitu a uvědomit si možnost zásahu do krajiny činností člověka stavitele. Samostatnou tvorbu i vlastní dílo jako součást celku – tvorby všech. Případně spolupráce při společném stavění.

Metody: činnostní, výtvarná činnost

Místo aktivity: Prokopské údolí

Didaktické pomůcky: kameny, případně jiné přírodniny (vše na místě), tibetský zvon

Metodická poznámka: Práci je možné zadat i ve skupinách. Je vhodná, pokud máme více dětí, které jsou neaktivní, mají poruchy nebo handicap atd. Případně pokud potřebujeme ušetřit čas.

Od vlaku se vydáme cca 5-10 minut chůze na velký kamenný sráz. Zde je velké množství kamenů. Zazvoníme tibetským zvonkem, aby se děti ztišily, a uvedeme aktivitu.

„V dobách Anežčina života byli lidé mnohem více spjati s přírodou, jakou tu dnes vidíme. V ní také hledali materiál, ze kterého stavěli své domky nebo i reprezentativní budovy, kostely. V době Anežčina života tu byl stavební sloh, kterému se říká gotika, a už jste o něm asi dost slyšely. I klášter Anežky byl postaven v tomto stylu. Možná bude pro vás překvapením, že se vše stavělo z kamene, který tu vidíte všude kolem sebe. Na velké honosné stavby se nejdříve velké kusy kamenů musely velmi dobře opracovat. Prosté domky se však stavěly i z drobnějších neopracovaných úlomků z lomů. A právě těch tu máme kolem sebe nejvíce. No a dnes se stanete středověkými gotickými staviteli. Necháme si teď čtvrt hodinky na to, abyste vystavěli co nejkrásnější domek, stavbu nebo prostě co si vymyslíte a zvládnete. Po tomto čase opět zazvoníme zvonem a uděláme si společnou obchůzku.“

Po uplynulé době si s dětmi projdeme stavby, a povídáme si o tom, jak bylo těžké stavět, zda se jim takové stavby líbí, zda si myslím, že se jim dílo líbilo. Mluví vždy jen dítě či pedagog, tedy ten, kdo dostane do ruky kamínek.

Nakonec se se stavbami rozloučíme.

3.2. Zvuková mapa

Čas: 30 minut

Cíl: Základy relaxace, technika mindfulness (všímavost), uvědomění si zvuků kolem sebe a jejich vazeb. Děti si vyzkouší tvorbu vlastní mapy, něčeho ne zcela uchopitelného – podpora představivosti. Uvědomí si těžkost přenosu některých vjemů či pocitů na papír.

Metody: experiment, hudební činnost, myšlenková mapa

Místo aktivity: Prokopské údolí

Didaktické pomůcky: papír, pastelky, fixy, případně stírací tabulka na demonstraci

Pracovní listy: List 8 (prostor pro nalepení zvukové mapy, případně vytvoření jiné doma)

Metodická poznámka: Dle věku účastníků je třeba děti více seznámit a prakticky ukázat metodu myšlenkových map.¹⁵

Přesuneme se s dětmi na místo, kde je více zeleně a dostatek místa na pohodlné sezení například na trávě, ideálně již blíže k vodnímu zdroji. Děti jsou vyzvány, aby se pohodlně usadily na pláštěnky, našly si svá místečka.

„Po stavění staveb jsme možná trochu unavení. Teď si pohodlně sedněte nebo lehněte a zkuste si zavřít oči. Poslouchejte vše, co je kolem vás. Co vše slyšíte. Je každý zvuk sám nebo slyšíte třeba dva ptáčky, kteří si povídají? Jenom vše poslouchejte a není potřeba nic říkat mně, ani kamarádům. Jenom vnímáme všechny zvuky, které tu můžeme slyšet.“

Po chvíli, nebo pokud už vidíme nesoustředěnost a povídání dětí, vyzveme je k práci.

„Až si dost užijete poslouchání, vezměte si tu papír a pastelky či fixy a pokusíme si udělat mapu zvuků. Podobně jako si lidé zakreslují místa, kudy prošly, tak my si zakreslíme, co jsme slyšeli. Každý může mít svou mapu jinou a pokuste se koukat jen do svých myšlenek, ne ke kamarádům. Můžete si najít klidné místo tady, v našem dohledu, abychom Vás viděly.“

¹⁵Propracovanou metodikou používání myšlenkových map pro děti i dospělé se zabývá např. Tony Buzan. (poznámka autorky)

Ted' na jednom papíře nebo na smyvateľné tabulce dĕtem zbeĝně ukazují, jak se kreslí mapa. Začnu prostřední bublinou, kde můžu být třeba já (slyším své srdce, svůj dech?) a postupně ode mne jdou další čáry s bublinami, kde jsou další zvuky (můžu je psát nebo ještě lépe malovat, což využijí hlavně menší dĕti) a na ně možná navazují další...

„Tak a ted' každý zkuste zakreslit svoji vlastní mapu toho, co slyšíte.“

Bĕhem práce chodíme kolem dĕti a pomáháme jim, zajišťujeme klid, protože cílem je i zklidnění, soustředění se na krajinu a její zvuky, na sebe a na brzký obĕd.

Poté, co většina dĕti skončila, uděláme výstavu na zemi. Dĕti si na ní mohou prohlédnout obrázky ostatních, sedneme si kolem nich dokolečka a jeden po druhém si podáváme kamínek a každý řekne, jak se mu tvořilo, může i komukoliv položit otázku nebo něco říci k další mapĕ.

Slyšeli jsme stejné zvuky? Jsou zvuky stejné, jaké slyšíme, když jsme třeba doma, ve škole, v zahradĕ Aneĝského kláštera? Můžeme dĕti vyzvat, aby si mapu vzaly domů a zkusily si namalovat další mapu doma a porovnat je.

Pauza na obĕd 30 minut.

(Každý konzumuje, co si přinesl, můžeme rozložit všechny pláštĕnky vedle sebe a udĕlat společný piknik. Po obĕdĕ dĕti mohou odpočívát, volně si hrát a povídat si.)

3.3. *Tichý pochod k prameni*

Čas: 45 minut

Cíl: Schopnost koncentrace. Rozvoj smyslů a vnímavosti.

Metody: činnostní, dramaterapie, mindfulness, technika relaxace

Místo aktivity: Prokopské údolí

Didaktické pomůcky: žádné, případně hrneček

Metodická poznámka: Pokud by byl pochod příliš dlouhý nebo bychom byli v časové tísnì, můžeme zpáteční cestu jít „běĝně“. Tento pochod je v našich zemích stále dodrĝován některými křesťany o Velikonocích, ať již jen v tichosti za úsvitu nebo i naboso. Dále je velmi oblíben v zážitkové pedagogice i v různých kurzech.

„Milé dĕti ted' si vyzkoušíme, jak se v dobĕ Aneĝky žilo v klášterech i žebravým mnichům. Žili totiž zcela bez příjmů, domů, jen z darů od Boha skrze přírodu a lidi. Podnikneme ted' spolu tichou pouť k pramínku vody, abychom se mohli po obĕdĕ napít čisté vody. A protože dřívì i boty nebyly samozřejmostí, půjdeme bosy. Pravidlem je, že vody se může napít jen ten, kdo půjde celou cestu beze slova, půjde jen sám za sebe a nebude se otáčĕt, postrkovat, ani jinak komunikovat s nikým kolem

sebe. V duchovním životě sester bylo běžné, že se chodily dlouhé trasy pomalým tempem, při kterých se modlili. My se budeme aspoň snažit vnímat každý svůj krok, vše kolem sebe, pomalé pohyby krajinou a svůj dech.“

Věci si děti nechají na místě a zůstane tam jeden pedagog, aby děti mohly jít zcela bez věcí a bez bot. Důležité je navození opravdu posvátné atmosféry, kdy velmi pomalým krokem vychází pedagog a za ním jako káčátka v řadě děti. Nelehkým úkolem je děti opravdu pohledy a náladou uklidňovat z počátečního neklidu. Cesta vede ve vytrvalém klidném tempu rozličným terénem, aby dětské nohy poznaly různé povrchy. Cíl je u pramínku vody, kam pedagog sejde a nabírá trochu vody a každému dítěti, které přistoupí, nalije do nastavených dlaní. Potom se stále beze slov vracíme zpět.

Pokud se vše podaří, až tady se posadíme do kruhu a pedagog promluví. Ocení všechny děti za velkou snahu a většinu snad i za splnění nelehké zkoušky a s kamínkem v ruce je vyzve, aby prozradily ostatním o tom, jak se teď cítí. Tato zpětná vazba je klíčová. Nechat si dostatek času i za cenu krácení, či vynechání aktivity.

3.4. Modelování poslepu ¹⁶

Čas: 45 minut

Cíle: Koncentrace, důvěra k vedení jiných lidí, a ve své schopnosti. Vyzkoušení si možnosti nevidomých.

Metody: výtvarná činnost, praktická činnost s hlínou, experiment

Místo aktivity: Prokopské údolí

Didaktické pomůcky: keramická hlína, šátky na oči pro všechny děti

Metodická poznámka: Pokud by některé dítě mělo vyloženě fobii z dlouhého nevidění nebo bylo fyzicky velmi nezdatné, můžeme mu šátek sundat a naznačit, ať nic neprozrazuje ostatním.

Nikdy nezkracovat čas na zpětnou vazbu, jde v podstatě o terapeutickou metodu, kde je zpětné uvědomění svých pocitů zásadní.

„Děti čeká nás další zkouška toho, zda dokážeme žít a tvořit jako lidé v době Anežky.

Dříve se lidé většinou živili nějakým řemeslem, kterému se naučili od svého tatínka

¹⁶ Tento postup jsem dělala ve své školní praxi s žáky s poruchami pozornosti, pokud jsem je potřebovala zklidnit nebo připravit na důležitý rozhovor. Naučila jsem se ho na Waldorfském semináři pro třídní učitele (3letý akreditovaný výcvik) spolu s mnoha dalšími náměty na práci s hlínou. Matně tuším, že postup mám od Ivety Sadecké. Sochařky, která učí umělecké předměty a výtvarnou výchovu na Střední Waldorfské škole v Semilech. (poznámka autorky)

nebo dědečka. Takové řemeslo potom vykonávali opravdu celý život, a to třeba i za tmy, pokud jim v zimních měsících došel olej do petrolejové lampy nebo pokud už stárím oslepli. My si teď zkusíme vyrobit něco z hlíny bez toho, abychom používali náš zrak. Uvidíte, že to půjde. My dvě budeme bez šátků, a kdyby se cokoliv dělo, pomůžeme Vám.“

Dětem zavážeme šátky oči, ujistíme se, že nevidí, ale mají pohodlí. Před každého postavíme hrudku hlíny a vyzveme je, aby z ní ulamovaly co nejmenší kousky. Ty bříšky prstů zpracovaly na malé placičky a placičky vrstvěli na sebe. Necháme jim dost prostoru všechnu hlínu zpracovat. Pokud někdo neví, co dělat, nebo dělá něco jiného, můžeme ho navést rukama a komentářem.

V další fázi dětem řekneme, aby si stoh placiček (tedy propracované hlíny) vzali do obou rukou a jen pomalým hlazením v dlaních postupně stoh uhlazovaly. Můžou vyvíjet i jemný tlak. Pokud je již bolí nožičky ze sezení, mohou si stoupnout. Necháme-li je pracovat dostatečně dlouho, uhladí z hmoty krásnou pevnou kuličku. V poslední fázi je vyzveme, aby palci zaryly v jednom místě u sebe. Můžeme s tím každému individuálně pomoci. Z kuličky tak vznikne srdíčko.

„Tak a teď si můžete sundat šátek a podívat se co krásného jste vytvořily, i když jste své dílo celou dobu neviděly.“ Potom je vyzveme opět ke kruhovému sezení a ztišení se. *„Teď mi prosím každý ukažte pravou ruku. Správně. Teď každý své srdíčko dejte do kamarádovy pravé dlaně. Nezapomeňte, že máte v rukou dílo jiného mistra a zacházejte s ním proto opatrně a s úctou. Můžete si je jen prohlédnout, opatrně osahat.“* Za půlminutu vyzveme děti k dalšímu poslání kuliček do pravé ruky kamaráda. Postupně se k vám vrátí vaše vlastní srdíčko.

S kamínkem necháme každé dítě po kruhu mluvit, jak se mu tvořilo, jak se mu líbil výsledek a jak mu bylo, když jeho dílo bylo někde jinde. Jaké bylo mít zavázané oči. Líbila se mu díla ostatních? Co bylo v aktivitě nejsilnější pro něj, či pro ni?

Pauza na svačinu 15 minut.

4. Závěr

4.1. Reflexe

Čas: 30 minut

Poslední část patří rekapitulaci celého dne. Pedagog připomene dětem, co vše od rána zažily krok po kroku. Stejně jako první den je může u každé aktivity nechat hlasovat palcem, zda se jim aktivita líbila. Potom do kruhu pošleme kamínek, aby se každý mohl vyjádřit k celému dnu. Každý by měl říci, jaký byl pro něj

nejzajímavější okamžik dne. Pokud zbyde čas, můžeme porovnávat i dva zažité dny. Obejdeme děti a slavnostně každý dostane razítko gotické rozety na svou paži jako symbol zažitých dvou dnů. Rozloučíme se zvonkem.

Reflexi ideálně nekrátit. Je završením celého programu a zásada zážitkové pedagogiky – vše musí být zhodnoceno a uzavřeno.

4.2. Úklid a odjezd

Čas: 30 minut

Na místě ještě vše uklidíme a vydáme se na nedalekou zastávku. Vlákem dojedeme na Smíchovské nádraží, kde si děti vyzvedávají rodiče.

6.2 Realizace programu

Realizaci programu nebylo lehké zorganizovat. Jedná se o realizaci z první verze neobhájené diplomové práce, protože další realizace nebyla možná.

Původní plán, uskutečnit projekt s dětmi, které ke mně chodí na výtvarný kroužek nebo angličtinu selhal, stejně jako možnost nabídnout program v Montessori třídách v základní škole mé dcery. Děti žijící v Praze mají tolik volnočasových aktivit, že najít termín na šestihodinový blok je v podstatě nemožné. Ve školním prostředí jsem narazila na problematiku školního oběda, a ačkoliv je vyučování oficiálně do čtrnácti hodin, řada dětí chodí dříve na základní uměleckou školu.

Nakonec jsem vytvořila autentickou skupinku deseti dětí, ve které se většina dětí neznala. Šlo o děti různých příbuzných a přátel. Velkou část jsem předem osobně neznala ani já. Věkově šlo o děti z první až třetí třídy s převahou menších dětí. Většina z nich se nějakým způsobem umělecky vzdělává a na vedení programu i na výsledných pracích to bylo znát.

První den programu jsem zvládla s dětmi sama, část rodičů byla raději někde v okolí po kavárnách. Druhý den mi již byly děti plně svěřeny a poprosila jsem svou kamarádku Kamilu o doprovod. Seznámila jsem ji s obsahem muzejní edukace toho dne, vysvětlila cíle a naplánovali jsme si, jak si rozdělíme lektorské kompetence. Program jsem vedla hlavně já, ale ona byla v roli asistentky, která hlídala časový harmonogram, sbírala zapomenuté věci dětí a zabavila děti, když jsem potřebovala fotografovat.

6.2.1 První den programu – Klášter svaté Anežky

První den programu proběhl v sobotu 9. 6. 2018 v zahradách kláštera svaté Anežky. Program začal dle časového plánu v 10 hodin, kdy se areál otvírá pro veřejnost. Dle předpokladu rodiče chodili postupně a bylo tak dost času se s jednotlivými dětmi seznámit, ukázat jim drobné aktivity. Všechny aktivity proběhly v zahradě, na oběd jsme šli dle plánu do restaurace, kde se k nám přidala řada rodičů. Akce nebyla nijak oficiálně nahlášena, ale tím, že jsou zahrady volně přístupné, nevznikl žádný problém. Bez rušení jsem s dětmi realizovala všechny aktivity, jen občas nás turisté fotografovali. Nahrávala jsem si reflexní kroužky na zvukový záznamník v telefonu, abych je mohla přepsat. Rodiče jsem předem informovala o zvukových a fotografických záznamech pro použití v diplomové práci.

První den jsem měla problém s dokumentací. Jednak jsem měla stále plné ruce práce s programem a temperamentem malých dětí, a ještě se mi po čase vybil fotoaparát. Většina fotek z prvního dne je tedy jen záznamem hotových děl dětí. Bez pomoci druhého lektora nebylo také jednoduché hlídat čas. Navíc, logicky jsem musela občas s dítětem odběhnout na záchod, protože neznaly prostředí. Na uskladnění batohů a bund jsme využily skříňky v šatně. Dívčí skupinka byla moc šikovná na výtvarné činnosti, ale velmi upovídaná.

Průběh aktivit

Seznamovací aktivita s židlemi děti nadchnula. Alternativně jsem použila místo židlí šátky, protože jsem nebyla domluvená s restaurací. Podle očekávání ožily a řada otázek vzbudila zájem o druhé. Já sama jsem se o nich něco dozvěděla, a hlavně jsem viděla, jak reagují při aktivitách a jaký je jejich temperament.

Při sestavování pravidel byla znát absence starších dětí, které by vnesly originální nápady a pomohly skupinkám s řízením. Malé holčičky většinou automaticky odříkávaly pravidla jejich školní třídy nebo rodičů. Naopak dlouhý čas potřebovaly na psaní. Nabídla jsem jim možnost kreslit, ale většinou odpovídaly, že neví, jak to nakreslit. Zbyl nám krátký čas na reflexi – otázky typu „*Proč jsou pravidla dobrá?*“, „*Dodržují dospělí pravidla?*“

Hledání kousků příběhu Anežky dopadlo výborně. Podařilo se mi papírky ukrýt ráno a naštěstí se všechny našly. Děti běhání bavilo, opravdu se podařilo, že i flegmatické holčičky s pocitem vlastního úspěchu našly pár částí a přispěly ke společnému úspěchu. Příběh děti zaujal. Reflexe byla moc zajímavá. Děti měly hodně otázek, jak to s Anežkou bylo, překvapilo je, že princezna šla dobrovolně do kláštera. Mnoho dětí ukázalo své

encyklopedické znalosti, které jsem se snažila propojit s tímto příběhem. V reflexi jsme se bavili o tom, jak se jim společně pracovalo. Jaké to bylo, pro človíčka, který přinesl poslední dílek. Jak se asi Anežka cítila, když jí nápadníci zlobili? Na konci zbylo trochu času. Dětem jsem rozdala papíry s kresbou Anežky s prosbou, aby zaznamenaly, co se o ní dozvěděly. Jako vždy mě dojaly detaily, které děti vnímají. Například na plakátu Anežka LIVE! má Anežka pihu, tak to dvě holčičky zaznamenaly, že Anežka měla pihu.

Obrázek 4 Reflexe k aktivitě Příběh sv. Anežky

(fotografie autorky 2018)

Při sochařské akademii děti moc nevěděly jak do aktivity. Hodně je zaujaly sochy v zahradě. Ale vymyslet sousoší na základní emoce bylo hodně práce. Při další realizaci bych přemýšlela, jak tuto aktivitu pozměnit. Opět tu chybí větší děti, které by mohly ostatním pomoci a vtáhnout je do děje. Ale nakonec i tato aktivita byla zajímavá, bylo vidět, že děti se pustily do práce s něčím, s čím nemají zkušenost. Sochy hodnotíme jen palcem dolů,

doprostřed či nahoru. Prohlídka expozice piet a madon děti zaujala, bavilo si je hrát na důležité dospělé návštěvníky. Přirozeně k věku je nadchly zlaté rámy, syté barvy a vlastně i častá „jednoduchost.“ To mě při přípravách ani nenapadlo. Z ateliéru byly děti u vytržení, všechny děti kromě mé dcery tu byly poprvé. Řada z nich nikdy nekreslila pastelem, ani olejovým pastelem. Učila jsem je dle antroposoficky orientované výtvarné výchovy¹⁷ kreslit pastely na šířku. Trochu jsme se v ateliéru zdrželi, ale stálo to za to.

Návštěva expozice a volná tvorba madon byly nakonec spolu s příběhem Anežky nejkrásnějšími částmi dne.

V závěrečné reflexi měl každý říci jen dvě věty o programu. To bylo pro malé děti hodně těžké, ale nakonec to zvládly. Pověděli jsme si příběh o Marii a Ježíškovi, protože dle očekávání děti znají postavy, ale ne příběh a křesťanské souvislosti. Spontánně vyplynulo téma sochař (Kdo vyrábí sochy? K čemu jsou dobré, Proč dnes nejsou sochy barevné jako v expozici?). Toto téma vidím při tvorbě dalších edukačních programů jako velmi nosné.

¹⁷ Antroposofie je duchovní věda založená Rudolfem Steinerem. Antroposofie má své specifické výtvarné postupy, které jsou úzce spjaty s waldorfským školstvím a léčebnou pedagogikou. Oboje rovněž iniciováno Rudolfem Steinerem. Základní princip je působení barev, důležitost výběru techniky a přiměřeného tématu či symbolu. Rok jsem studovala Antroposofickou arteterapii u Ady Rosin na Sociální akademii Tábor, mám tříletý výcvik pro Třídní učitele na waldorfské škole a metodické semináře pro vedení výtvarné výchovy u výtvarnice Evy Drgoňové, kde jsem tvořila svou závěrečnou práci na téma *Akvarel v proměnách ročního období*. (poznámka autorky)

Obrázek 5 Volné kreslení madon v ateliéru

(fotografie autorky 2018)

Při aktivitě „*Mozaika*“ už byla znát únava dětí. Pár dětí hned nadšeně skládalo, ale cca sedm dětí vůbec nevěděly, co mají se čtverečky dělat. Po společné práci se cítily trochu jistěji. Nechtělo se jim lepit, ale zároveň si čtverečky stále odstrkovaly loktem atd. Příště bych čtverečky udělala větší. Přechod tónů se nedařil vůbec, spíš jen skládání čtverečků vedle sebe. Aktivita pro ně byla náročná, ale určitě smysluplná. Mám právě zkušenost, že řada dětí vůbec nepracuje s „*volnou tvorbou*“, ale od dětství jen vymalovávají a napodobují. Většině dětí jsem nakonec zmenšila čtvrtky. Další skupina však může být jiná. Reflexe byla hodně pasivní. Snaha aktivovat je otázkami „*Co myslíte, že na papíře vzniklo?*“, „*Proč jsi vybrala zrovna tyto barvy?*“, „*Jak to na tebe působí, když jsi tam poskládala samé červené čtverečky a jen jednu oranžovou?*“ nebo „*Jaké místo se ti v obrázku líbí?*“ také nebyly nejúspěšnější.

Obrázek 6 Aktivita Mozaiky

(fotografie autorky 2018)

Poslední krátká aktivita na závěr děti opět trochu „probudila“. Vymýšlení si a hádání jim šlo dobře.

Při závěrečné reflexi jsem připomněla všechny aktivity. Napsala jsem je na papírky a každý si stoupl k té, která ho nejvíce bavila. Potom měly naopak vybrat aktivitu, která pro ně byla těžká. Vždy každý řekl krátce proč. Na velký papír jsem zapsala od každého jednu větu, kterou by o dnešku mohl říci. Shrnula jsem celý den, dodržování pravidel, fungování, nezapomněla jsem děti pochválit a také individuálně pochválit ty, které se dnes v něčem překonaly, udělaly něco pro ostatní. Pověděla jsem, co nás čeká zítra.

Věty, které děti zapsaly na papír:¹⁸

- „Byla to zábava, i když jsem nemohl používat telefon.“¹⁹
- „Líbí se mi princezna Anežka.“
- „Líbilo se mi být celý den venku s kamarády a taky malovat.“
- „Mám ráda Verunku.“
- „Mě se líbí ty zlatý obrazy a taky dílna.“
- „Oběd v restauraci a zmrzlina.“
- „Mě bavilo hledat v zahradě a taky ty sochy.“

¹⁸ Gramaticky upraveno. (poznámka autorky)

¹⁹ Rodiče jsem poprosila, aby děti s sebou neměly žádnou techniku. Mohli telefonicky kontaktovat mne. (poznámka autorky)

6.2.2 Druhý den programu – Prokopské údolí

Obrázek 7 Cesta od vlaku v Prokopském údolí

(fotografie autorky 2018)

Druhý den se realizoval v neděli 10. 6. 2018. Dle programu jsme se sešly opět v zahradě Národní galerie a celkem bez problémů jsme se dostaly na vlak na Smíchovské nádraží. Myslím, že i díky kamarádce Kamile, která bez formálního vzdělání se několik let živí kurzy tance a divadla pro děti a pracovala také v lesní školce, takže její přítomnost hodně pomohla. Dva lektoři jsou v přírodním terénu opravdu potřeba. Děti celý den někde něco zapomínaly. Měly jsme jedno štípnutí vosou, dvě odřená kolena a třísku.

Druhý den už byly děti zcela zvyklé na reflexi, uměly lépe formulovat věty a odpovídat na otázky jinak než „nevím“ a „mě se to líbí.“ Z tak rychlého pokroku jsem byla překvapená. Okamžitě reagují na rituál zvonku (konec aktivity), zvednutí ruky do výšky (žádám o pozornost, a kdo si mě všiml, dá také ruku nahoru) a posláni kamínku (začínáme reflexi).

Obrázek 8 Příroda v Prokopském údolí

(fotografie autorky 2018)

Průběh aktivit

Po příjezdu do Prokopského údolí byly děti čistou přírodou a krásným počasím tak unešené, že byl trochu problém je rychle vtáhnout do aktivit. Chtěly si prostě hrát, vařit z kytíček, běhat po trávě. Hodně udělalo také to, že se už znaly. První aktivita stavba z kamenů je očividně uspokojila. A vznikly záplavy menších i větších staveb, jednoho sousoší. V reflexi se děti divily, že to opravdu drží. Některé vymyslely tvorbu blátíčka z hlíny a vody jako spojovací materiál. Hodně se ptaly, jak z kamenů mohly stavět vysoké stavby.

Obrázek 9 Stavby z kamenů

(fotografie autorky 2018)

Další aktivita „zvuková“ mapa byla dle očekávání náročnější na výstup – zakreslení či zapsání mapy. U většiny dětí vznikl obrázek, ve kterém je však znát, že jsou tam souvislosti toho, co cítíme blíž a co dále. Při reflexi děti sdílely, že to pro ně bylo hodně

zajímavé, že málo kdy mohou slyšet tak čisté přírodní zvuky a uvědomovat si, který ze zvuků je dále či blíže. Těší se, až si to vyzkouší i doma nebo ve škole.

Obrázek 10 Zvuková mapa dítěte

(fotografie autorky 2018)

Vrcholná aktivita dne ve mně vzbuzovala největší pocit napětí – povede se, či ne? Holčičí štěbetání bylo zpočátku intenzivní. Snažila jsem se zůstat pevná v sobě²⁰ a udržet klid, obřadní atmosféru a pomalé tempo. Bylo hodně horko, což děti trochu trápilo. Vzala jsem tedy s sebou tašku PET lahví, že si doplníme vodu čerstvou vodou ze studánky. Nadšení z pramínku osvěžující vody, ke kterému každé dítě se svou láhví sestupuje po pár schůdcích, bylo opravdu spirituální. Děti si nesly klidnou náladu i na cestu zpět, ačkoliv po nich už nikdo nic nevyžadoval.

Kolečko reflexe velmi spontánně běží. Zážitek chodit na boso je pro některé děti kupodivu nový a vlastně i bolestivý. Naopak, pro některé děti je to běžné. Uvědomění si, že řada lidí nepoužívala boty je fascinující. Některé si to chtějí upřímně vyzkoušet. Hodně z nich obuje boty až u vlaku. Když se ptám na moment u pramene vody, děti popisují vodu jako nejlepší nápoj (tuto konkrétní). Chtěly by tuto cestu jít znovu. Stěžují si, proč nebyla delší, jestli to ještě budeme „hrát“.

²⁰ Musím pochválit waldorfskou pedagogiku, která učí vnitřní práci jak pracovat s neklidem místo slovních upozornění. Bez znalostí těchto technik by se aktivita pravděpodobně rozpadla. (poznámka autorky)

Obrázek 11 Nabírání vody u pramene – cíl cesty

(fotografie autorky 2018)

Také práce s hlínou byla velmi intenzivní. Dnes, jako by děti vůbec nebyly unavené. Diví se sice nápadu se šátkem, ale všichni si nechají oči zavázat. Řada z nich nejdříve divoce hněte. Postupně je s Kamilou obcházíme a vedeme jim ruce, aby opravdu jen mačkaly dvěma prsty. Z placiček vznikají koule a s naší aktivní dopomocí srdíčka. Když si děti šátky sundají, jsou fascinováni. Hned si nadšeně posílají srdíčka do kruhu. V reflexi se diví, že někdo měl srdíčko teplé a těžké, někdo studené a malé, někdo měl na povrchu puklinky, někdo měl povrch dokonale hladký. Pár dětí by chtělo mít po reflexi jiné srdíčko, protože si myslí, že někdo má hezčí a oni to tak neumí. Mohou si své srdíčko předělat či ponechat původní. Všichni si chtějí srdíčka odnést domů.

„Já to vůbec nechápu, že jsem to udělala poslepu.“

„Máma mi nebude věřit, že jsem to udělala sama a ani jsem to neviděla.“

„Já bych to chtěla mít hladký jako Kája, ale mě se to nechce předělat.“

„Já bych chtěla chodit na keramiku, mě to děsně bavilo.“

Obrázek 12 Zážitek mytí rukou v přírodě

(fotografie autorky 2018)

Závěrečná reflexe byla trochu smutná. Děti piští, že ještě nechtějí domů, že sem zase chtějí. Všechny aktivity dneška se jim líbily. Mluví o tom, co si zkusily. Řada z nich popisuje, že jezdí na chaty, ale hrají si jen na zahradě. Líbí se jim příroda. Skvěle spolupracují. Stala se z nich úžasná parta.

Několik záznamů ze závěrečné reflexe:

„Já bych tu chtěla ještě zůstat a chodit v tom potoce, i když je to děsně studený. Ale v noci bych se tu bála.“

„Mě mrzí, že už možná neuvidím Flo a další holky. Mě to všechno hrozně bavilo. Jenom ten pavouk se mi nelíbil.“

„Máma možná bude trochu naštvaná, že jsem špinavá. Já doma bosa chodit nesmím, protože bych se mohla říznout nebo šlápnout na včelu. Máma na mě furt křičí, že se mám about.“

„A budeš, pro nás Veru, ještě něco dělat? Já bych zase chtěla jít pro tu vodu. To bylo dobrý.“

„No nevím, jestli sem máma s námi pojede. My musíme jezdit k babičce nebo chodím na zápasy.“

6.3 Zhodnocení programu

Po materiální stránce nic nechybělo, všechny části programu šly realizovat na předem promyšlených místech. Domluvení účastníci dorazili a myslím, že jsem měla všechny podklady pro klidnou akci (informované souhlasy, informace rodičům, klid na práci bez rodičů, dohoda s dětmi aj.). Dobře fungovala spolupráce s rodiči.

Měla jsem štěstí na počasí. Je otázkou, co by s programem udělal déšť či zima.

První den hodnotím trochu kriticky. Pokud bych program realizovala znovu, je třeba vymyslet více alternativ. Na místě jsem však vše vyřešila vhodnou improvizací. Hodně chyběla druhá pedagožka, další ruce. Osobně jsem čekala, že hodně hlídání nastane v přírodě, ale v zahradách to bylo vlastně horší. Blízkost velké silnice u otevřené brány, záchody daleko a ve sklepě, cizí lidé kolem. I když se děti cítily dobře, já jsem prožívala vlny stresu z odpovědnosti za ně. Navíc k tomu ještě hlídat čas aktivit, kvalitně připravovat i vést program a uklízet řadu pomůcek...

Jak bylo popsáno výše u jednotlivých aktivit, někdy byly velmi náročné pro děti. Na druhou stranu na hranici únosnosti to vždy zvládly a přišlo mi, že je to posunulo. Spíše to opravdu bylo náročné pro mne, která jsem celý program i atmosféru a veškerou dopomoc dětem nesla. Takovéto stresové situace bych se příště ráda vyvarovala pomocnicí nebo zjednodušením úkolů či počtu úkolů. Na druhou stranu se sešlo hodně malých dětí. První den je náročný i v tom, že se děti poznávaly, učily se svá jména a zpětná vazba pro ně zatím byla slovně těžká. Nakonec však různé škálové či symbolické hodnocení a odpovědi na navodné otázky dobře zvládly.

Druhý den v přírodě byl skvělý. Měla jsem s sebou kamarádku, a to tedy také hodně pomohlo. Myslím, že program proběhl bez potřeby úprav. Všechny cíle byly naplněny a děti i my, dospělí, jsme toho hodně zažili. Děti se hodně zamýšlely nad tím, jak Anežka žila. Propojovaly si aktivity s obdobím jejího života díky zpětné vazbě. Často věci přirozeně porovnávaly s tím, co znají oni. Trochu smutné pro mě bylo připomenutí, jak málo času děti tráví hrami v přírodě. Jak moc mají organizovaný život jako dospělí. Na druhou stranu mají neuvěřitelné znalosti a často i dovednosti. Myslím, že programem se povedlo navodit nové situace a zamyšlení nad životem někoho jiného, kdo žil jindy a úplně jinak. Den byl zajímavým protikladem nabytého programu v zahradách. Skupina se lépe znala a program s sebou přinesl překvapivou hloubku, zklidnění a spirituální nádech. Pochod k vodě byl až dojemně posvátný. Modelování bez zraku dívčí skupinu zcela pohltilo. Nebylo třeba

nikoho korigovat či někomu asistovat. Po chvílce ustala i nervozita z toho, zda to dělám bez kontroly správně.

Poznání části historie země, ve které žiji a také silný příběh jedné ženy a dvou míst – kláštera a přírody Prokopského údolí. A také si vyzkoušet to, jaké to je žít sama se sebou, a přece s ostatními. V této části mám opravdu za to, že se povedlo dosáhnout kvalitní zážitkové pedagogiky, včetně hlubší reflexe. Samozřejmě, adekvátní dětem na prvním stupni, jejichž osobnost a schopnost formulace pocitů do slovního vyjádření je často na počátku.

Ukázalo se, že například desky s pomůckami řazené za sebou dle časové osy nebo přesný harmonogram s časy spolu s nastavením časové kontroly v mobilním telefonu se stali klíčovými pro hladký chod.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo odpovědět na otázku „*Je zážitková pedagogika použitelná pro muzejní a galerijní pedagogiku a konkrétně jak?*“ A také navrhnout a uskutečnit konkrétní program ve vybraném muzeu, který bude sestaven v duchu zážitkově pedagogiky.

V první části práce jsem pátrala v odborné literatuře, co přesně tedy zážitková pedagogika je a četla jsem mnoho knih a internetových zdrojů. Ukázalo se, že tento směr holistické výchovy je velmi oblíbený co do množství pořádaných seminářů, kurzů, vydaných knih, vědeckých i laických prací, možností studia, množstvím bakalářských a diplomových prací. Proto sepsání teoretické části s sebou přineslo mnoho těžkostí a nejasností. Pravděpodobně i to se odrazilo při první obhajobě mé diplomové práce v roce 2018, která nebyla obhájena a po delší pauze jsem se do výzkumné práce pustila nanovo.

Ukázalo se, že zdrojů je k dispozici ještě více: například v roce 2019 vyšla zásadní publikace Ivo Jiráska: „*Zážitková pedagogika*“ (nakladatelství Portál), která je dle mého názoru velmi dobře zpracovaná a odborně pojatá. Teoretickou část jsem na základě nových zdrojů přepracovala a podařilo se mi prověřit, že zážitková pedagogika je nejvíce používaný pojem, který sice není zcela přesný, ale pro laickou i odbornou veřejnost jde o určující označení. Důležitá je podrobná příprava programu, stanovení cílů, skladba aktivit během dne, individuální přizpůsobování programu, alespoň částečné využití pobytu venku, a především kvalitní analýza zážitku s jeho reflexí. Došla jsem k teoretickému závěru, že zážitková pedagogika a muzejní pedagogika mají mnoho společného. Výzvou však bylo to, že program pro mladší školní děti se zážitkovou pedagogikou bez rodičů je celkem unikátní. Obvykle jsou programy cíleny na mládež a dospělé.

Ke hledání odpovědi měl být tedy také navržen a realizován konkrétní program. K vytvoření programu došlo v následujícím pořadí. Z institucí jsem vybrala Národní galerii jako jednu z největších sbírkových institucí výtvarného umění, které mám ráda, a ke kterému mám tedy blíže než k muzeu jiného typu. Chtěla jsem využít prostor kláštera svaté Anežky České v Praze, který se mi líbil svou atmosférou, spojením historie, umění a novodobé kultury v podobě programu Anežka LIVE! Dále k oživení zahrad a také středověkým kreativním ateliérem pro děti.

Další fází bylo vybrat cílovou skupinu, kterou se stali žáci prvního stupně základní školy ve věkovém rozmezí sedm až jedenáct let. Forma programu záměrně využívala kvalit

koedukované skupiny, ve které může fungovat vrstevnické učení a kooperace. Výstupem byl rozsah akce na dva dny s tím, že jeden den bude situován v muzeu nebo jeho dalších prostorách a druhý den v parku nebo přírodě. Stanovila jsem si také délku programu na šest hodin denně. Stanovila jsem si vizi, která se prolne s navrženými aktivitami: seznámení se s osobností a životem svaté Anežky české, a to metodami, které jsem si vymezila v úvodu práce. Přirozeným podtématem, které vyplynulo, bylo seznámit děti s prvky křesťanské kultury. Na základě tohoto tématu jsem si stanovila několik cílů, které jsem drobně upravovala dle vývoje aktivit, zařazených do programu. Mohla jsem přistoupit k plánování bodového scénáře. Byla to velmi dynamická činnost. Na velkou nástěnku jsem si lepila barevné štítky s časy a návrhy dílčích úkolů a her. Snažila jsem se nalézt vyváženost programu, udržet dynamiku, systematicky postupovat v nabývání poznatků tak, aby „příběh“ programu dával smysl. Dále bylo třeba myslet na stravu, dynamiku, gradaci a umístění hlavní aktivity v druhé části dne. Bohužel, nepodařilo se mi navázat kontakt s lektorským oddělením.

Kompletní program byl realizován během víkendu s deseti žákyněmi ve věku sedm až deset let. Všechny účastnice si po skončení programu pamatovaly jméno svaté Anežky, znaly několik historických faktů a dokázaly popsat také řadu osobních prvků (jaká byla, jak se cítila aj.). Výrazný posun jsem pozorovala ve schopnosti formulovat své myšlenky v několik vět, schopnost nechat mluvit ostatní a rychlý návyk na stále se opakující rituály. Děti byly schopny svá díla i své zážitky sdílet a reagovat na otázky nebo připomínky. Pracovali samostatně i ve skupinách. Každá slečna si také fyzicky odnesla několik výtvarných artefaktů. Všichni zúčastnění si vyzkoušeli několik aktivit, se kterými neměli zkušenost. Většina z nich by program nebo jeho část ráda absolvovala znovu.

V druhé vlně prepisování práce jsem se rozhodla program obohatit o pracovní listy, které podtrhují muzejní prostředí, i když pro zážitkovou pedagogiku nejsou typické. Dále jsem zejména první den obohatila o množství alternativních aktivit pro případ, že se změní počasí, děti budou příliš rychlé či pomalé s aktivitami atd. Druhý den v Prokopském údolí došel jen drobných změn, protože právě ten spatřuji jako klíčový pro zážitkovou pedagogiku, ve které je využit i fenomén putování a spirituální aspekt. Ty jsou velmi dobře zachyceny v teoretických pracích Ivo Jiráska, který mě inspiroval. Navíc, alespoň první realizaci se osvědčilo, že k tématu svaté Anežky a cítění všemi smysly jsou klidné aktivity v téměř panenské přírodě ideální. Soudím tak z vlastního pozorování i zpětné vazby od dětí.

Podářilo se mi kontaktovat kurátorku pro edukační činnost, PhDr. Marinu Hořínkovou, Ph.D. Od tohoto setkání jsem očekávala diskuzi nad aplikovanými metodami a případně jsem na ně chtěla navázat. S paní Hořínkovou jsem se několikrát sešla a konzultovala mou práci a použitelnost pro Klášter. Cíl mé práce se posunul k tomu, že bych chtěla vytvořit program, který je opravdu v objektu realizovatelný jako oficiální program Národní galerie. Vzhledem k tomu, že původní program Anežka LIVE! byl realizován jako zakázka PR agentury, byla tato možnost kladně přijata. Pro mě bylo důležité, aby edukační program byl unikátní a nebyl podobný žádnému již realizovanému projektu či aktivitě. Dostala jsem možnost vést letní dílny jako dočasný externí zaměstnanec. Bohužel, přepracovaný program nebylo možné vyzkoušet kvůli karanténním opatřením v souvislosti s koronavirem, protože všechny objekty byly v rámci galerie až do 11. 5. 2020 uzavřeny a nebylo tak možné pořádat akce se skupinou dětí. Bude však v nejbližší době realizován, a pokud se osvědčí, tak ponechán galerii k dalšímu používání.

Je možné konstatovat, že v rámci předložené diplomové práce vznikl dvoudenní edukační program s využitím zážitkové pedagogiky Anežka ALIVE!, který by po další realizaci a případných úpravách mohl být součástí edukačních aktivit Kláštera svaté Anežky České. Závěrem jsem přesvědčena, že zážitková pedagogika je použitelná pro programy muzejní pedagogiky, i když s sebou nese zvýšené požadavky, mimo jiné na specializaci lektora a délku programu. Pro mě osobně je výzvou zejména nutnost kvalitní analýzy a reflexe, které je potřeba především dlouhodobě aktivně praktikovat.

Mým záměrem bylo, aby diplomová práce nesla všechny základní informace důležité k tvorbě programu se zážitkovou pedagogikou a konkrétní program s reflexí v přehledné formě. Mým přáním je, aby byla zážitková pedagogika uvedena více v praxi v muzejních institucích. Na základě mého výzkumu jsem si ověřila, že tato holistická metoda má čím dál hlubší význam. V neposlední řadě bych si přála, aby moje studie našla uplatnění či inspiraci pro konkrétní edukativní programy.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

DVOŘÁK, Michal. 2007. *Laterna 2006. Vzdělávací projekt pro studenty středních škol*. Olomouc. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Hana Bartoňková, PhD.

DYTRTOVÁ, Kateřina; SLAVÍK, Jan a LUKAVSKÝ, Jindřich. 2015. *Hledání tušeného: konceptová analýza přípravného modelu edukačního projektu v Stretti galerii*. In: ŠOBÁŇOVÁ, Petra, et al. 2015. *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4625-7.

FEŘTEK, Tomáš. 2015. *Co je nového ve vzdělávání*. Praha: Nová beseda. ISBN 978-80-906089-2-4.

FOGLOVÁ, Majka. 2008. *Etapové hry v přírodě*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-354-3.

FRANC, Daniel; MARTIN, Andy a ZOUNKOVÁ, Daniela. 2007. *Učení zážitkem a hrou, příručka instruktora*. Praha: Computer Press. ISBN 978-80-251-1701-9.

FULKOVÁ, Marie; HAJDUŠKOVÁ, Lucie a SEHNALÍKOVÁ, Vladimíra. 2012. *Galerijní a muzejní edukace 1: cestou k umění*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta a Uměleckoprůmyslové museum. ISBN 978-80-7101-111-8.

HÁJEK, Karel. 2002a. *Tělesné zakotvení prožívání*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-04221-1.

HÁJEK, Pavel, et al. 2002b. *Krajina zevnitř*. Praha: Malá Skála. ISBN 80-902777-8-0.

HANUŠ, Milan, HÁKOVÁ, Jana (eds.). 2016. *Instuktorský slabikář. Metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Praha: Grada. ISBN 978-80-270-0476-8.

HANUŠ, Radek a CHYTILOVÁ, Lenka. 2009. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-247-2816-2.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. 2010. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-686-5.

HILSKÁ, Veronika, et al. 2013. *Zlatý fond her IV: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0336-0.

- HYPEŠ, Jaromír, 2007. *Analýza pramenů zabývající se zážitkovou pedagogikou*. Dobronín. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Fakulta managementu v Jindřichově Hradci. Katedra společenských věd. Vedoucí práce Ing. Mgr. Pavel Král.
- CHLUMSKÁ, Štěpánka, et al. 2016. *Po stopách svaté Anežky*. Praha: Národní galerie. ISBN 978-80-7035-628-9.
- JAGOŠOVÁ, Lucie; JUVA Vladimír a MRÁZOVÁ Lenka. 2010. *Muzejní pedagogika. Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-207-9.
- JIRÁSEK, Ivo a SVOBODA Jakub. 2018. *Putování a smysl života: proměna člověka v zimní přírodě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80244-4796-4.
- JIRÁSEK, Ivo. 2019. *Zážitková pedagogika. Teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1485-4.
- KIRCHNER, Jiří. 2009. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Brno: Computer Press. ISBN 978-80-251-2562-5.
- KOLÁŘ, Jan. 2013. *Práce s reflexí u lektorů osobnostně sociálního rozvoje*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6297-9.
- Kolektiv autorů PŠL. 2002. *Zlatý fond her I: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-636-5.
- KOPECKÁ, Ilona. 2015. *Psychologie 3 díl. Učebnice pro obor soc. činnosti*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3877-2.
- KŠAJT, František, et al., 2015. *Hovory arte*. Praha: Pavel. ISBN 878-80-7465-132-8.
- NAKONEČNÝ, Milan. 1996. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0592-7.
- OBST, Otto. 2016. *Obecná didaktika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4916-6.
- PELÁNEK, Radek. 2013. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0454-1.

- PILAŘOVÁ, Zuzana. 2008. *Zážitková pedagogika a její přístup k výchově a vzdělávání u dětí a mládeže*. České Budějovice. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Vedoucí práce PhDr. Marie Bezcená.
- PRUCHA, Jan; MAREŠ, Jiří a WALTEROVÁ, Eliška. 2013. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- REITMAYEROVÁ, Eva a BROUMOVÁ, Věra. 2015. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitel*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0988-1.
- REITMAYEROVÁ, Eva. 2007. *Cílená zpětná vazba*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-317-8
- SETON, Ernest Thompson. 1991. *Knihy lesní moudrosti*. Praha: Olympia. ISBN 80-7033-084-8.
- SIGMUND, Martin; KVINTOVÁ, Jana a ŠAFÁŘ, Michal. 2014. *Vybrané kapitoly z manažerské psychologie*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-4372-0 (e-kniha).
- SLAVÍK, Jan. 2001. *Umění zážitku, zážitek umění (Teorie a praxe artefiletiky)*. I. Díl. Praha: Universita Karlova – Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-066-8.
- SLAVÍK, Jan a WAWROSZ, Petr. 2004. *Umění zážitku, zážitek umění. (Teorie a praxe artefiletiky)*. 2. Díl. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. ISBN 80-7290-130-3.
- SOUKUPOVÁ, Helena, et al. 2015. *Svatá Anežka Česká: Život a Legenda*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7429-471-6.
- STADLEROVÁ, Hana, et al. 2005. *S lehoulinkou. Alternativy přístupů k předmětu Výtvarné vyjadřovací prostředky*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3917-5.
- ŠAUEROVÁ, Markéta. 2013. *Zážitková pedagogika a možnosti jejího využití při práci s vybranými cílovými skupinami*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu PALESTRA ISBN 978-80-87723-07-4.
- ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. 2001. *Poznávání duševního života člověka*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0329-3.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2012. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3003-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. 2014. *Muzejní expozice jako edukační médium. 1. díl*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4302-7.

WARREN, Karen and MITTEN, Denise, et al. 2009. *Theory and Practice of Experiential Education*. Boulder: Association for Experiential Education. ISBN 978-0-929361-17-8.

ZOUNKOVÁ, Daniela, et al. 2007. *Zlatý fond her III.: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-198-3.

On-line zdroje

ANDRESOVÁ, Zuzana, ed., 2013. *Klíčení: příběh a řemeslo: zážitková pedagogika na kurzech pro žáky základních škol* [online]. Praha: Prázdninová škola Lipnice, o.s. [cit. 16.04.2020]. Dostupné z:

https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/shared-beta/psl.mgw.cz/uploads/2018/04/Kliceni_pribeh_a_remeslo.pdf

Association for Experiential Education. 2019 [online]. St Petersburg [cit. 21.12.2019]. Dostupné z: www.aee.org

Baobab Jeseník. 2018 [online]. Jeseník: Baobab Jeseník [cit. 20.06.2018]. Dostupné z: www.baobab.brontosaurus.cz

CUMMINS, Alissandra. 2006. Profesionální etický kodex ICOM pro muzea. *ICOM* [online]. Paříž: Conseil international des musées (ICOM) [cit. 17.06.2018]. Dostupné na: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-czech/pdf/eticky_kodex/ICOM_eticky_kodex.pdf

Česká cesta, 2020. [online]. Praha: Česká cesta, s.r.o. [cit. 21.03.2020]. Dostupné z: www.ceskacesta.cz

ČTK. 2019. Česko má ze zemí EU nejnižší rozdíly mezi příjmy bohatých a chudých. Češi jsou také nejméně ohroženi chudobou a sociálním vyloučením, ukazují data Eurostatu. *Hospodářské noviny: byznys, politika, názory (iHNed.cz)* [online]. Praha: Economia, a.s., 2.3.2019 [cit. 20.04.2020]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-66501760-nazev-clanku>

- Eucharistiáni. 1999. *Řehole eucharistiánů* [online]. Kongregace Nejsvětější svátosti [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: <http://www.eucharistie.cz/czech/sss/rehole.html>
- GAUS, Carl Friedrich. *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů* [online] b.r. [cit. 20.05.2018]. Dostupné z: <https://citaty.net/temata/zazitek>
- Gymnasion, 2015. *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku* [online]. Praha: Nadační fond Gymnasion [cit. 21.03.2020]. Dostupné z: <https://gymnasion.org/>
- HUBLOVÁ, Pavlína. 2011. Artefiletika. Metodický portál RVP.cz [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 20.10.2011 [cit. 19.06.2018]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/A/Artefiletika
- HUBLOVÁ, Pavlína, 2013. Zážitková pedagogika. *Metodický portál RVP.cz* [online]. Praha: Národní pedagogický institut České republiky, 2.12.2013 [cit. 21.03.2020]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/Z/Z%C3%A1%C5%BEitkov%C3%A1_pedagogika
- Instruktoři Brno. 2018. *Instruktoři Brno: Jediné co můžeme udělat je lidi inspirovat...* [online]. Brno: Instruktoři Brno, z.s. [cit. 20.06.2018]. Dostupné z: www.instruktori.cz
- iRozhlas, 2019. Papež dostane sochu svaté Anežky z Česka. Zdobí ji otisky prstů lidí, kteří na ni dali peníze. In: *iRozhlas – spolehlivé zprávy* [online]. Praha: Český rozhlas, 7.11.2019 [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/papez-frantisek-socha-svata-anezka-daniel-ignac-trubac-rolesovice_1911072232_ako
- JIRÁSEK, Ivo. 2004. *Vymezení pojmu zážitková pedagogika. Gymnasion 1* [online]. Praha: Prázdninová škola Lipnice. 2003; 1: 6-16 [cit. 23.03.2020]. Dostupné na: https://is.muni.cz/el/1451/podzim2013/np2270/um/Vymezeni_zazitku_Jirasek2004.pdf?lang=en
- JIRÁSEK, Ivo. 2014. Fenomén putování jako symbol duchovního rozměru osobnostního rozvoje v diskursu zážitkové pedagogiky. *Pedagogická orientace* [online]. 24(1), 5–21 [cit. 09.06.2018]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/600> (DOI: <http://dx.doi.org/10.5817/PedOr2014-1-5>)

- KONFUCIUS. *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů* [online] b.r. [cit. 20.05.2018]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/13540-konfucius-co-slysim-to-zapomenu-co-vidim-si-pamatuji-co/>
- Larp. 2020b. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 11.2.2020 [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Larp>
- Liga lesní moudrosti. 2020. *Liga lesní moudrosti: Hlavní stránka* [online]. Praha: Liga lesní moudrosti, z.s. [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: <https://www.woodcraft.cz/>
- MAN, František a Jiří MAREŠ, 2005. Výkonová motivace a prožitek typu flow. *Pedagogika* [online]. 2005, LV, 151-171 [cit. 10.02.2020]. Dostupné z: pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=1670&edmc=1670
- ManagementMania.com. 2016. *Kolbův cyklus učení (Kolb's Learning Cycle)* [online]. Wilmington (DE) 2011-2020, 25.08.2016 [cit. 01.05.2020]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/kolbuv-cyklus-uceni>
- Národní galerie Praha. 2018a. Národní galerie [online]. Praha [cit. 14.05.2018]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/narodni-galerie>
- Národní galerie Praha. 2018b. *ANEŽKA LIVE!! 18. 6. –1. 7. 2018* [online]. Praha [cit. 18.06.2018]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/detail-novinky/anezka-live-18-6-1-7-2018>
- Outward Bound International, 2020. *Outward Bound International: To serve, to strive, and not to yield* [online]. Avimore [cit. 21.03.2020]. Dostupné z: <https://www.outwardbound.net/>
- POKORNÁ, Gabriela, 2008. *Projekty – jejich tvorba a řízení*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008 [cit. 12.02.2020]. Dostupné z: <http://esfmoduly.upol.cz/publikace/projekty.pdf>
- POSPÍŠILOVÁ, Ludmila, 2013. *Sv. Klára z Assisi a Sv. Anežka Česká* [online]. Praha: Institut Františkánských studií [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: <https://www.frantiskanstvi.cz/lud/anezka-2013.pdf>

POWELL, Robert Baden. *Citáty slavných osobností: Největší sbírka citátů, myšlenek a aforismů* [online] b. r. [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/264009-robert-baden-powell-skauting-muze-byt-klicem-k-nove-vychovne-metode-k/>

Prázdninová škola Lipnice. 2016. *Experiential Learning: Handouts for Instructors* [online]. Praha: Prázdninová škola Lipnice, z.s. [cit. 21.03.2020]. Dostupné z: https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/uploads.mangoweb.org/shared-beta/psl.mgw.cz/uploads/2018/04/handouty_2013_AJ_FINAL_revize_2016.pdf

Prázdninová škola Lipnice – Zážitek kurzy pro tělo i duši. 2020. *O nás – Prázdninová škola Lipnice*. [online] Praha: Prázdninová škola Lipnice, z.s. [cit. 21.02.2020]. Dostupné z: <https://www.psl.cz/o-nas/>

ROYT, Jan, 2011. Rozhovor s Janem Roytem. In: *Studio 6, ČT24* [online] Česká televize: 20.1.2011, 7.15 [cit. 09.06.2018]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1290660-cesi-si-pripominaji-800-let-od-narozeni-anezky-premyslovny>

Skaut.cz. 2020. *Skaut.cz: Úvod* [online]. Praha: Junák – český skaut, z.s. [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: www.skaut.cz

Skauting. 2020c. *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, 23.4.2020 [cit. 13.05.2020]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Skauting>

Socialistický svaz mládeže. 2020a. *Wikipedia: the free encyclopedia*. [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, Last update 5.5.2020 [cit. 10.05.2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Socialistick%C3%BD_svaz_ml%C3%A1de%C5%BEE

ŠAMAJ, Jan, 2012. Motivy, jejich formy, druhy a třídění. *E – lerningová podpora mezioborové integrace výuka tématu vědomí na UP Olomouc* [online]. Olomouc, 8.7.2012 [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: <http://pfyziolmysl.upol.cz/?p=1392>

The Pudil Family Foundation. 2020. *Zahrady Anežského kláštera na celé léto ožijí* [online]. Praha: Nadace The Pudil Family Foundation [cit. 01.05.2020]. Dostupné z: <https://www.pudilfamilyfoundation.org/clanky/zahrady-anezskeho-klastera-na-cele-leto-oziji>

Velký vůz. 2020. *Velký vůz: Občanské sdružení pro rozvoj osobnosti* [online]. Praha: Velký vůz, z.s. [cit. 16.04.2020]. Dostupné z: www.velkyvuz.cz

Víra pro děti, 2008. *Anežka Česká* [online]. Aktualizace 11.11.2019 [cit. 21.03.2020]. Dostupné z: <https://deti.vira.cz/objevuji/boha-a-viru/apostolove-a-svati/svati/anezka-ceska>

Všechny on-line zdroje byly zkontrolovány ke dni 15. 5. 2020.

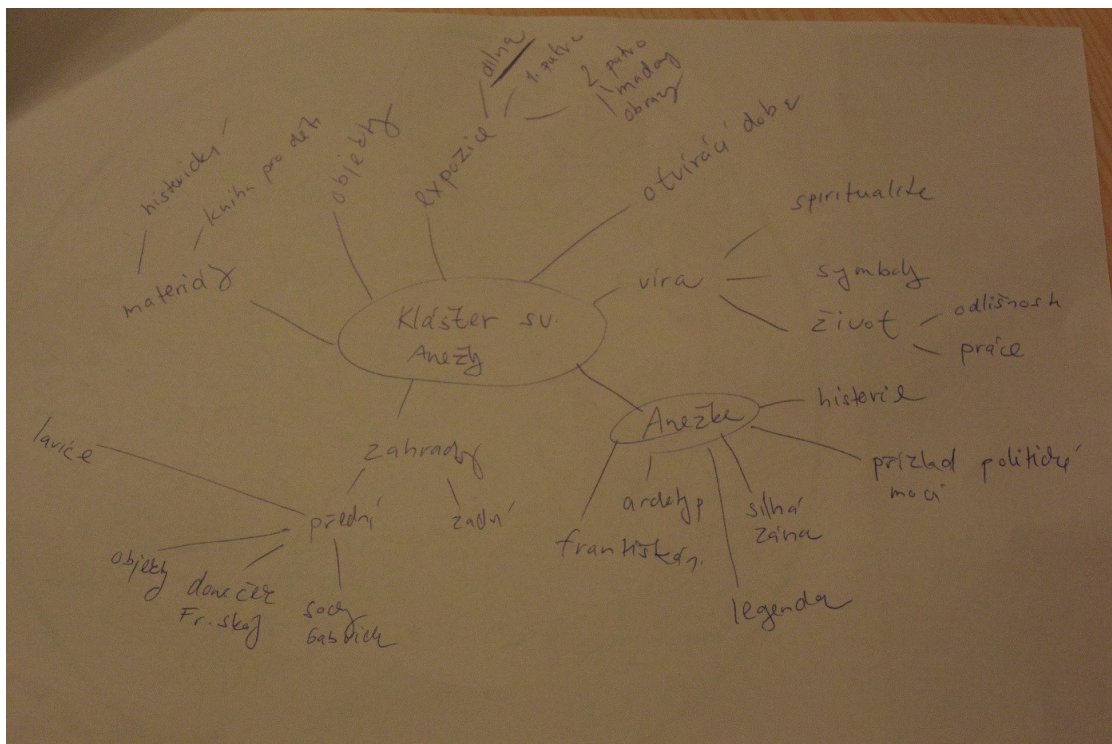
SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Kolbův cyklus učení.....	26
Obrázek 2 Oblasti řízení	30
Obrázek 3 Komiksová grafika ANEŽKA LIVE!	43
Obrázek 4 Reflexe k aktivitě Příběh sv. Anežky	68
Obrázek 5 Volné kreslení madon v ateliéru.....	70
Obrázek 6 Aktivita Mozaiky.....	71
Obrázek 7 Cesta od vlaku v Prokopském údolí.....	72
Obrázek 8 Příroda v Prokopském údolí.....	73
Obrázek 9 Stavby z kamenů	73
Obrázek 10 Zvuková mapa dítěte	74
Obrázek 11 Nabírání vody u pramene – cíl cesty.....	75
Obrázek 12 Zážitek mytí rukou v přírodě.....	76

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Myšlenková mapa – Klášter sv. Anežky a jeho možnosti pro program.....	1
Příloha 2 Časový harmonogram dnů a aktivit	2
Příloha 3 Seznam didaktických pomůcek na 2 dny	3
Příloha 4 Informovaný souhlas pro zákonné zástupce.....	4
Příloha 5 Pracovní listy.....	6

Příloha 1: Myšlenková mapa – Klášter sv. Anežky a jeho možnosti pro program

Obrázek 1 Myšlenková mapa (fotografie autorky 2018)

Příloha 2 Časový harmonogram dnů a aktivit

Aktivita	Počátek (h)	Konec (h)	Délka (min)
1. den			
Ranní setkání	10:00	10:30	30
Poznáváme se	10:30	10:40	10
Horká židle	10:40	10:55	15
Pravidla	10:50	11:20	30
Pauza na svačinu	11:20	11:35	15
Příběh Anežky	11:35	12:05	30
Pauza na oběd	12:05	13:05	60
Sochařská akademie	13:05	13:35	30
Návštěva expozice	13:35	14:20	45
Pauza na svačinu	14:20	14:35	15
Mozaiky	14:35	15:05	30
Poznali jsme se?	15:05	15:15	10
Reflexe a uzavření	15:15	15:45	30
Odchod	15:45	16:00	15
2. den			
Ranní setkání	10:00	10:30	30
Cesta	10:30	11:30	60
Pauza na svačinu	11:30	11:45	15
Kamenné stavby	11:45	12:15	30
Zvuková mapa	12:15	12:45	30
Pauza na oběd	12:45	13:15	30
Tichý pochod k prameni	13:15	14:00	45
Modelování poslepu	14:00	14:45	45
Pauza na svačinu	14:45	15:00	15
Reflexe	15:00	15:30	30
Úklid a odjezd	15:30	16:00	30

Příloha 3 Seznam didaktických pomůcek na 2 dny

- Puzzle z reprodukcí uměleckých děl
- Kinetický písek 15 kg
- 2Ks plastových krabic s víkem na kin. písek
- Arch samolepících štítků větší velikosti
- Kopie omalovánek
- Balík papírů A4
- Velké kartony
- Tyčinková lepidla
- Barvené papíry (nastříhané na kostičky, vč. černé a bílé) ve čtyřech obálkách
- Tibetský zvon
- 3x rozstříhané pohledy v obálkách
- Tlusté černé fixy
- 2x sada fixů
- 6x sada pastelek 24ks
- 10ks papíru A4 rozstříhaný na proužky
- Rozstříhaný text o sv. Anežce ve fólii nebo zalaminovaný (20 částí)
- Železné šablony madon (zkontrolovat v Ateliéru)
- Pestrý materiál na kresbu (zkontrolovat v Ateliéru)
- 4x kartičky s emocemi (strach, hněv, radost, aj)
- Záznamové archy
- Stírací tabulka s křídou a houbičkou
- 2x balení keramické hlíny
- 12x šátek na oči
- Lékárnička – kontrola obsah

Příloha 4 Informovaný souhlas pro zákonné zástupce

INFORMOVANÝ SOUHLAS

pro zákonné zástupce nezletilého žáka k programu Anežka ALIVE!

Souhlasím s tím, aby se má dcera/ můj syn

zúčastnil/a programu **Národní galerie Anežka ALIVE!**, který se bude konat ve dnech

Beru na vědomí a souhlasím s tím, že:

1. děti budou celý jeden den trávit ve volné přírodě v Prokopském údolí, a to za každého počasí (teplo/déšť), kde se budou pohybovat v oblasti s vyšším výskytem klíšťat, bez toalet, bez zděné stavby nebo přístřešku k odpočinku nebo jídlu
2. Děti na venkovní aktivity potřebují toto vybavení, které je plně v zodpovědnosti zákonných zástupců:
 - ✓ Sportovní batoh přiměřený věku dítěte, ideálně s přezkou na prsou (k celodennímu nošení všech svých věcí)
 - ✓ Ponožky a pevnou kotníkovou obuv přiměřené velikosti vhodnou k celodennímu pohybu v nerovném přírodním terénu, impregnovanou
 - ✓ Pokrývku hlavy, případně sluneční brýle
 - ✓ Opalovací krém, sprej proti klíšťatům (ideálně pokud vše můžete aplikovat ráno před předáním dítěte pedagogům)
 - ✓ Pláštěnku (proti dešti a na sezení)
 - ✓ Dostatek vody na pití
 - ✓ Jídlo na celý den
3. Pokud má Vaše dítě jakoukoliv zdravotní komplikaci, alergie, fobie, atd. prosíme o důkladné písemné informace a v případě užívání léků (např. antihistaminika jako Zirtec na alergie) je třeba písemně souhlasit s podáním léku dítěti a stvrdit tuto informaci lékařem.

Zdravotní stav dítěte a jeho specifika:

4. Stvrzuji, že má dcera/syn jsou v takovém zdravotním stavu, že jsou schopni vykonávat všechny aktivity za pomoci pedagogů, jsou schopni celodenního pobytu v přírodě a jsem si vědomý/á možného výskytu zvýšeného nebezpečí úrazů, únavy a dalších stavů vyplývajících z pobytu venku a v přírodě.
5. Zároveň беру на vědomí, že moje dítě bude pod dohledem dvou pedagogů, z nichž alespoň jeden má akreditovaný kurz první pomoci. O jakékoliv zdravotní komplikaci budu neprodleně informován/a telefonicky, případně sms zprávou. Souhlasím se základním ošetření dítěte pedagogy.
6. Prosíme o kopii obou stran zdravotní kartičky dítěte v první den akce pro případ úrazu nutného k ošetření u lékaře.
7. Moje dítě se v poslední době nesetkalo s žádnou infekční chorobou.
8. Souhlasím – nesouhlasím²¹ s pořizováním fotografií dítěte pro účely propagace akce na internetových stránkách a tištěných propagačních materiálech Národní galerie.
9. Jsem si vědom/vědoma z možných následků zatajení informací o zdravotním stavu mého dítěte, rozuměl/a jsem všem informacím v Informovaném souhlasu

Dne _____ v Praze

Podpis _____

²¹ Nehodící škrtněte

Příloha 5 Pracovní listy

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

Zážitky s Anežkou

2020

NG
P

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ

Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 1

Svatá Anežka Česká a její klášter

Anežka se narodila pravděpodobně roku 1211. Dříve se vše nezapisovalo tak poctivě jako dnes nebo psané dokumenty byly ztraceny. Byla nejmladší z devíti dětí krále Přemysla Otakara I. a jeho druhé manželky Konstance Uherské. Anežka postupně odmítala několik budoucích manželů, a nakonec i císaře Fridricha II. Po smrti svého otce našla podporu ve svém bratrovi a novém králi Václavu I., který ji nejen dovolil splnit si svůj sen vstoupit do kláštera, ale věnoval ji i pozemky u Vltavy. Asi už tušíte jaké.

Vznikly na nich dva kláštery. Jeden mužský a druhý klášter pro klarisky, do kterého Anežka ve svých dvaceti třech letech vstoupila jako služebnice Boha a stala se abatyší – matkou představenou. Byl sem přesunut špitál pro nemocné, o které se klarisky staraly. Později sem bylo přesunuto i pohřebiště českých panovníků. Anežčino tělo se však dodnes hledá, i když umřela asi roku 1282.

Každopádně to byl jeden z nejstarších a nejvýznamnějších středověkých klášterů v naší zemi a řád klarisek je dodnes řádem, který žije v absolutní chudobě a ve velmi přísném církevním řádu. Byl to první klášter klarisek v Zápí a Anežka udělala hodně práce, aby to tak mohlo být. Řád byl inspirovaný životem svätce - Františkem z italského Assisy, který žil jen z darů.

Inspirací byla Anežce svatá Klára, která byla taktéž urozeného rodu. Ta si nechala ostříhat své dlouhé krásné vlasy a vydala se podobnou cestou jako později Anežka. Založila řád, kterému se později začalo říkat klarisky, dle jejího jména. Tušila, že Anežce, ale i dalším novým klariskám může být její duchovní pomoc a důležitá. Anežka si s ní často dopisovala a staly se velkými přítelkyněmi, i když se nikdy nesetkaly.

Zkus vymyslet co by mohla dnes Anežka Kláře psát:

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	 <hr/> <hr/> <hr/>
	☐ ☐ ☐ ☐ ☐

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 2

Vymysli si svůj vlastní řád

Tvé jméno: _____

Jméno řádu: _____

Pro koho je určen: _____

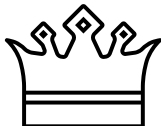
Vymysli znak řádu:

Přijímací rituál: _____

Namaluj, jak vypadá oblečení řádu:

Z čeho řád bude vydělávat peníze (např. školství, zemědělství, kultura, pečovatelství...):

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 3

Jaká pravidla asi byla v klášteře

Řád je potřeba všude, kde spolu žije více lidí. Ve společenství řádových sester se dodržuje pevně daný řeholní řád neboli řehole. Je to něco jako školní řád nebo smlouva v práci tvých rodičů. V přeneseném slova smyslu znamená činnost, která na člověka klade velké nároky. Svatá Klára je sepsala pro řád klarisek.

Řeholní sliby

Při vstupu do kláštera klarisky skládají základní tři řeholní sliby, které jsou úplným základem řehole. Tím zasvěcují svůj život Bohu a službě člověku. Zní takto:

✚ *Čistota*

Skládáme slib naprosté čistoty a žití bez manžela, přítele a dětí.

✚ *Chudoba*

Jako Ježíš chceme žít v chudobě. Pracujeme, abychom si vydělaly na živobytí a rozdělily se se svými sestrami. Předáváme své příjmy společenství, nemáme osobní peníze. Jsme duchovně i materiálně spojeny se společenstvím.

✚ *Opatrování statků*

Slibem chudoby se vzdáváme práva bez povolení našich představených užívat a disponovat materiálními statky.

Všechny odměny, důchody, pojišťovací prémie a dary, které dostaneme, patří společenství.

Klariskám je přiznáno právo vlastnit zděděné statky i získávat další.

✚ *Poslušnost*

Slibem poslušnosti se zavazujeme poslouchat představenou kláštera.

✚ *Boží slovo*

S každým jídlem čteme Bibli a modlíme se.

✚ *Modlitba hodinek*

Každý den se v určitý čas věnujeme samostatné modlitbě.

Každý den je také hodina společného zpívání a modlení, které provádí většina církví na světě ve stejnou dobu.

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 4

Co už víme o Anežce

K obrázku svaté Anežky připiš všechno, co už víš nebo tě k ní napadne...

Čar od obrázku si udělej kolik potřebuješ. Snaž se pracovat jen z hlavy a nelistovat ani nekoukat ke kamarádům.

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 5

Napiš, jaký je tvůj běžný školní den:

5:00

5:30

6:30

7:00

8:00

11:10

11:30

12:00

14:00

16:00

17:00

18:00

19:30

20:00

Na druhé straně listu můžeš svůj den porovnat s běžným dnem řádové sestry – klarisky

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ

Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

Denní řád řádové sestry

- 5:00 Budíček
- 5:30 Ranní chvály (Laudes)
Meditace – tichá modlitba
- 6:30 Tercie (církevní modlitba hodin)
- 7:00 Mše svatá, eucharistie
- 8:00 Snídaně
Následuje pracovní doba
přibližně do 11.00 hod.
- 11:10 Modlitba růžence
- 11:30 Sexta (církevní modlitba hodin)
Přímluvná modlitba
- 12:00 Oběd
Čas pro siestu a uvolnění,
četbu nebo studium,
pro některé pokračuje pracovní doba.
- 14:00 Pracovní doba asi do 16.00
- 16:00 Nona (církevní modlitba hodin)
Meditace – tichá modlitba
- 17:00 Večerní chvály (nešpory)
- 18:00 Večeře,
společná rekreace
- 19:30 Officiumlectionis (hodinka četby)
- 20:00 Kompletář (modlitba před spaním)
Začátek velkého ticha
– osobní čas

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ

Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 6

Sochy svaté Anežky

Anežka je jedna z nejoblíbenějších postav náboženského života z naší historie. V České republice má řadu soch. Tady si můžeš prohlédnout čtyři sochy, z nichž některé byly vyrobeny jako dar.

Odhadni, jaké emoci socha vyjadřuje (zlost, smutek, radost...) a napiš ji pod obrázek a přiřaď správné písmeno popisu sochy, který jí odpovídá. Řešení najdeš na konci (nedívej se ještě!!)²²

2

3

4

- A. Socha je vytesaná z pískovce, je 160 cm vysoká. Vytvořili ji mladí sochaři ze Střední průmyslové školy kamenické a sochařské z Hořic. Socha byla darována papeži Františkovi jako dar České republiky a příspěvek našeho státu ke svatému roku milosrdenství v roce 2016.
- B. Socha nazvaná Koruna svaté Anežky České. Je vysoká téměř 2,5 metru a váží 300 kilogramů. Jde o odlitek bronzu a stříbra s fragmenty skleněných sklíček v barvách národní trikolóry. Vyrobil ji sochař Ignác Trubař jako dar svatému Františku v roce 2019. Veškeré peníze na její výrobu byly vybrány od lidí, kteří na sochu otiskli svůj prst.
- C. Sochu dle návrhu Evy Procházkové vytesali dva studenti hořické sochařsko-kamenické školy. Posvěcení sochy se uskutečnilo u příležitosti 800 výročí narození nejvýznamnější představitelky panovnické dynastie Přemyslovců v roce 2011. Stojí v Lázních Bělehrad.
- D. Tato socha je součástí sousoší na Pomníku svatého Václava v Praze, jehož autorem je Josef Václav Myslbek. Spolu s Anežkou a Václavem jsou součástí další tři svatí. Až opět půjdeš na Václavské náměstí, najdi si tam Anežku.

²² Odpovědi: 4D, 3A, B1, C2

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 7

V klášteře

Nakresli symboly královské moci a správně je spoj se slovy:

K _ _ _ _ _

Ž _ _ L _

_ _ B _ _ O

P _ ÁŠŤ

Najdeš toto místo v klášteře? Pokud ano, přesvědč se, že obrázek odpovídá skutečnosti. Případně dokresli do obrázku to, co tam chybí nebo to, co bys tam chtěl/a mít.

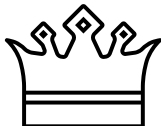
KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

Místnosti domaluj druhou polovinu

Pokus se zjistit, k čemu místnost sloužila. Přímo v klášteře najdeš informační tabuli nebo se zeptej lektorek nebo prostě hádej. Místnost můžeš dle odpovědi domalovat.

Místnost sloužila jako (zjisti, případně vymysli):

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 8

Zvuková mapa

Můžeš si sem nalepit tu z Prokopského údolí... nebo si sedni, ztiš se, zavři na chvilku oči
a poslouchej... nakresli zvuk, který slyšíš a všechny, které s nimi souvisí.

Že nevíš, jak kreslit zvuk? Nevadí – je to na tobě. Jsou to barvy, tvary, věci a zvířata, která
je vydávají? Příště si troufneš třeba i na vůně v kuchyni.

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ

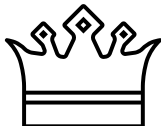
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

List 9

Spojování pojmů

Už ses toho hodně dozvěděl/a. Zkus správně propojit názvy z církevního světa s vysvětlením:

Řehole	Označuje nadnárodní instituci společného života, která se řídí určitou řeholí. Jeho členové, křesťanští muži nebo ženy, kteří se k tomuto způsobu života zavázali řeholními sliby, se označují jako mniši, mnišky, řeholníci, řeholnice, bratři, (řádové) sestry.
Abatyše	či Matka představená je označení pro představenou ženského kláštera u některých katolických řeholí. Její povinností je řídit patřičný klášter nebo ústav a bdít nad tím, aby v něm byla zachována pravidla řehole. Její konkrétní pravomoci určují pravidla daného řádu či kongregace.
klarisky	Jde o řád řádových sester, vychází z žití v absolutní chudobě sv. Františka z Assisi, ale je pojmenovaný podle jeho následovatelky sv. Kláry. Řád je potřeba všude, kde spolu žije více lidí. Ve společenství řádových sester a bratrů má speciální obecný název. Je to něco jako školní řád. Je to soupis přesně daných postupů, co se ve společenství dělá, co se smí nebo i co je přísně zakázané, ale také je poslání a smysl společenství. Většinou je sepisují jejich zakladatel, u klarisek svatá Klára.
Madona	V umění jde o obraz či sochu zobrazující Pannu Marii s malým Ježíškem. Jde o jeden z nejčastějších námětů v křesťanském výtvarném umění. Může jít i o zobrazení samotné Panny Marie.

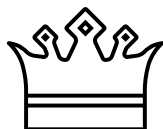

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

Místo na tvé poznámky:

Co se mi nejvíce na programu líbilo:

Co nechci zapomenout:

KLÁŠTER SVATÉ ANEŽKY ČESKÉ
Pracovní listy pro 1. stupeň programu Anežka ALIVE!

Autor pracovních listů
Mgr. Veronika OKODUWA

2020